

Α.Τ.Ε.Ι. Πειραιά
Σχολή Διοίκησης & Οικονομίας
Τμήμα Λογιστικής

Πτυχιακή Εργασία

**«Γεωργία και Επιδοτούμενα Προγράμματα
Ανάλυση και Σύγκριση Επιδοτούμενων Γεωργικών Προϊόντων
Πρόταση Επένδυσης»**

**«Agriculture and Subsidized Programs
Analysis and Comparison of Subsidized Agricultural Products
Investment Proposal»**

Σπουδαστής: Κατσαντώνης Νικόλαος (Α.Μ.: 9916)

Επόπτης Καθηγητής: κ. Συκιανάκης Νικόλαος

Σεπτέμβριος, 2013

Πρόλογος

Με τη γεωργία παράγονται προϊόντα που προορίζονται για τη διατροφή των ανθρώπων, των οικόσιτων ζώων αλλά και μερικά που προορίζονται για την παράγωγη άλλων ειδών προϊόντων ως και βιοκαυσίμων, τα τελευταία χρονιά κυρίως. Η γεωργία θεωρείται ότι ήταν το κλειδί για την αύξηση του ανθρωπίνου πληθυσμού και την ανάπτυξη του πολιτισμού, αφού η γεωργία και η κτηνοτροφία δημιούργησε πλεονάσματα τροφίμων που επέτρεψαν και την αύξηση του πληθυσμού και την εξέλιξη του πολιτισμού.

Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης και του υψηλού ανταγωνισμού, οι εθνικές οικονομίες μπορούν να αξιοποιήσουν και να κατακτήσουν τις διεθνείς αγορές, μόνο με την ανταγωνιστική προσφορά υψηλής ποιότητας αγροτικών προϊόντων ενώ για την επίτευξη του συγκεκριμένου στόχου, έχουν καθοριστεί συγκεκριμένα προγράμματα επιδοτήσεων. Τα συγκεκριμένα προγράμματα είναι εκείνα που διαχρονικά συνέβαλλαν στην ανάπτυξη της γεωργίας αλλά και της προώθησής τους στην κοινοτική αλλά και διεθνή αγορά.

Σε μια στρατηγική αγροτικής ανάπτυξης με ευρεία βάση δεν υπάρχει το πρόβλημα της ανταγωνιστικότητας μεταξύ των στόχων επιτάχυνσης του ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης και βελτίωσης της διανομής του εισοδήματος και της παραγωγής. Με δεδομένες τις οικονομικές συνθήκες στον αγροτικό τομέα μιας αναπτυσσόμενης χώρας, μια στρατηγική ευρείας βάσης επιτυγχάνει σταδιακή βελτίωση ολόκληρου του τομέα και αποτελεσματική επίτευξη των στόχων στην ανάπτυξη του τομέα. Σαν εξαίρεση μπορεί να αναφερθεί η περίπτωση της ύπαρξης μεγάλων παραγωγικών μονάδων, συνήθως φυτειών ή επιχειρήσεων που μπορούν να επιτύχουν σημαντική επέκταση των εξαγωγών και βελτίωση του ισοζυγίου των τρεχουσών συναλλαγών.

Με βάση τα παραπάνω στοιχεία, στην εργασία αυτή, θα γίνει προσπάθεια να παρουσιαστούν όλες οι μεταβολές που συντελέστηκαν στην γεωργία στον τομέα των επιδοτήσεων με αναφορά στην Κοινή Αγροτική Πολιτική (Κ.Α.Π.), να αναλυθούν τα βασικά διαθέσιμα επιδοτούμενα προγράμματα, να επιχειρηθεί η ανάλυση και σύγκριση επιδοτούμενων γεωργικών προϊόντων αλλά και να κατατεθεί μια πρόταση επένδυσης. Οι βασικοί λόγοι επιλογής του συγκεκριμένου θέματος είναι από τη μια πλευρά να αναλυθούν σημαντικά στοιχεία των επιδοτήσεων γεωργικών προϊόντων

όπως αυτά είναι σε ισχύ αλλά και να δοθεί μια σαφής πληροφόρηση της κατεύθυνσής του στα επόμενα χρόνια από την πλευρά της Ε.Ε.

Ολοκληρώνοντας, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλους τους ανθρώπους οι οποίοι συνέβαλλαν στην ολοκλήρωση της παρούσας πτυχιακής εργασίας. Αρχικά, ευχαριστώ τους καθηγητές μου κκ. Ευριπίδη Γεωργίου και Συκιανάκη Νικόλαο για τις πολύτιμες συμβουλές και κατευθύνσεις τους για την πληρέστερη κάλυψη του υπό εξέταση θέματος, την οικογένειά μου για την αμέριστη συμπαράσταση που μου παρείχε σε όλη τη διάρκεια των σπουδών μου αλλά και τους εργαζομένους όλων των φορέων και βιβλιοθηκών στις οποίες απευθύνθηκα για τη συγκέντρωση του απαραίτητου βιβλιογραφικού υλικού.

Περίληψη

Η παρούσα πτυχιακή εργασία, έχει ως βασικό σκοπό την ανάλυση και σύγκριση επιδοτούμενων γεωργικών προϊόντων ενώ θα παρουσιαστεί και μια τελική πρόταση επένδυσης. Για την επίτευξη του συγκεκριμένου σκοπού, η εργασία χωρίζεται σε πέντε επιμέρους κεφάλαια.

Αρχικά, στο πρώτο κεφάλαιο θα επιχειρηθεί μια προσέγγιση της γεωργίας και των γεωργικών προϊόντων. Θα αναλυθεί η διάκρισή τους, τα φυσιολογικά και οικονομικά χαρακτηριστικά τους ενώ θα παρουσιαστεί και η οργάνωση και οι καλλιεργούμενες εκτάσεις στην Ελλάδα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, θα αναλυθεί η πορεία των επιδοτήσεων μέσω της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.). Ειδικότερα, θα παρουσιαστούν οι βασικές αρχές της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.), η χρηματοδότηση, οι θεσμικές και πολιτικές διαστάσεις της και η πορεία μεταρρυθμίσεων

Στο τρίτο κεφάλαιο, θα παρουσιαστούν τα προγράμματα επιδότησης των γεωργικών προϊόντων όπως το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας «Αλέξανδρος Μπαλτατζής» 2007-2013, οι Αγροτικές επιδοτήσεις 2012: Μέτρο 123Α και ο Εθνικός Αναπτυξιακός Νόμος 3908/2011 με τις τροποποιήσεις του.

Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται ανάλυση επιδοτούμενων γεωργικών προϊόντων όπως τα σαλιγκάρια, η τρούφα, τα κράνα, τα αρωματικά – φαρμακευτικά φυτά, το μανιτάρι και τα ρόδια. Αναλύεται ειδικότερα ο τρόπος καλλιέργειας, το κόστος και η απόδοση κάθε επένδυσης καθώς και η επιδότηση που λαμβάνει κάθε γεωργικό προϊόν. Τέλος, παρουσιάζεται μια προτεινόμενη επενδυτική πρόταση σύμφωνα με τα στοιχεία που θα παρατεθούν για κάθε γεωργικό προϊόν.

Η εργασία ολοκληρώνεται στο πέμπτο κεφάλαιο όπου παρουσιάζονται στοιχεία για τις εξαγωγές των γεωργικών προϊόντων αλλά και των τρόπων προώθησής τους είτε μέσω προσωπικών ενεργειών των αγροτών είτε μέσω προγραμμάτων της Ε.Ε.

Λέξεις Κλειδιά: Γεωργία, προϊόντα, καλλιέργεια, επιδότηση, επένδυση.

Πίνακας Περιεχομένων

Πρόλογος.....	1
Περίληψη.....	3
Κατάλογος Πινάκων – Εικόνων - Διαγραμμάτων.....	7
Εισαγωγή.....	8
Κεφάλαιο 1^ο: Γεωργία και γεωργικά προϊόντα.....	10
1.1. Η προσέγγιση της γεωργίας.....	10
1.2. Έννοια και προέλευση γεωργικών προϊόντων.....	10
1.3. Είδη γεωργικών προϊόντων.....	11
1.4. Φυσιολογικά χαρακτηριστικά γεωργικών προϊόντων.....	13
1.5. Οικονομικά χαρακτηριστικά γεωργικών προϊόντων.....	16
1.6. Ο κύκλος ζωής των γεωργικών προϊόντων.....	16
1.7. Η οργάνωση της γεωργικής παραγωγής.....	17
1.8. Οι καλλιεργούμενες εκτάσεις στην Ελλάδα.....	18
1.9. Συμβολή του αγροτικού τομέα στην οικονομική ανάπτυξη.....	20
Κεφάλαιο 2^ο - Επιδοτήσεις γεωργικών προϊόντων μέσω της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.).....	22
2.1. Οι βασικές αρχές της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.).....	23
2.2. Η χρηματοδότηση της Κ.Α.Π.	24
2.3. Θεσμικές και πολιτικές διαστάσεις της Κ.Α.Π. στις επιδοτήσεις.....	25
2.4. Η πορεία μεταρρυθμίσεων της Κ.Α.Π.	26
2.5. Η Κ.Α.Π. την περίοδο 2014 - 2020.....	29
Κεφάλαιο 3^ο: Γεωργία και επιδοτούμενα προγράμματα.....	31
3.1. Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας «Αλέξανδρος Μπαλατζής» 2007-2013.....	31

3.2. Αγροτικές επιδοτήσεις 2012: Μέτρο 123Α - Ενίσχυση γεωργικών επενδύσεων	37
3.3. Εθνικός Αναπτυξιακός Νόμος 3908/2011, τροποποιήσεις (Νόμος 4146/2013) .	39
Κεφάλαιο 4^ο: Ανάλυση επιδοτούμενων γεωργικών προϊόντων	41
4.1. Η επένδυση στην καλλιέργεια κρανιάς.....	41
4.1.1. Η καλλιέργεια της κρανιάς	42
4.1.2. Κόστος και απόδοση της κρανιάς.....	43
4.1.3. Επιδοτήσεις καλλιέργειας κρανιάς	43
4.2. Η επένδυση σε αρωματικά - φαρμακευτικά φυτά (κρόκος, μέντα, ρίγανη, τσάι, μαραθόσπορος, ιπποφαές κλπ)	44
4.2.1. Η καλλιέργεια των αρωματικών - φαρμακευτικών φυτών	44
4.2.2. Κόστος και απόδοση των αρωματικών - φαρμακευτικών φυτών.....	47
4.2.3. Επιδοτήσεις καλλιέργειας αρωματικών - φαρμακευτικών φυτών.....	52
4.3. Η επένδυση σε καλλιέργειες ροδιάς	53
4.3.1. Η καλλιέργεια ροδιάς.....	54
4.3.2. Κόστος και απόδοση καλλιέργειας ροδιάς	55
4.3.3. Επιδοτήσεις καλλιέργειας ροδιάς	56
4.4. Η επένδυση στην εκτροφή σαλιγκαριών	57
4.4.1. Καλλιέργεια και εγκαταστάσεις σαλιγκαροτροφίας.....	58
4.4.2. Κόστος και απόδοση επένδυσης σαλιγκαροτροφίας	60
4.4.3. Επιδοτήσεις καλλιέργειας σαλιγκαριών	64
4.5. Η επένδυση στην τρουφοκαλλιέργεια	65
4.5.1. Η καλλιέργεια της τρούφας	66
4.5.2. Κόστος και απόδοση της τρουφοκαλλιέργειας.....	67
4.5.3. Επιδοτήσεις καλλιέργειας τρούφας	68
4.6. Η επένδυση σε καλλιέργειες μανιταριού	69
4.6.1. Η καλλιέργεια μανιταριού	70
4.6.2. Κόστος και απόδοση μανιταριού	71
4.6.3. Επιδοτήσεις καλλιέργειας μανιταριού	72

Κεφάλαιο 5^ο: Σύγκριση και επενδυτική πρόταση καλλιέργειας	74
5.1. Συγκριτική αξιολόγηση καλλιέργειας.....	74
5.2. Επενδυτική πρόταση καλλιέργειας	75
Κεφάλαιο 6^ο: Εξαγωγές και προώθηση γεωργικών προϊόντων.....	77
6.1. Εξαγωγές επιδοτούμενων γεωργικών προϊόντων	77
6.2. Προώθηση γεωργικών προϊόντων	80
Κεφάλαιο 7^ο: Φορέας επιδοτήσεων.....	89
7.1. Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (Υ.Α.Α.Τ.).....	89
Κεφάλαιο 8^ο: Υπόδειγμα φόρμας επιδότησης γεωργικών προϊόντων.....	90
Επίλογος.....	92
Βιβλιογραφία	94

Κατάλογος Πινάκων – Εικόνων - Διαγραμμάτων

Πίνακας 1: Εκτάσεις καλλιεργειών (σε χιλ. στρέμμα) κατά είδος καλλιέργειας (2008 – 2009).....	19
Πίνακας 2: Η χρηματοδότηση της ΚΓΠ στην Ε.Ε. (2014 – 2020) (σε δις €).....	30
Πίνακας 3: Χρηματοδοτικό σχήμα Άξονα 1 «Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα της γεωργίας και της δασοκομίας.....	34
Πίνακας 4: Επιδοτήσεις βάσει του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας «Αλέξανδρος Μπαλαταζής» 2007-2013	36
Πίνακας 5: Ποσοστά επιδότησης επενδυτικών σχεδίων Μέτρου 123Α.....	39
Πίνακας 6: Καλλιεργούμενες εκτάσεις και παραγωγή αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών (1981 - 2010).....	46
Πίνακας 7: Στρεμματική απόδοση αρωματικών – φαρμακευτικών φυτών.....	50
Πίνακας 8: Ενδεικτικές τιμές και πρόσοδος επιλεγμένων αρωματικών – φαρμακευτικών φυτών.....	52
Πίνακας 9: Ενδεικτικό κόστος εγκατάστασης φυτείας ροδιάς (€/στρέμμα).....	56
Πίνακας 10: Συγκριτική αξιολόγηση επένδυσης επιδοτούμενων γεωργικών προϊόντων.....	74
Πίνακας 11: Πορεία εξαγωγών μανιταριού και τσαγιού (2000 – 2010) σε τόνους	79
Πίνακας 12: Προωθητικές ενέργειες για αγροτικά προϊόντα	84
Εικόνα 1: Εκτροφείο σαλιγκαριών ανοικτού τύπου	60
Εικόνα 2: Εκτροφείο σαλιγκαριών κλειστού τύπου	60
Εικόνα 3: Θάλαμος επώασης μανιταριών.....	71
Εικόνα 4: Θάλαμοι καλλιέργειας μανιταριών	71
Διάγραμμα 1: Εκτάσεις καλλιεργειών (σε χιλ. στρέμμα) κατά είδος καλλιέργειας (2008 – 2009).....	19
Διάγραμμα 2: Δαπάνες και πολιτικές της Κ.Α.Π. 1996 - 2020.....	30
Διάγραμμα 3: Καλλιεργούμενες εκτάσεις και παραγωγή αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών (1981 - 2010)	46
Διάγραμμα 4: Πορεία εξαγωγών μανιταριού και τσαγιού (2000 – 2010) σε τόνους ..	79

Εισαγωγή

Η γεωργία αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς οικονομικούς τομείς της Ευρωπαϊκής με ένα αρκετά μεγάλο τμήμα του πληθυσμού να ασχολείται με αγροτικές δραστηριότητες. Το συγκεκριμένο στοιχείο, διαχρονικά αποτέλεσε αντικείμενο προβληματισμού ώστε ο αγροτικός πληθυσμός να συνεχίσει να απασχολείται στις συγκεκριμένες δραστηριότητες αλλά και αν είναι εφικτό και άλλα τμήματα του πληθυσμού (νέοι, άνεργοι κλπ) να ασχοληθούν με το συγκεκριμένο τομέα.

Η λύση στο συγκεκριμένο προβληματισμό δόθηκε από την εφαρμογή της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.) στα πλαίσια της ενωμένης Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο βασικός στόχος της Κ.Α.Π. ήταν να διασφαλίσει την αγροτική παραγωγή, να εντατικοποιήσει την ενασχόληση με τη γεωργία και να βελτιώσει την ποιότητα των γεωργικών προϊόντων. Για την εφαρμογή της συγκεκριμένης πολιτικής, εφαρμόστηκαν προγράμματα επιδοτήσεων των αγροτών οι οποίες δίνονταν αναλογικά με το ύψος της παραγωγής με την περιβαλλοντική διάσταση των αγροτικών οικοσυστημάτων να τίθεται κατά μέρος, στα πρώτα στάδια κυρίως της Κ.Α.Π.

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική (Κ.Α.Π.) αποτέλεσε εφαρμοζόμενη πολιτική από την ιδρυτική κιάλας συνθήκη της Ε.Ο.Κ. Ουσιαστικά, δεν είναι τίποτε άλλο παρά ένα σύνολο διασυνδεδεμένων μέτρων, που στοχεύουν να οδηγήσουν στην επίτευξη στόχων που έχουν τεθεί. Τα αρνητικά στοιχεία των αρχικών μορφών της Κ.Α.Π. οδήγησαν σε αναθεωρήσεις της αγροτικής πολιτικής και σε μια σταδιακή στροφή της Ε.Ε., ιδίως τα τελευταία χρόνια, προς ένα πρότυπο «αιεφορικής αγροτικής ανάπτυξης» μέσω στοχευόμενων επιδοτήσεων. Οι κατευθύνσεις στράφηκαν στην επιδότηση προώθησης ήπιων γεωργικών πρακτικών φιλικών στο περιβάλλον ώστε να επιτευχθεί από τη μία πλευρά διαφύλαξη της ποιότητας των αγροτικών προϊόντων και από την άλλη διατήρηση των παραδοσιακών αγροτικών τοπίων μεγάλης οικολογικής αξίας, με ταυτόχρονη ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος.

Ο εκσυγχρονισμός της Κ.Α.Π. ξεκίνησε το 2003 με την πρώτη προσπάθεια αποσύνδεσης των επιδοτήσεων από την παραγωγή και την εισαγωγή ειδικών προνοιών για την αντιμετώπιση των κλιματικών αλλαγών και την προστασία της βιοποικιλότητας. Ο στόχος ήταν η βελτίωση των στόχων των επιδοτήσεων αλλά και η δημιουργία ενός πλαισίου γεωργικής παραγωγής με κέντρο την προστασία του

περιβάλλοντος αλλά και την εξασφάλιση της βιωσιμότητας του αγροτικού επαγγέλματος. Ουσιαστικά, η διαχρονική πορεία της Κ.Α.Π. αποτέλεσε και τον «οδηγό» για τα προγράμματα των επιδοτήσεων που σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν.

Ειδικότερα, τα προγράμματα επιδοτήσεων της τελευταίας δεκαετίας δημιούργησαν συνθήκες ανάπτυξης για το γεωργικό τομέα με ορισμένες όμως στρεβλώσεις που εστίαζαν στην υπερπαραγωγή κάποιων προϊόντων έναντι άλλων, των άνισων κατανομών των κεφαλαίων, τη μη τήρηση βασικών κανόνων της αγοράς, των αθρόων εξαγωγών από ορισμένες χώρες κλπ. Οι προαναφερθέντες παράγοντες αποτέλεσαν το βασικό κομμάτι των αποφάσεων μεταρρυθμίσεων στο χώρο των γεωργικών επιδοτήσεων και τη στροφή σε ένα νέο καθεστώς. Αποτέλεσε το έναυσμα ενασχόλησης των αγροτών με προϊόντα που είτε κατά το παρελθόν η αξία τους είχε υποβαθμιστεί είτε γιατί εισήχθησαν στη γεωργική παραγωγική διαδικασία των χωρών νέα αγροτικά προϊόντα. Αυτό το στοιχείο ώθησε και την Ε.Ε. να δημιουργήσει προγράμματα επιδοτήσεων τα οποία ανταποκρίνονται στις σύγχρονες ανάγκες, είναι δικαιότερα και στοχεύουν στην όσο το δυνατόν αρτιότερη οργάνωση της γεωργικής παραγωγής.

Κεφάλαιο 1^ο: Γεωργία και γεωργικά προϊόντα

1.1. Η προσέγγιση της γεωργίας

Γεωργία είναι το σύνολο των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τη καλλιέργεια του εδάφους της γης με σκοπό τη παράγωγή φυτικών προϊόντων. Μερικές φορές ο όρος επεκτείνεται από μερικούς και για τη διαδικασία καλλιέργειας φυκιών στη θάλασσα. Στη γεωργία επίσης υπάγεται και η συλλογή και πρωτογενής επεξεργασία των προϊόντων αυτών των φυτών. Η γεωργία κατατάσσεται στην ελαφρά βιομηχανία, επειδή τα περισσότερα προϊόντα που παράγονται από αυτήν είναι προϊόντα άμεσης χρήσης από τον άνθρωπο. Παράγοντες που επηρεάζουν τη γεωργία είναι το κλίμα και η μορφολογία του εδάφους.

Η ιστορία της γεωργίας πάει πίσω αρκετές χιλιάδες χρονιά και η ανάπτυξη της οδηγήθηκε και καθορίστηκε σε μεγάλο βαθμό από τις κλιματικές διαφορές, τις κουλτούρες και την υφιστάμενη σε αυτήν τεχνολογίες. Ωστόσο, όλη η γεωργία βασίζεται σε τεχνικές επέκτασης και διαχείρισης εδαφών κατάλληλων για την ανάπτυξη των εξημερωμένων φυτικών ειδών. Αυτό πολλές φορές απαιτεί μορφές άρδευσης, αποστράγγισης, οριοθέτησης και προστασίας των καλλιεργούμενων εδαφών. Στον «ανεπτυγμένο» κόσμο, η βιομηχανική γεωργία που βασίστηκε σε μεγάλης κλίμακας μονοκαλλιέργειες έγινε το κυρίαρχο σύστημα σύγχρονης γεωργίας, παρόλο που υπάρχει μια ανοδική υποστήριξη για εναλλακτικές μορφές γεωργίας (π.χ. βιολογική γεωργία)¹.

1.2. Έννοια και προέλευση γεωργικών προϊόντων

Γεωργικά προϊόντα είναι υλικά αγαθά που παράγονται από φυτά και ζώα με τον συνδυασμό των διαφόρων συντελεστών της γεωργικής παραγωγής, δηλαδή του εδάφους, της εργασίας και του κεφαλαίου όπως τα μήλα, τα πορτοκάλια, η πατάτα, ο

¹ International Labour Office, (1999). Safety and health in agriculture. International Labour Organization, σ. 77

καπνός, το σιτάρι, τα τεύτλα, το κρέας, το γάλα, το ελαιόλαδο, η ζάχαρη κ.ά. Για την παραγωγή όλων σχεδόν των φυτικών προϊόντων χρησιμοποιούνται και οι τρεις συντελεστές της γεωργικής παραγωγής (έδαφος, εργασία και κεφάλαιο).

Σπάνια, σε ορισμένα φυτικά προϊόντα (για παράδειγμαμανιτάρια), που παράγονται σε μικρή έκταση γης μέσα σε κτιριακές εγκαταστάσεις, μπορεί να θεωρηθεί ότι η παραγωγή τους γίνεται από την χρησιμοποίηση δύο μόνο συντελεστών γεωργικής παραγωγής (εργασία και κεφάλαιο), γιατί το έδαφος αυτό θεωρείται ως τμήμα του κτιρίου, δηλαδή θεωρείται ως κεφάλαιο.

Βέβαια, υπάρχει και η υδατοκαλλιέργεια, δηλαδή η καλλιέργεια φυτών μέσα σε νερό, κατά την οποία δεν χρησιμοποιείται έδαφος, αφού τη θέση του την παίρνει το νερό. Σε αυτήν όμως την περίπτωση, η παραγωγή είναι περιορισμένη και συνεπώς δεν μπορεί να καλύψει τις μεγάλες ανάγκες διατροφής των ανθρώπων.

Τα ζωικά προϊόντα (κρέας, γάλα κλπ.) άλλοτε παράγονται από τον συνδυασμό και των τριών συντελεστών γεωργικής παραγωγής, όταν η διατροφή των αντίστοιχων παραγωγικών ζώων (αγελάδες, πρόβατα κλπ.) γίνεται με ελεύθερη βοσκή μέσα σε λιβάδια, βοσκότοπους και χωράφια καλλιεργημένα με χορτοδοτικά φυτά (τριφύλλι, βίκος κ.ά.). Άλλοτε πάλι παράγονται από τον συνδυασμό δύο μόνο συντελεστών γεωργικής παραγωγής (κεφάλαιο και εργασία), όταν η διατροφή των αντίστοιχων παραγωγικών ζώων είναι ενσταβλισμένη, δηλαδή γίνεται μέσα σε στάβλους (διατροφή μοσχαριών για παραγωγή κρέατος κλπ.). Στην περίπτωση αυτή το έδαφος, που χρησιμοποιείται σε πολύ μικρή έκταση ως βάση κατασκευής του στάβλου, θεωρείται τμήμα του, δηλαδή κεφάλαιο².

1.3. Είδη γεωργικών προϊόντων

Τα γεωργικά προϊόντα μπορούν να διακριθούν σε διάφορες κατηγορίες, ανάλογα με το κριτήριο ταξινόμησης τους. Έτσι, ανάλογα με τη φύση των οργανισμών από

² Κιτσομπανίδης, Γ., Καμενίδης, Χ., (2003). Αγροτική οικονομική. Θεσσαλονίκη: Ζήτη, σ. 341.

τους οποίους παράγονται τα γεωργικά προϊόντα, διακρίνονται σε δύο μεγάλες ομάδες³:

- 1) Φυτικά προϊόντα, όταν παράγονται από φυτικούς οργανισμούς, δηλαδή από δένδρα, θάμνους και άλλα φυτά.
- 2) Ζωικά ή κτηνοτροφικά προϊόντα, όταν παράγονται από ζωικούς οργανισμούς, δηλαδή από διάφορα παραγωγικά ζώα (βοοειδή, αιγοπρόβατα, πουλερικά κ.ά).

Ανάλογα με την κατάσταση στην οποία διακινούνται τα γεωργικά προϊόντα στην αγορά, διακρίνονται σε πρωτογενή προϊόντα, όταν διακινούνται στην αγορά με την αρχική μορφή τους με την οποία έχουν παραχθεί και δευτερογενή προϊόντα, όταν διακινούνται στην αγορά με τη μορφή που πήραν μετά από κάποια επεξεργασία - μεταποίηση και η οποία είναι διαφορετική από εκείνη που είχε το πρωτογενές προϊόν. Επίσης, ανάλογα με την κατάσταση με την οποία καταναλώνονται τα γεωργικά προϊόντα από τον άνθρωπο, διακρίνονται σε νωπά προϊόντα, όταν καταναλώνονται με την αρχική κατάσταση με την οποία έχουν παραχθεί και μεταποιημένα προϊόντα, όταν καταναλώνονται σε κατάσταση διαφορετική από εκείνη που αρχικά είχαν παραχθεί.

Ανάλογα με τον βαθμό ανθεκτικότητας των γεωργικών προϊόντων κατά τη διατήρηση ή τη διακίνηση τους κάτω από φυσικές συνθήκες, διακρίνονται σε ευπαθή, όταν σχετικά εύκολα και γρήγορα καταστρέφονται ολότελα ή αλλοιώνονται ποιοτικά κατά τη διατήρηση ή τη διακίνηση τους κάτω από φυσικές συνθήκες και διατηρήσιμα, όταν διατηρούνται για σχετικά μεγάλο χρονικό διάστημα κάτω από φυσικές συνθήκες, χωρίς να πάθουν καμία αισθητή ποιοτική αλλοίωση.

Ανάλογα με τον βαθμό επεξεργασίας τους, τα γεωργικά προϊόντα διακρίνονται σε πρώτες ύλες, όταν δεν έχουν υποστεί καμιά επεξεργασία και βρίσκονται ακόμη στη φυσική τους κατάσταση, μισοεπεξεργασμένα ή ενδιάμεσα προϊόντα, όταν έχουν υποστεί κάποια επεξεργασία και βρίσκονται σε ενδιάμεση κατάσταση μεταξύ πρώτης ύλης και τελικού προϊόντος και τελικά ή έτοιμα προϊόντα, όταν η επεξεργασία της πρώτης ύλης προχώρησε πέρα από τα ενδιάμεσα προϊόντα και κατέληξε σε προϊόντα που με αυτήν τη μορφή τελικά θα καταναλωθούν.

³ Παπαηλίας, Θ., Παπαγεωργίου, Α., (2006). Αγροτικά και εξωαγροτικά εισοδήματα Αθήνα: Διονικός, σ. 45.

1.4. Φυσιολογικά χαρακτηριστικά γεωργικών προϊόντων

Τα σπουδαιότερα φυσιολογικά χαρακτηριστικά των γεωργικών προϊόντων που επηρεάζουν την αποδοτικότητα της εμπορίας τους είναι η ευπάθεια, η ανταγωνιστικότητα, η κορεσιμότητα, η ανομοιομορφία κ.ά. Ειδικότερα⁴:

- 1) Ευπάθεια των γεωργικών προϊόντων. Τα γεωργικά προϊόντα είναι κατά κανόνα ευπαθή, δηλαδή δύσκολα μπορούν να διατηρηθούν για σχετικά μεγάλο χρονικό διάστημα υπό κανονικές συνθήκες χωρίς να υποστούν φθορά ή ποιοτική αλλοίωση. Βέβαια, ο βαθμός ευπάθειας τους διαφέρει από προϊόν σε προϊόν. Έτσι, άλλα προϊόντα είναι πολύ ευπαθή, ενώ άλλα είναι λιγότερο ευπαθή και έτσι μπορούν να διατηρηθούν αναλλοίωτα για σχετικά μεγάλο χρονικό διάστημα. Αυτή η ευπάθεια των γεωργικών προϊόντων καθιστά δυσκολότερη και δαπανηρότερη τη διάθεση τους. Πράγματι, τα ευπαθή προϊόντα δεν είναι δυνατόν να διατεθούν σε μεγάλες ποσότητες στα γύρω κέντρα κατανάλωσης, διότι και να μειωθεί η τιμή πώλησης τους οι καταναλωτές δεν μπορούν να τα αγοράσουν, γιατί θα καταστραφούν στα σπίτια τους. Επομένως, η ευπάθεια των γεωργικών προϊόντων καθιστά αναγκαία την εξεύρεση περισσότερων και μεγαλύτερων αγορών για την επιτυχέστερη διάθεση τους. Από την άλλη μεριά, η μεταφορά των ευπαθών προϊόντων σε μακρινές αποστάσεις γίνεται προβληματική, διότι υπάρχει μεγαλύτερος κίνδυνος φθοράς κατά τη μεταφορά τους και αναμένεται να είναι υψηλότερο το ανά μονάδα κόστος μεταφοράς τους, διότι αυτή πρέπει να γίνεται με οχήματα που είναι εξοπλισμένα με δαπανηρούς ψυκτικούς μηχανισμούς ή με ταχύτατα αλλά ακριβά μεταφορικά μέσα. Επιπλέον, η ευπάθεια των γεωργικών προϊόντων χρειάζεται προσεκτικότερη και δαπανηρότερη επεξεργασία και διαφορετικό τρόπο διάθεσης τους. Έτσι, όσο πιο ευπαθές είναι ένα γεωργικό προϊόν, τόσο περισσότερο χάνει τη διαπραγματευτική του δύναμη ο παραγωγός - πωλητής καθώς πλησιάζει προς τον χρόνο συγκομιδής του και χειροτερεύει κάθε ημέρα μετά τη συγκομιδή του. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο, σε τέτοια προϊόντα ενδείκνυται η προπώληση τους, ιδιαίτερα όταν η προσφορά τους είναι μεγαλύτερη από τη

⁴ Κιτσομπανίδης, Γ., Καμενίδης, Χ., (2003). Αγροτική οικονομική. Θεσσαλονίκη: Ζήτη, σ. 345.

ζήτηση τους. Βέβαια, η προπώληση προϊόντων περικλείει τον κίνδυνο απώλειας εισοδημάτων για τους παραγωγούς, εάν αργότερα η τιμή τους διαμορφωθεί σε υψηλότερα επίπεδα. Αυτό όμως το πρόβλημα μπορεί να λυθεί ως κάποιος βαθμός, αν ανάλογοι όροι συμπεριληφθούν στη σύμβαση που συντάσσεται μεταξύ παραγωγών και αγοραστών.

- 2) Ανταγωνιστικότητα των γεωργικών προϊόντων. Γενικά, υπάρχει ένας σχετικά μεγάλος βαθμός υποκατάστασης των γεωργικών προϊόντων μεταξύ τους και ιδιαίτερα ανάμεσα σε διάφορες ομάδες γεωργικών προϊόντων, όπως μεταξύ των διαφόρων ειδών κρεάτων, φρούτων κλπ. Ο μεγάλος βαθμός υποκατάστασης των γεωργικών προϊόντων μεταξύ τους έχει τις επιμέρους επιπτώσεις για την εμπορία τους. Πρώτον, μια αύξηση της τιμής ενός προϊόντος προκαλεί αύξηση της ζήτησης υποκατάστατων προϊόντων. Δεύτερον, η αύξηση της ζήτησης του συνόλου ή ομάδας γεωργικών προϊόντων δεν πρέπει να επιδιωχθεί με τη μείωση της τιμής ορισμένων προϊόντων, διότι τότε το φθηνότερο προϊόν θα υποκαταστήσει το ακριβότερο, αλλά με άλλους τρόπους, όπως με τη μεταποίηση τους, τη διαφήμιση τους, τη μεταφορά τους σε άλλες αγορές κλπ.
- 3) Κορεσμός των γεωργικών προϊόντων. Η φύση των γεωργικών προϊόντων είναι τέτοια που προκαλεί σχετικά εύκολα κορεσμό στον ανθρώπινο οργανισμό, που δεν καθιστά δυνατή την κατανάλωση τους πέραν μιας ορισμένης ποσότητας. Η σημαντικότερη επίπτωση του κορεσμού των γεωργικών προϊόντων για την εμπορία τους είναι η εξής: δεν πρέπει κανείς να περιμένει σημαντική αύξηση της ζήτησης τους, έστω και αν η τιμή τους μειωθεί πολύ. Επίσης, μια σχετικά μικρή αύξηση της ποσότητας παραγωγής τους σε έναν τόπο θα προκαλέσει πτώση της τιμής πώλησης τους στον τόπο αυτόν σε συγκριτικά υψηλότερο ποσοστό. Επιπλέον, πέραν μιας ορισμένης ποσότητας δεν θα είναι καθόλου δυνατή η πώληση των προϊόντων στον τόπο παραγωγής τους. Γι' αυτό, καθίσταται αναγκαία η εξεύρεση νέων αγορών ή η δημιουργία νέων προϊόντων για να καταστεί δυνατή η διάθεση τους σε μεγαλύτερες ποσότητες και η επίτευξη υψηλότερων τιμών πώλησης.
- 4) Ανομοιομορφία. Φυσιολογικοί, εδαφοκλιματικοί και άλλοι παράγοντες συντελούν ώστε γεωργικά προϊόντα που παράγονται ακόμη και από ένα και το αυτό δένδρο να διαφέρουν σημαντικά σε μέγεθος, χρώμα κλπ. Αυτή η ποιοτική ανομοιομορφία των γεωργικών προϊόντων καθιστά αναγκαία την

τυποποίηση τους, δηλαδή τον διαχωρισμό τους σε διάφορες ποιοτικές κατηγορίες, για να καταστεί επιτυχέστερη η διάθεση τους. Επίσης, η ποιοτική ανομοιομορφία των γεωργικών προϊόντων καθιστά δύσκολη την ικανοποίηση της ζήτησης πολλών αγοραστών που θέλουν μεγάλες ποσότητες ομοιόμορφου προϊόντος, η οποία αν δεν ικανοποιηθεί, τότε μπορεί να στρέψει τους αγοραστές σε άλλες πηγές προσφοράς του προϊόντος και έτσι να καταστεί προβληματική η διάθεση του ή δυσκολότερη η επίτευξη ικανοποιητικής τιμής πώλησης του.

- 5) Το ογκώδες των γεωργικών προϊόντων. Τα γεωργικά προϊόντα είναι συνήθως ογκώδη, σε σχέση πάντοτε με το βάρος ή την αξία τους. Το χαρακτηριστικό αυτό έχει δυσμενή επίπτωση στην εμπορία των γεωργικών προϊόντων, διότι περιορίζεται σημαντικά η ακτίνα δράσης τους, αφού δεν συμφέρει και πολύ η μεταφορά τους σε μακρινές αγορές. Γι' αυτό σε τέτοιες περιπτώσεις πρέπει να επιδιώκεται η αξιοποίηση πλήρως των πλησιέστερων αγορών, πωλώντας σε αυτές όσο το δυνατόν μεγαλύτερες ποσότητες του προϊόντος, με τη βοήθεια της διαφήμισης, ειδικών συμβάσεων κλπ., μεταποίηση ορισμένων ογκωδών και φθηνών γεωργικών προϊόντων σε συμπυκνωμένα και ακριβότερα προϊόντα, για να καταστεί οικονομικά δυνατή η μεταφορά τους σε πιο μακρινές αγορές.
- 6) Ανώμαλο σχήμα γεωργικών προϊόντων. Ένα άλλο σπουδαίο χαρακτηριστικό των γεωργικών προϊόντων είναι το ανώμαλο σχήμα τους, το οποίο συντελεί στο να καταλαμβάνουν σχετικά μεγαλύτερο χώρο στα αυτοκίνητα, στις αποθήκες κλπ. Αυτό συνεπάγεται ένα συγκριτικά υψηλότερο ανά μονάδα κόστος συσκευασίας, μεταφοράς και αποθήκευσης τους. Η ποικιλομορφία των γεωργικών προϊόντων καθιστά αναγκαία την παραγωγή διαφορετικών συσκευασιών για κάθε είδος προϊόντος ή έστω ομάδα ομοειδών περίπου προϊόντων, με συνέπεια την περαιτέρω αύξηση του κόστους συσκευασίας τους, του κόστους συλλογής και μεταφοράς των άδειων υλικών συσκευασίας (π.χ. τελάρων) κλπ.
- 7) Τα γεωργικά προϊόντα ως πρώτη ύλη. Ορισμένα γεωργικά προϊόντα δεν μπορούν να καταναλωθούν με τη μορφή που έχουν παραχθεί στο χωράφι, αλλά χρειάζονται κάποια επεξεργασία για να καταστούν εδώδιμα.

1.5. Οικονομικά χαρακτηριστικά γεωργικών προϊόντων

Τα σπουδαιότερα οικονομικά χαρακτηριστικά των γεωργικών προϊόντων, που είναι συνέπεια των φυσιολογικών χαρακτηριστικών τους, είναι τα εξής⁵:

- 1) Μικρή ελαστικότητα ζήτησης σε σχέση με την τιμή, που σημαίνει ότι μια οποιαδήποτε αλλαγή στην τιμή ενός γεωργικού προϊόντος θα προκαλέσει μια συγκριτικά μικρότερη ποσοστιαία αλλαγή και μάλιστα προς την αντίθετη κατεύθυνση, στη ζητούμενη ποσότητα του προϊόντος αυτού.
- 2) Μεγάλη σταυροειδής ελαστικότητα ζήτησης, που σημαίνει ότι μια αλλαγή στην τιμή ενός προϊόντος θα προκαλέσει μια συγκριτικά μεγαλύτερη ποσοστιαία αλλαγή στη ζητούμενη ποσότητα ενός άλλου προϊόντος της ίδιας ομάδας.
- 3) Μικρή εισοδηματική ελαστικότητα ζήτησης, που σημαίνει ότι μια αλλαγή στα εισοδήματα των καταναλωτών θα προκαλέσει μια συγκριτικά μικρότερη ποσοστιαία αλλαγή στις ζητούμενες ποσότητες των γεωργικών προϊόντων.
- 4) Μικρή ελαστικότητα προσφοράς, που σημαίνει ότι μια αλλαγή στην τιμή ενός προϊόντος θα προκαλέσει μια συγκριτικά μικρότερη ποσοστιαία αλλαγή στην προσφερόμενη ποσότητα του προϊόντος αυτού.

1.6. Ο κύκλος ζωής των γεωργικών προϊόντων

Κύκλος ζωής προϊόντος (product life cycle) ονομάζεται η χρονική περίοδος που παρεμβάλλεται από την πρώτη εμφάνιση του προϊόντος στην αγορά ως την τελική απομάκρυνση του από αυτήν. Επειδή τα γεωργικά προϊόντα είναι ζωντανοί οργανισμοί, γι' αυτό έχουν μια αρχή και ένα τέλος, δηλαδή έναν ολόκληρο κύκλο ζωής⁶.

Η γνώση του κύκλου ζωής των γεωργικών προϊόντων και ιδιαίτερα των τροφίμων είναι μεγάλης σημασίας για τους φορείς εμπορίας που τα διακινούν, γιατί αποτελεί

⁵ Λιανός, Θ., Δαμιανός, Δ., Μέργος, Γ., Ντεμούσης, Μ., Κατρανίδης, Σ., (1998). Αγροτική οικονομική: Θεωρία και πολιτική. Αθήνα: Μπένος, σ. 96 - 98.

⁶ Μαραβέγιας, Ν., (1992). Αγροτική πολιτική και οικονομική ανάπτυξη στην Ελλάδα Αθήνα: Νέα Σύνορα, σ. 22.

βασικό στοιχείο πληροφόρησης στη στρατηγική που θα ακολουθήσουν για την προώθηση των πωλήσεων τους. Ο κύκλος ζωής προϊόντος διακρίνεται συνήθως σε πέντε στάδια που είναι τα εξής^{7,8}:

- 1) Η εμφάνιση ή εισαγωγή (introduction).
- 2) Η ανάπτυξη (growth).
- 3) Η ωριμότητα (maturity).
- 4) Ο κορεσμός (saturation).
- 5) Η παρακμή (decline).

Ο κύκλος ζωής ενός γεωργικού προϊόντος μπορεί να διαρκέσει από μερικές ημέρες ως πολλά χρόνια, ανάλογα με το είδος, την ποιότητα, την συσκευασία του κλπ. Ειδικά για τα τρόφιμα, ο κύκλος ζωής τους συνήθως διαρκεί πολλά χρόνια, εκτός εάν δημιουργηθούν μεγάλα προβλήματα ή ερωτηματικά για την υγιεινή αξία τους.

Όσες φορές τελειώνει ο κύκλος ζωής ενός τροφίμου, αυτό συνήθως οφείλεται στην αλλαγή προτιμήσεων των καταναλωτών προς τα υλικά συσκευασίας που χρησιμοποιήθηκαν.

Βέβαια, η διάρκεια του κάθε σταδίου του κύκλου ζωής προϊόντος μπορεί να διαφέρει σημαντικά από προϊόν σε προϊόν. Έτσι, άλλα προϊόντα έχουν πολύ σύντομο στάδιο εισαγωγής και άλλα πολύ μεγάλο. Αυτό εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως από την αναγκαιότητα του προϊόντος, την τιμή του, την τιμή ανταγωνιστικών αγαθών, τα εισοδήματα των καταναλωτών, τη διαφήμιση κλπ.

1.7. Η οργάνωση της γεωργικής παραγωγής

Η γεωργική παραγωγή είναι οργανωμένη σε επιχειρήσεις που παράγουν περισσότερα του ενός προϊόντα οργάνωσης της παραγωγής είναι οι εξής⁹:

- 1) Ατομικής παραγωγής.

⁷ Κιτσομπανίδης, Γ., Καμενίδης, Χ., (2003). Αγροτική οικονομική. Θεσσαλονίκη: Ζήτη, σ. 352.

⁸ Παπαναγιώτου, Ε., (2002). Οικονομική παραγωγής αγροτικών προϊόντων. Θεσσαλονίκη: Γράφημα, σ. 603.

⁹ Παπαναγιώτου, Ε., (2002). Οικονομική παραγωγής αγροτικών προϊόντων. Θεσσαλονίκη: Γράφημα, σ. 16 – 18.

- 2) Συνεταιριστικής παραγωγής.
- 3) Κρατικής παραγωγής.

Οι τύποι γεωργικών επιχειρήσεων καθορίζονται από το προϊόν ή τα προϊόντα που παράγονται και έτσι υπάρχουν γενικά οι ακόλουθοι τύποι:

- 1) Μικτός τύπος (φυτά και ζώα)
- 2) Φυτική κατεύθυνση
- 3) Αμιγής φυτική παραγωγή
- 4) Αμιγής ζωική παραγωγή.

Η μέτρηση του μεγέθους των γεωργικών επιχειρήσεων είναι πολύ δύσκολη, λόγω έλλειψης αντικειμενικού κριτηρίου, όπως έκταση εδάφους, αξία πωλήσεων, χρησιμοποιούμενο κεφάλαιο, δαπάνες παραγωγής κ.λπ.

1.8. Οι καλλιεργούμενες εκτάσεις στην Ελλάδα

Σύμφωνα με τα προσωρινά αποτελέσματα της Ετήσιας Γεωργικής Στατιστικής Έρευνας που πραγματοποιήθηκε το 2010, το σύνολο των καλλιεργούμενων εκτάσεων της Ελλάδας ανέρχεται σε 37.324 χιλ. στρέμματα. Από αυτά, κατά το έτος 2009, καλλιεργήθηκαν 32.693 χιλ. στρέμματα, δηλαδή ποσοστό 87,6%, ενώ το υπόλοιπο 12,4% δηλαδή 4.631 χιλ. στρέμματα, αντιστοιχεί σε αγραναπαύσεις. Επισημαίνεται, ότι οι καλλιεργούμενες εκτάσεις αυξήθηκαν κατά 0,6% έναντι του προηγούμενου έτους, και οι αγραναπαύσεις επίσης κατά 1,7%.

Από τις καλλιεργούμενες εκτάσεις, δηλαδή 37.324 χιλ. στρέμματα, το μεγαλύτερο ποσοστό 53,1% δηλαδή 19.829 χιλ. στρέμματα το αποτελούν οι αροτραίες καλλιέργειες και λοιπές καλλιέργειες και ακολουθούν οι μόνιμες οι οποίες αποτελούν το 30,8% . Το 2,8% δηλαδή 1.048 χιλ. στρέμματα είναι οι κηπευτικές καλλιέργειες και το υπόλοιπο 12,4% δηλαδή 4.631 χιλ. στρέμματα είναι οι αγραναπαύσεις¹⁰.

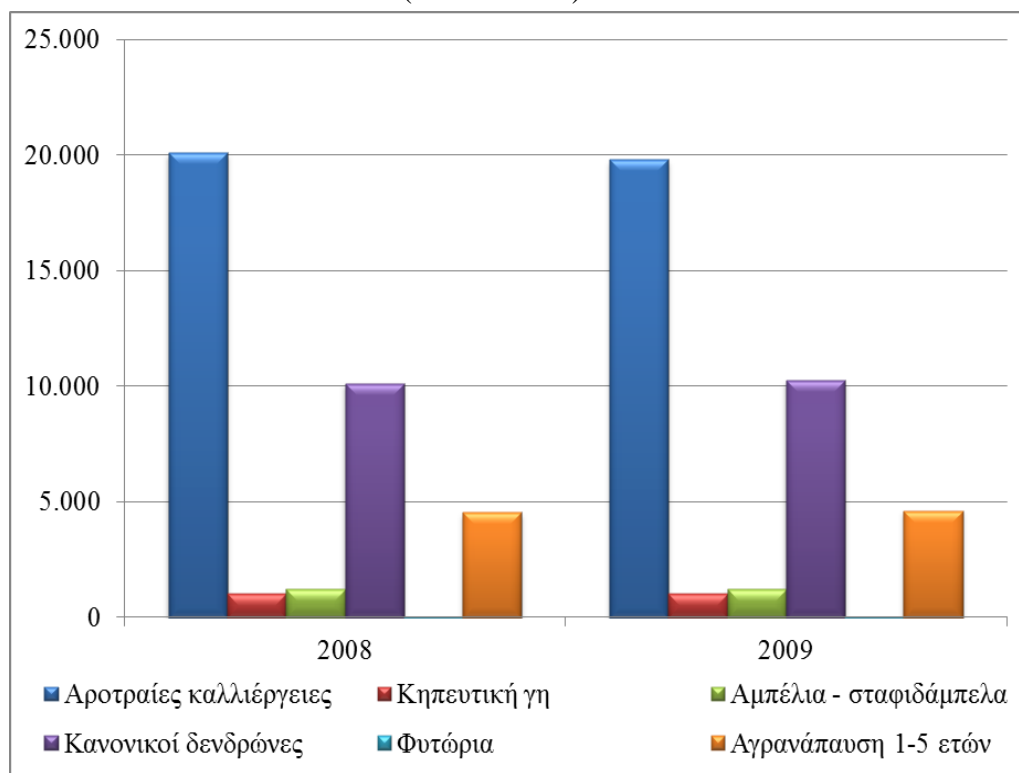
¹⁰ Ελληνική Στατιστική Αρχή, (2010). Προσωρινά αποτελέσματα καλλιεργούμενων εκτάσεων της ετήσιας γεωργικής στατιστικής έρευνας: έτους 2009. Αθήνα: ΕΛ.ΣΤΑΤ., Διεύθυνση Στατιστικών Πρωτογενούς Τομέα Τμήμα Ετήσιων Στατιστικών Γεωργίας Κτηνοτροφίας και Στατιστικών Αλιείας, σ. 1-4.

Πίνακας 1: Εκτάσεις καλλιεργειών (σε χιλ. στρέμμα) κατά είδος καλλιέργειας (2008 – 2009)

Είδη καλλιεργειών	2008	2009	Μεταβολή (%)
1. Αροτραίες καλλιέργειες	20.111	19.829	-1,40%
Αρδευμένες	8.907	8.469	-4,92%
2. Κηπευτική γη	1.047	1.048	0,10%
Αρδευμένες	1.009	1.014	0,50%
3. Αμπέλια - σταφιδάμπελα	1.241	1.226	-1,21%
Αρδευμένες	447	436	-2,46%
4. Κανονικοί δενδρώνες	10.125	10.247	1,20%
Αρδευμένες	3.836	3.932	2,50%
5. Φυτόρια	11	11	0,00%
Αρδευμένες	11	11	0,00%
6. Αγρανάπαυση 1-5 ετών	4.556	4.631	1,65%
Συνολική γεωργική γη	36.976	36.993	0,05%
Σύνολο καλλιεργούμενων εκτάσεων	37.092	37.324	0,63%
Αρδευμένες	14.210	13.860	-2,46%

Πηγή: Ελ. Στατ. Αρχή, (2013)

Διάγραμμα 1: Εκτάσεις καλλιεργειών (σε χιλ. στρέμμα) κατά είδος καλλιέργειας (2008 – 2009)

Πηγή: Ελ. Στατ. Αρχή, (2013)

1.9. Συμβολή του αγροτικού τομέα στην οικονομική ανάπτυξη

Το κεντρικό ερώτημα στη συζήτηση για το ρόλο του αγροτικού τομέα στην οικονομική ανάπτυξη ήταν στις περασμένες δεκαετίες η ύπαρξη ή όχι ενός πλεονάσματος εργασίας στον αγροτικό τομέα. Στα περισσότερα υποδείγματα ανάπτυξης ο βιομηχανικός τομέας αποτελεί το μοχλό ανάπτυξης και ο αγροτικός τομέας παίζει απλώς το ρόλο μιας δεξαμενής πόρων που προμηθεύει τρόφιμα, εργασία και αποταμιεύσεις για την τροφοδότηση της ανάπτυξης των μη - αγροτικών δραστηριοτήτων.

Χρειάζεται όμως να τονισθεί μια διαφοροποίηση, που δε γίνεται συνήθως, για την ύπαρξη πλεονάσματος. Η μία άποψη υποστηρίζει ότι ακόμη και σε μια οικονομία στάσιμη όπου το προϊόν του αγροτικού τομέα δεν αυξάνεται, ο αγροτικός τομέας έχει πλεονάσματα εργασίας, τροφίμων και κεφαλαίου που απλώς χρειάζονται συγκεκριμένες πολιτικές για να μεταφερθούν έξω από αυτόν, στον βιομηχανικό τομέα. Αυτή είναι η στατική έννοια της μεταφοράς πόρων. Η δεύτερη άποψη, υποστηρίζει ότι η ύπαρξη ενός πλεονάσματος είναι δυναμική και μπορεί να υπάρξει μόνο σε μια αυξανόμενη οικονομία, δηλαδή σε μια οικονομία όπου το προϊόν του αγροτικού τομέα αυξάνεται με ένα συνδυασμό πολιτικών επενδύσεων και τεχνικής προόδου, με αποτέλεσμα μέρος του επιπλέον παραγομένου προϊόντος και του δημιουργούμενου εισοδήματος να είναι διαθέσιμο για μεταφορά έξω από τον αγροτικό τομέα. Αυτή είναι η δυναμική έννοια της μεταφοράς πόρων.

Όπως είναι φυσικό οι δύο έννοιες είναι σημαντικά διαφορετικές μεταξύ τους και έχουν πολύ διαφορετικές συνέπειες στις επιλογές της αναπτυξιακής πολιτικής. Πολλές χώρες, όπως μερικές αναπτυσσόμενες και οι πρώην σοσιαλιστικές, στην προσπάθειά τους να πετύχουν συντομότερα βιομηχανική ανάπτυξη θεώρησαν τον αγροτικό τομέα απλά μια δεξαμενή πόρων και εφήρμοσαν πολιτικές έντονης μεταφοράς πόρων από τον αγροτικό στον μη αγροτικό τομέα με δυσάρεστα αποτελέσματα για την οικονομική τους ανάπτυξη. Αντίθετα στις χώρες της Ανατολικής Ασίας ένας συνδυασμός πολιτικών και επενδύσεων στον αγροτικό τομέα επέτρεψε την απελευθέρωση εργατικού δυναμικού προς τον αναπτυσσόμενο βιομηχανικό τομέα χωρίς προβλήματα.

Αν και είναι αναγκαίο να αξιολογείται ο πιθανός ανταγωνισμός ως προς συγκεκριμένους στόχους, όμως πρέπει να σημειωθεί ότι ένας τέτοιος ανταγωνισμός

είναι πολύ μικρότερος στην περίπτωση μιας στρατηγικής που βασίζεται στο σύνολο του αγροτικού τομέα και όχι σ' ένα μικρό υποτομέα προσανατολισμένο στην αγορά. Οι δαπάνες για διορθωτικές ενέργειες στη δεύτερη περίπτωση για τη βελτίωση των συνθηκών απασχόλησης στη μεγάλη μάζα του πληθυσμού και για την απορρόφηση των εργαζομένων που απομακρύνονται από την εργασία τους λόγω αποδοχής μιας αναπτυξιακής πολιτικής έντασης κεφαλαίου είναι τεράστιες και δεν μπορούν εύκολα να χρηματοδοτηθούν. Στα πλαίσια μιας στρατηγικής με ευρύτερη συμμετοχή, η ανάγκη για τέτοιες διορθωτικές δαπάνες είναι ελάχιστη. Επομένως, οι προοπτικές για προγραμματισμό και χρηματοδότηση δημοσίων έργων για απασχόληση του εργατικού δυναμικού είναι ευνοϊκότερες σε μια τέτοια περίπτωση και βέβαια, πολύ ευκολότερο να δοθεί έμφαση στο στόχο της επιτάχυνσης του ρυθμού της οικονομικής μεγέθυνσης.

Κεφάλαιο 2^ο - Επιδοτήσεις γεωργικών προϊόντων μέσω της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.)

Στο σύγχρονο περιβάλλον, ο πρωτογενής τομέας παραγωγής διαδραματίζει σημαντικό ρόλο. Για την στήριξη της γεωργικής οικονομίας υιοθετήθηκε και εφαρμόστηκε μια Κοινή Αγροτική Πολιτική (Κ.Α.Π.) στα κράτη - μέλη της Ε.Ε. με απώτερο στόχο την εξασφάλιση ελαχίστων επιπέδων παραγωγής, αύξηση βιοτικού επιπέδου, ενίσχυση της γεωργίας, βελτίωση μεθόδων παραγωγής και προώθηση στην αγορά προϊόντων σε ανταγωνιστικές τιμές. Το βασικό στοιχείο της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής είναι ότι αποτελεί ένα σύστημα επιδοτήσεων που καταβάλλονται στους αγρότες. Δεν είναι λίγοι άλλωστε εκείνοι που συγκαταλέγουν την Κ.Α.Π. στη σημαντικότερη κοινή πολιτική της Ε.Ε.¹¹.

Η εφαρμογή της Κ.Α.Π. καθορίζει ενιαίες τιμές αγροτικών προϊόντων σε όλη την Ευρώπη ενισχύοντας την παραγωγή, το μηχανισμό ελέγχων της παραγωγής και την διοργάνωση εμπορίου με χώρες μη μέλη. Στην πορεία της η Κ.Α.Π. εξελίχθηκε σταδιακά από πολιτική επικεντρωμένη στην οργάνωση των γεωργικών αγορών σε ένα γενικευμένο σύστημα άμεσων ενισχύσεων. Βασικότερη μεταβολή της αποτέλεσε το σύστημα υποστήριξης με τη θέσπιση του συστήματος της Ενιαίας Αποδεδειγμένης Ενίσχυσης (Ε.Α.Ε.). Αναμφίβολα, η εξέλιξη αυτή δεν υπήρξε ξαφνικά, αλλά κάθε στάδιό της είχε πάντα την γενεσιουργό της αιτία. Υπενθυμίζεται, ότι το σύστημα άμεσων ενισχύσεων που καθιερώθηκε με την αναθεώρηση του 1992, επέτρεψε, μεταξύ άλλων, στους βασικούς διαπραγματευτές στη GATT (μετέπειτα, Π.Ο.Ε.) να καταλήξουν, στο τέλος του 1993, στη γεωργική συμφωνία του Γύρου Ουρουγουάης, βάσει της οποίας τα γεωργικά προϊόντα εντάσσονται πλέον στους βασικούς κανόνες του διεθνούς εμπορίου, με συγκεκριμένες δεσμεύσεις σταδιακής μείωσης σε τρία επίπεδα: εσωτερική στήριξη, προστασία στα σύνορα, εξαγωγικές ενισχύσεις¹².

¹¹ Λαμπαδαρίου, Η. (2009). Ευρωπαϊκή Ένωση – Κοινή Αγροτική Πολιτική. Προγράμματα Ηλεκτρονικής Μάθησης (e – learning) για τη βιώσιμη ανάπτυξη και τους νέους της Διεθνούς Οργάνωσης Βιοπολιτικής (Β.Ι.Ο.).

¹² Πέζαρος Π., (2007). Η τελευταία μεταρρύθμιση της ΚΑΠ και η εφαρμογή της στην Ελλάδα: Θεσμικές και πολιτικές διαστάσεις. Αθήνα: Έκδοση Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Αθήνα, σ. 1.

Κατά συνέπεια, ανεξαρτήτως των μελλοντικών εξελίξεων στις διεθνείς γεωργικές αγορές, οι δεσμεύσεις που έκτοτε αναλήφθηκαν έναντι του Π.Ο.Ε., συνεπάγονται ριζικές αλλαγές στους τρόπους και μέσα σχεδιασμού, καθώς και εφαρμογής στο εξής, των γεωργικών πολιτικών σε διεθνές επίπεδο.

2.1. Οι βασικές αρχές της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.)

Οι τέσσερις βασικές αρχές, που χαρακτηρίζουν την Κ.Α.Π. και τις κοινές της οργανώσεις είναι η ενότητα της αγοράς, η κοινοτική προτίμηση, η χρηματοοικονομική αλληλεγγύη και η συνυπευθυνότητα των παραγωγών.

Η ενότητα της αγοράς σημαίνει ότι τα γεωργικά προϊόντα κυκλοφορούν ελεύθερα, όπως στις εσωτερικές αγορές, απαλλαγμένα από ποσοτικούς περιορισμούς, δασμούς, ή από άλλα μέτρα με το ίδιο αποτέλεσμα. Προϋποθέτει ως εκ τούτου, κοινές τιμές σε όλη την Κοινότητα, γι' αυτό το Συμβούλιο με πρόταση της Επιτροπής ορίζει ετησίως τις τιμές ανά προϊόν. Διαφορές στις κοινές τιμές ερμηνεύονται μόνο από το κόστος μεταφοράς και τις ασφάλειες των προϊόντων¹³.

Η δεύτερη αρχή της κοινοτικής προτίμησης εισήγαγε την έννοια της προτίμησης των προϊόντων των κρατών - μελών εντός της εσωτερικής αγοράς, σε βάρος των εισαγομένων. Για να γίνει αυτό απαιτούνται μέτρα τόσο στην εισαγωγή όσο και στην εξαγωγή. Κατά την εισαγωγή, η χαμηλή τιμή του εισαγόμενου αγροτικού προϊόντος επιβαρύνεται, με μια αντισταθμιστική εισφορά. Οπότε το προϊόν εισέρχεται στην Κοινή Αγορά με τιμή ίση της ενιαίας (κοινής) τιμής που ισχύει και έχει αποφασιστεί στο πλαίσιο της Κ.Α.Π.

Η χρηματοδοτική αλληλεγγύη σημαίνει ότι τα κράτη - μέλη παραμένουν αλληλέγγυα σε ότι αφορά στις χρηματοοικονομικές απαιτήσεις που εισήγαγε ο μηχανισμός της κοινής οργάνωσης των αγορών των αγροτικών προϊόντων. Δηλαδή η Ευρωπαϊκή Κοινότητα αναλαμβάνει να χρηματοδοτήσει τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τις διατάξεις της Κ.Α.Π.. Η αρχή αυτή εφαρμόζεται μέσω του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Προσανατολισμού και Εγγυήσεων - FEOGA, το οποίο φέρει το βάρος όλων των δαπανών που απαιτούν οι κοινές οργανώσεις της

¹³ Μάρδας Δ., (2005). Από την ΕΟΚ στην ΕΕ: Από την ολοκλήρωση της Ενιαίας Αγοράς έως την πολιτική ενοποίηση του Ευρωπαϊκού χώρου. Θεσσαλονίκη: Ζυγός, σ. 357.

αγοράς. Τα κράτη - μέλη παραιτούνται των εσόδων τους από τις αντισταθμιστικές εισφορές και τους δασμούς στα σύνορα, τα οποία δεν κατευθύνονται στους εθνικούς προϋπολογισμούς, αλλά αποτελούν έσοδα του κοινοτικού προϋπολογισμού¹⁴.

Η αρχή της συνυπευθυνότητας του παραγωγού συνίσταται στη συμμετοχή των παραγωγών στις χρηματοοικονομικές δαπάνες, οι οποίες προκαλούνται λόγω των πλεονασμάτων των παραγόμενων αγροτικών προϊόντων. Αυτό σημαίνει ότι σε τομείς με μόνιμα ή με συχνά πλεονάσματα παραγωγής, δεν υπάρχει απεριόριστη εγγύηση απορρόφησης της παραγωγής με τις υψηλές τιμές που αποφασίζονται στο πλαίσιο της Κ.Α.Π. ετησίως, αλλά περιορισμένη. Έτσι, αν η παραγωγή ενός αγρότη ξεπεράσει το εν λόγω ανώτατο πλαφόν της παραγωγής, για το οποίο υπάρχει εγγύηση τιμής, τότε για το εναπομείναν μέρος ισχύει χαμηλότερες τιμές εγγύησης. Με μηχανισμούς λοιπόν ελέγχου της παραγωγής και των γεωργικών δαπανών επιδιώκεται ο περιορισμός των παραγόμενων ποσοτήτων.

2.2. Η χρηματοδότηση της Κ.Α.Π.

Η χρηματοδότηση της Κ.Α.Π. πραγματοποιείται από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ- FEOGA), την ευθύνη του οποίου έχει η Επιτροπή. Το δε FEOGA χρηματοδοτείται από τον Κοινοτικό προϋπολογισμό, ο οποίος με τη σειρά του χρηματοδοτείται από τα έσοδα των δασμών και αντισταθμιστικών εισφορών. Το FEOGA βασίζεται στους οργανισμούς παρέμβασης των κρατών - μελών, στους οποίους διοχετεύει τα σχετικά κονδύλια. Το FEOGA χωρίζεται σε τμήμα εγγυήσεων και τμήμα προσανατολισμού.

Το τμήμα εγγυήσεων χρηματοδοτεί εξ' ολοκλήρου τις δαπάνες για την εφαρμογή των κοινών οργανώσεων των γεωργικών αγορών, δηλαδή τις εξαγωγικές επιδοτήσεις, και τις παρεμβάσεις στις εσωτερικές αγορές (αγορές προϊόντων, επιδοτήσεις, πριμοδοτήσεις, δαπάνες αποθήκευσης και απόσυρσης). Οι δαπάνες αυτές έχουν το χαρακτηριστικό ότι είναι εν πολλοίς απρόβλεπτες και υποχρεωτικές. Αν οι προβλεπόμενες πιστώσεις δεν επαρκέσουν, τότε χρειάζεται συμπληρωματικός προϋπολογισμός. Έτσι, οι έκτακτες αυτές ανάγκες χρηματοδοτούνται από το

¹⁴ Μάρδας Δ., (2005). Από την ΕΟΚ στην ΕΕ: Από την ολοκλήρωση της Ενιαίας Αγοράς έως την πολιτική ενοποίηση του Ευρωπαϊκού χώρου. Θεσσαλονίκη: Ζυγός, σ. 358.

νομισματικό αποθεματικό της Κοινότητας. Ενώ το τμήμα εγγύησης χρηματοδοτεί την πολιτική αγορών, το τμήμα προσανατολισμού του FEOGA χρηματοδοτεί τη διαρθρωτική γεωργική πολιτική της Κοινότητας. Η ενίσχυση έχει χαρακτήρα συμπληρωματικό προς τις εθνικές ενισχύσεις. Τα δε χρηματοδοτούμενα σχέδια πρέπει να πληρούν κάποιους όρους για να είναι επιλέξιμα προς ενίσχυση. Χρηματοδοτείται κατά κανόνα το 25% των ενισχύσεων στις σχετικές επενδύσεις, αλλά μπορεί να φτάσει στο 50% για ορισμένες μειονεκτικές περιοχές και ζώνες¹⁵.

2.3. Θεσμικές και πολιτικές διαστάσεις της Κ.Α.Π. στις επιδοτήσεις

Βάσει και των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Δεκεμβρίου 2005 για τις δημοσιονομικές προοπτικές της περιόδου 2007 - 2013, οι γεωργικές ενισχύσεις του Α΄ πυλώνα της Κ.Α.Π. παραμένουν εν πολλοίς εξασφαλισμένες μέχρι και το 2013, όπως είχε αποφασιστεί από τον Οκτώβριο 2002.

Η μείωση όμως των πόρων του προϋπολογισμού από 1,24% σε 1% του Α.Ε.Ε. σημαίνει ότι η δημοσιονομική στενότητα για το σύνολο του κοινοτικού προϋπολογισμού παραμένει γεγονός, για όσο τουλάχιστον διάστημα αποκλείεται το ενδεχόμενο διάθεσης πρόσθετων πόρων υπέρ αυτού, αφού τα κράτη μέλη δεν φαίνεται να έχουν την πολιτική βούληση να παραχωρήσουν περισσότερες εξουσίες στα κοινοτικά όργανα.

Μεταξύ, λοιπόν, των αποφάσεων του Δεκεμβρίου 2005 συγκαταλέγεται και η υποχρέωση της Επιτροπής να υποβάλει, στο ενδιάμεσο διάστημα μέχρι το 2013, έκθεση για την πορεία των πραγμάτων και ενδεχομένως προτάσεις, για επανεξέταση του συνόλου των δαπανών και των πόρων του κοινοτικού προϋπολογισμού. Στη βάση αυτή, μερικοί παρατηρητές θεώρησαν ότι η εν λόγω απόφαση αποτελεί, στην ουσία, «προανάκρουσμα» μείωσης των πόρων της Κ.Α.Π. πριν το 2013. Βάσει όμως των υφιστάμενων ήδη κανονισμών, αλλά και του όλου πλέγματος των ρυθμίσεων και δεσμεύσεων που έχουν πλέον θεσπιστεί σε όλα τα κράτη μέλη, κάτι τέτοιο φαίνεται να είναι εξαιρετικά δύσκολο. Ωστόσο, την μεθεπόμενη δημοσιονομική περίοδο (μετά το 2013), είναι βέβαιο ότι το σύνολο των γεωργικών επιδοτήσεων θα τεθεί και πάλι

¹⁵ Μάρδας Δ., (2005). Από την ΕΟΚ στην ΕΕ: Από την ολοκλήρωση της Ενιαίας Αγοράς έως την πολιτική ενοποίηση του Ευρωπαϊκού χώρου. Θεσσαλονίκη: Ζυγός, σ. 359 - 362.

στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος των κρατών μελών, οι αντιτιθέμενες επί του προκειμένου απόψεις θα αποτελέσουν αντικείμενο περαιτέρω σκληρών διαπραγματεύσεων, πράγμα που κάνει επισφαλή οποιαδήποτε πρόβλεψη για το απώτερο μέλλον. Σε ό,τι αφορά τον Α΄ πυλώνα της Κ.Α.Π. και λαμβάνοντας υπόψη τα όσα έχουν μεσολαβήσει τα τελευταία χρόνια, είναι πολύ πιθανό, από την περίοδο 2013 και μετά, να βρει έδαφος το ενδεχόμενο συγχρηματοδότησης των άμεσων ενισχύσεων στο μέλλον, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για τους εθνικούς προϋπολογισμούς και ιδιαίτερα της Ελλάδας¹⁶.

2.4. Η πορεία μεταρρυθμίσεων της Κ.Α.Π.

Οι δραστηριότητες της γεωργίας παρουσιάζουν αρκετές ιδιαιτερότητες σε σχέση με άλλες παραγωγικές διαδικασίες. Η γεωργία εξαρτάται περισσότερο από κάθε άλλον τομέα, από τις περιβαλλοντολογικές και καιρικές συνθήκες, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται κατά καιρούς ανισορροπίες στην προσφορά και ζήτηση αγροτικών προϊόντων. Με την έναρξη των προσπαθειών δημιουργίας μιας Κοινής Αγοράς, φαινόταν πολύ λογικό να δημιουργηθεί μια κοινή αγορά αγροτικών προϊόντων, στην οποία θα οργανώνονταν οι εθνικές γεωργικές παραγωγές.

Η ιδρυτική συνθήκη της Ε.Ο.Κ. προέβλεπε μια κοινή αγορά αγροτικών προϊόντων. Η αγορά αυτή, όμως, δε μπορούσε να υλοποιηθεί μόνο με τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος απαλλαγμένου από κάθε εμπόδιο στην ελεύθερη διακίνηση των προϊόντων και με την υιοθέτηση κοινών κανόνων στο χώρο του ανταγωνισμού. Η αγορά των κοινοτικών αγροτικών προϊόντων έπρεπε να οργανωθεί συλλογικά. Έτσι, υιοθετήθηκε μια Κοινή Αγροτική Πολιτική, με στόχους την αύξηση της παραγωγικότητας της γεωργίας, του εισοδήματος του γεωργού, τη σταθεροποίηση και τον ασφαλή εφοδιασμό της αγοράς με τρόφιμα, όπως και την εξασφάλιση λογικών τιμών για τους καταναλωτές.

Η εκτεταμένη και έντονη κρατική παρέμβαση που προϋπήρχε στον γεωργικό τομέα από τις εκάστοτε κυβερνήσεις, με διάφορους τρόπους (εθνικά μονοπώλια,

¹⁶ Πέζαρος Π., (2007). Η τελευταία μεταρρύθμιση της ΚΑΠ και η εφαρμογή της στην Ελλάδα: Θεσμικές και πολιτικές διαστάσεις. Αθήνα: Έκδοση Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Αθήνα, σ. 25.

εγγυήσεις τιμών, ενισχύσεις γεωργικών εισοδημάτων, επιδοτήσεις εξαγωγών, ποσοτικοί περιορισμοί εισαγωγών, δασμοί κλπ) δημιουργούσε την αίσθηση ότι η όλη προσπάθεια εγκαθίδρυσης μιας Κ.Α.Π. φαινόταν ιδιαίτερα δύσκολη υπόθεση, καθώς ήταν προβληματική εκ των προτέρων η εφαρμογή κοινών κανόνων ανταγωνισμού και στα αγροτικά προϊόντα¹⁷.

Η πρώτη μεταρρύθμιση της Κ.Α.Π., έλαβε χώρα το 1972, με μέτρα σχετικά με τον εκσυγχρονισμό των εκμεταλλεύσεων, με ενισχύσεις προς τους γεωργούς που θα παρουσίαζαν σχέδια εκσυγχρονισμού για τη βελτίωση των αγρών τους, την εθελούσια έξοδο κάποιων κατηγοριών αγροτών, καθώς και την πληροφόρηση και την επαγγελματική εκπαίδευση των αγροτών. Κατά τη δεκαετία του 1980 όμως, η διεύρυνση προς το νότο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, καθώς και οι διαρθρωτικές ανισοροπίες που εξακολουθούσαν να υπάρχουν, σε συνδυασμό με το νέο γεωργικό περιβάλλον, επέβαλλαν μια δεύτερη μεταρρύθμιση της Κ.Α.Π.. Βασικοί στόχοι της μεταρρύθμισης ήταν, ο έλεγχος της παραγωγής και των δαπανών και η ρευστοποίηση των αποθεμάτων των αγροτικών προϊόντων.

Η διαδικασία της δεύτερης αναμόρφωσης της Κ.Α.Π. θεωρείται ότι άρχισε ουσιαστικά το 1984, όπου για πρώτη φορά το Συμβούλιο Υπουργών της γεωργίας μείωσε τις ονομαστικές θεσμικές τιμές στήριξης των αγροτικών προϊόντων. Μετά από αυτό, ακολούθησε η μεταρρύθμιση της παρέμβασης και της λειτουργίας των άλλων χρηματοδοτικών οργάνων της Κοινότητας. Όλα κατέληξαν στην εισαγωγή ενός συστήματος επιμερισμού των βαρών της χρηματοδότησης της Κ.Α.Π. ανάμεσα στην ΕΟΚ και τους αγρότες¹⁸.

Μέσα στη δεκαετία του '80, η Κ.Α.Π. είχε πετύχει τους περισσότερους από τους στόχους της. Προς τα τέλη της δεκαετίας του 1980 όμως, η κατάσταση είχε αντιστραφεί. Εκεί που κάποτε η κοινοτική γεωργία ήταν ελλειμματική, έγινε πλεονασματική. Η βελτίωση της τεχνολογίας και η επιτυχία των αυξημένων τιμών της Κ.Α.Π. εκτίναξαν την παραγωγή, αφήνοντας μεγάλα πλεονάσματα που πλημμύριζαν τις αποθήκες ή καταστρέφονταν. Η Κ.Α.Π. έπρεπε να μεταρρυθμιστεί έτσι ώστε να προσαρμοστεί στις νέες προκλήσεις του εσωτερικού και διεθνούς

¹⁷ Παπαγεωργίου Κ., Δαμιανός Δ., Σπάθης Π., (2005). Αγροτική πολιτική. Αθήνα: Στοχαστής, Αθήνα, σ. 55.

¹⁸ Μάρδας Δ., (2005). Από την ΕΟΚ στην ΕΕ: Από την ολοκλήρωση της Ενιαίας Αγοράς έως την πολιτική ενοποίηση του Ευρωπαϊκού χώρου. Θεσσαλονίκη: Ζυγός, σ. 353.

περιβάλλοντος, διατηρώντας όμως τις βασικές αρχές και τα μέσα της¹⁹. Έτσι το 1992 έγινε η τρίτη μεταρρύθμιση της Κ.Α.Π., η οποία βασίστηκε σε κείμενο συζήτησης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε μέτρα για την αποεντατικοποίηση χρήσης γεωργικών εκτάσεων (πάγωμα αρόσιμων γαιών, μείωση μεγάλων καλλιεργειών, αλλαγή χρήσης γεωργικών γαιών), και μέτρα υπέρ ποσοστώσεων της παραγωγής για να μειωθούν έτσι τα υπερβολικά πλεονάσματα.

Στο πλαίσιο του προγράμματος δράσης «Ατζέντα 2000», η Ευρωπαϊκή Ένωση ανέδειξε τη σημασία της αγροτικής ανάπτυξης, καθιστώντας την τελευταία δεύτερο πυλώνα της Κ.Α.Π.. Τα μέτρα που θέσπισε η «Ατζέντα 2000» χωρίστηκαν σε κατηγορίες όπως μέτρα για τις επενδύσεις, μέτρα στον τομέα των ανθρώπινων πόρων, μέτρα για τις μειονεκτικές περιοχές, για την προστασία του αγροτικού περιβάλλοντος, για την επεξεργασία και προώθηση των αγροτικών προϊόντων, για τη δασοκομία και, τέλος για την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών.

Η μεταρρύθμιση της Κ.Α.Π. το 2004 οδήγησε σε αλλαγή της τακτικής διασφαλίστηκαν οι χρηματοδοτήσεις για τα μεσογειακά προϊόντα και η ίση μεταχείρισή τους σε σχέση με τα προϊόντα των βορείων χωρών, των οποίων η μεταρρύθμιση είχε γίνει τον Ιούνιο του 2003. Επίσης, το σύστημα επιδοτήσεων απλοποιήθηκε. Οι επιδοτήσεις πληρώνονται απευθείας στον παραγωγό, χωρίς να μεσολαβούν ενδιάμεσοι και μεσάζοντες. Ένα σημαντικό τμήμα των επιδοτήσεων (αποσυνδεδεμένο τμήμα), που εισέπραττε ο παραγωγός από μια ή περισσότερες δραστηριότητες ενοποιήθηκε σε μια ενιαία ενίσχυση. Αποσύνδεση σήμαινε ότι η καταβολή της ενιαίας ενίσχυσης δε συνδεόταν πλέον με το συγκεκριμένο είδος καλλιέργειας και την ποσότητα παραγωγής που παρήγαγε μέχρι τώρα ο παραγωγός. Άρα η ενιαία ενίσχυση αποτελούσε σταθερή εισοδηματική βάση. Ο παραγωγός εξακολουθούσε να την εισπράττει, νωρίς κάθε χρόνο, με απλές διατυπώσεις, ανεξάρτητα από τα προϊόντα που αποφάσιζε να παράγει και σε ποιες ποσότητες. Το ποσό της ενίσχυσης (ποσό αναφοράς) προέκυπτε από το μέσο όρο των ενισχύσεων κάθε τριετίας (περίοδος αναφοράς ή ιστορική περίοδος). Βέβαια η ενιαία ενίσχυση συμπληρωνόταν από ειδικές ενισχύσεις, ανάλογα με το προϊόν που επέλεγε να

¹⁹ Σέμος Α., (2004). Αγροτική πολιτική: πολιτική αγροτικών προϊόντων. Αθήνα: Ζήτη, Θεσσαλονίκη, σ. 88.

παράγει ο αγρότης, ο οποίος έχει μεγαλύτερη ελευθερία παραγωγικών επιλογών ανάλογα με το τι κρίνει συμφέρον ο ίδιος²⁰.

Μια από τις σημαντικότερες αιτίες που οδήγησαν στη ανάγκη ριζικής μεταρρύθμισης της Κ.Α.Π. τον Ιούνιο του 2003 στην συγκεκριμένη κατεύθυνση της αποδέσμευσης των ενισχύσεων, ήταν και οι προοπτικές των πολυμερών διαπραγματεύσεων που είχαν αρχίσει από το 2001 να διεξάγονται στο πλαίσιο του νέου Γύρου Doha του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (Π.Ο.Ε.). Μεταξύ άλλων, αντικείμενο των διαπραγματεύσεων αυτών ήταν μια νέα Γεωργική Συμφωνία που θα διαδεχόταν την προηγούμενη του Γύρου Ουρουγουάης, στην κατεύθυνση της περαιτέρω φιλελευθεροποίησης του διεθνούς εμπορίου των γεωργικών προϊόντων²¹. Με τη Συμφωνία του Γύρου Ουρουγουάης, οι γεωργικές πολιτικές και οι επιδοτήσεις τέθηκαν υπό διεθνείς κανόνες και πειθαρχίες του Π.Ο.Ε. και είχαν αναληφθεί συγκεκριμένες δεσμεύσεις

2.5. Η Κ.Α.Π. την περίοδο 2014 - 2020

Το μέλλον της Κ.Α.Π., συνδέεται άμεσα με τις όποιες μελλοντικές δημοσιονομικές προοπτικές (2014 - 2020) της Ε.Ε. Οι τάσεις στρέφονται σε μείωση των ενισχύσεων των αγροτικών προϊόντων και σταθεροποίηση των δαπανών υπέρ των φτωχότερων νέων μελών

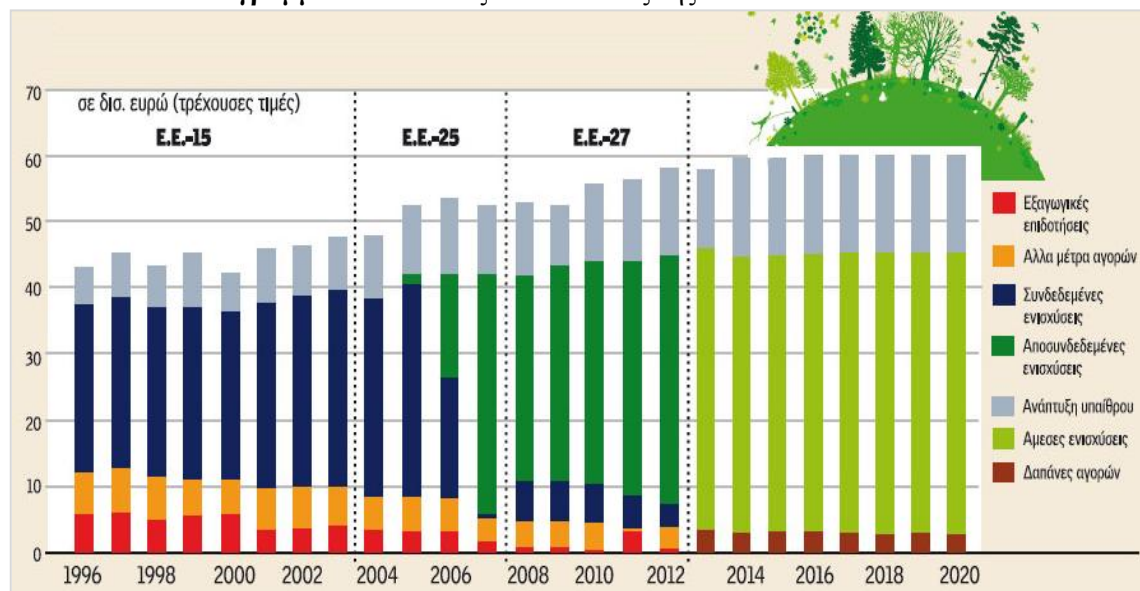
Η όποια αναμόρφωση πραγματοποιείται στην Κ.Α.Π. αποτελεί εξαιρετικά δύσκολο έργο καθώς πλέον η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει διευρυνθεί με την προσχώρηση νέων κρατών μελών. Με βάση τις προτάσεις που έχουν διατυπωθεί, η χρηματοδότηση της Κ.Α.Π. από τον Προϋπολογισμό της Κοινότητας θα παραμένει σταθερή και διαμορφωμένη στα 418,4 δισ. ευρώ για την επταετία 2014 -2020. Το επίπεδο των άμεσων (Α΄ Πυλώνας) για το 2014 στην Ελλάδα αναμένεται να διαμορφωθεί στα 2.253 εκατ. €.

²⁰ Μπουρδάρας Δ., (2006). Η μεταρρύθμιση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής. Αθήνα: Παπαζήση, Ινστιτούτο Αγροτικών Ερευνών, Αθήνα, σ. 47.

²¹ Πέζαρος Π., (2007). Η τελευταία μεταρρύθμιση της ΚΑΠ και η εφαρμογή της στην Ελλάδα: Θεσμικές και πολιτικές διαστάσεις. Αθήνα: Έκδοση Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Αθήνα, σ. 12.

Αυτό το οποίο μεταβάλλεται με τη νέα Κ.Α.Π. είναι η υποχρέωση σταδιακής μετάβασης από ένα μοντέλο ιστορικών δικαιωμάτων σε ένα καθεστώς «περιφερειοποίησης» των ενισχύσεων. Αυτό πρακτικά σημαίνει ισοκατανομή στο ύψος της ενιαίας ενίσχυσης για όλους τους δικαιούχους σε κάθε χώρα.

Διάγραμμα 2: Δαπάνες και πολιτικές της Κ.Α.Π. 1996 - 2020

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2012)

Πίνακας 2: Η χρηματοδότηση της ΚΓΠ στην Ε.Ε. (2014 – 2020) (σε δις €)

Πυλώνας I - Άμεσες ενισχύσεις και δαπάνες μέτρων αγοράς	317,2
Πυλώνας II - Αγροτική Ανάπτυξη	101,2
Σύνολο (Πυλώνες I και II)	418,4
Ασφάλεια των τροφίμων	2,5
Πλέον άπορα άτομα	2,8
Αποθεματικό για κρίσεις στο γεωργικό τομέα	3,9
Ευρωπαϊκό Ταμείο για την Παγκοσμιοποίηση	Έως και 2,8
Έρευνα και καινοτομία στους τομείς της επισιτιστικής ασφάλειας, της βιοοικονομίας και της βιώσιμης ενέργειας	5,1
Σύνολο επιπρόσθετων κονδυλίων	Έως και 17,1
Συνολικός προτεινόμενος προϋπολογισμός για την περίοδο 2014-2020	Έως και 435,5

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2011)

Κεφάλαιο 3^ο: Γεωργία και επιδοτούμενα προγράμματα

3.1. Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας «Αλέξανδρος Μπαλατατζής» 2007-2013

Το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2007 - 2013 (Π.Α.Α.) αποτελεί το μέσο για την υλοποίηση του Εθνικού Στρατηγικού Σχεδίου Αγροτικής Ανάπτυξης για την περίοδο 2007 - 2013. Κεντρικός πυλώνας του Προγράμματος είναι η αναδιοργάνωση του γεωργικού τομέα καθώς και η ενθάρρυνση της διαφοροποίησης και της καινοτομίας στις αγροτικές περιοχές. Αποτελεί ένα αυτοτελές Πρόγραμμα της τέταρτης (4^{ης}) Προγραμματικής Περιόδου για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης και συμπεριλαμβάνει μέτρα και δράσεις που αφορούν στην αναστροφή της ηλικιακής διάρθρωσης των απασχολούμενων στη γεωργία και την αύξηση του μεγέθους των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, στην ανάπτυξη των επιχειρηματικών δομών μέσω του εκσυγχρονισμού και της καινοτομίας, στην αναβάθμιση των υποδομών του πρωτογενούς τομέα, στην κατάρτιση και ανάπτυξη δεξιοτήτων, σε γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα, στη βελτίωση της ελκυστικότητας των αγροτικών περιοχών, στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, στην προώθηση της συνεργασίας, στην ανάπτυξη υποδομών ευρυζωνικού δικτύου και εφαρμογών Τεχνολογίας και Πληροφοριών (Τ.Π.Ε.) και τέλος, στην ενίσχυση των τοπικών φορέων και την κινητοποίηση του τοπικού πληθυσμού. Η Εθνική Στρατηγική Αγροτικής Ανάπτυξης εστιάζεται σε τρεις βασικούς άξονες²²:

- 1) Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα της γεωργίας και της δασοκομίας.
- 2) Βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου.
- 3) Βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας.

²² Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, (2011). Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας «Αλέξανδρος Μπαλατατζής» 2007-2013. Αθήνα: ΥΠ.Α.Α.Τ., σ. 1-2.

Οι συγκεκριμένοι άξονες συνεπικουρούμενοι από ένα τέταρτο οριζόντιο άξονα, που βασίζεται στην εμπειρία που αποκτήθηκε από τις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες Leader των προηγούμενων προγραμματικών περιόδων, στοχεύουν στην αναδιοργάνωση του γεωργικού τομέα καθώς και η ενθάρρυνση της διαφοροποίησης και της καινοτομίας στις αγροτικές περιοχές.

Το πρόγραμμα επίσης εστιάζει σε δράσεις που σχετίζονται με την αλλαγή στην τεχνικοπαραγωγική κατεύθυνση της εκμετάλλευσης μέσω των επενδύσεων, την παροχή συμβουλών, την υιοθέτηση και τήρηση προτύπων, την προώθηση και προβολή των προϊόντων, την καθετοποίηση της παραγωγής και τον εκσυγχρονισμό των μικρομεσαίων επιχειρήσεων του αγροδιατροφικού τομέα, την βελτίωση των γνώσεων του απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα και την ευαισθητοποίηση τους στα θέματα της προστασίας του περιβάλλοντος, τη βελτίωση των υποδομών, τη μείωση του κατακερματισμού των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές, τη διαφοροποίηση των πηγών εισοδήματος αλλά και την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, τη συνέχιση της άσκησης της γεωργικής δραστηριότητας σε ορεινές περιοχές και περιοχές με φυσικά μειονεκτήματα και τέλος την άμβλυνση της δυσμενούς δημογραφικής σύνθεσης των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα, τη διασφάλιση ομαλής «διαδοχής» στη γεωργική επαγγελματική δραστηριότητα και την σημαντική αύξηση της συμβολής της γεωργίας – δασοκομίας στην προστασία και αναβάθμιση του περιβάλλοντος.

Μέσω των προβλεπόμενων μέτρων και δράσεων το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας «Αλέξανδρος Μπαλτατζής» αποσκοπεί στη δημιουργία μίας ευέλικτης πολυσυλλεκτικής οικονομίας της υπαίθρου με υψηλότερη προστιθέμενη αξία, σύμφωνα με τις επιταγές της στρατηγικής της Λισσαβόνας για την ανάπτυξη και την απασχόληση και του Γκέτεμποργκ για την αειφόρο ανάπτυξη.

Η συνολική στρατηγική για την αγροτική ανάπτυξη της Ελλάδας εστιάζεται στην αειφόρο αγροτική ανάπτυξη, μέσω της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας του πρωτογενή και αγροδιατροφικού τομέα, καθώς και του περιβάλλοντος, σε μια βιώσιμη ύπαιθρο.

Στο πλαίσιο της ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας του πρωτογενούς τομέα, οι προτεραιότητες που έχουν τεθεί περιλαμβάνουν την αύξηση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας στον γεωργικό και τον δασικό τομέα καθώς και στον τομέα των γεωργικών ειδών διατροφής, τη βελτίωση της ηλικιακής διάρθρωσης του πρωτογενούς τομέα, τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων, την αντιμετώπιση

των προβλημάτων που προκύπτουν και τη βελτίωση της ποιότητας των τροφίμων. Τα βασικά μέτρα που εστιάζουν στον πρωτογενή τομέα μέσω του πρώτου άξονα δράσης του προγράμματος είναι τα εξής²³:

- 1) Μέτρο 121: Εκσυγχρονισμός γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Στόχος του μέτρου είναι ο εκσυγχρονισμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και η βελτίωση της συνολικής τους επίδοσης, μέσω της καλύτερης χρήσης των συντελεστών παραγωγής συμπεριλαμβανομένης της εισαγωγής νέων τεχνολογιών - καινοτομιών, με στόχο τη στροφή προς την ποιότητα, τα βιολογικά προϊόντα και τη διαφοροποίηση της εκμετάλλευσης σε τομείς όπως τα μη εδώδιμα και ενεργειακά φυτά και βελτιώνοντας το καθεστώς των γεωργικών εκμεταλλεύσεων όσον αφορά το περιβάλλον, την εργασιακή ασφάλεια και την υγιεινή.
- 2) Μέτρο 122.: Βελτίωση της οικονομικής αξίας των δασών. Το μέτρο στοχεύει στη στήριξη των ιδιοκτητών δασών και δασικών εκτάσεων, ώστε να εφαρμόσουν μία πολυλειτουργική δασική πολιτική η οποία θα επικεντρώνεται μεν στην βελτίωση των οικονομικών δεικτών και της ανταγωνιστικότητας, αλλά συγχρόνως θα διατηρεί την βιοποικιλότητα και θα ακολουθεί τις δεσμεύσεις της αειφορικής διαχείρισης.
- 3) Μέτρο 123: Αύξηση της αξίας των γεωργικών και δασοκομικών προϊόντων.
- 4) Μέτρο 125: Βελτίωση και ανάπτυξη της υποδομής που σχετίζεται με την ανάπτυξη και προσαρμογή της γεωργίας και της δασοκομίας.
- 5) Μέτρο 126: Αποκατάσταση του γεωργικού παραγωγικού δυναμικού που έχει πληγεί από φυσικές καταστροφές και εισαγωγή των κατάλληλων δράσεων πρόληψης.

Ο Άξονας 1 «Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα της γεωργίας και της δασοκομίας» έχει τη μεγαλύτερη χρηματοδοτική βαρύτητα στο Π.Α.Α. 2007 - 2013 δεσμεύοντας το 46,1 % των πόρων. Οι ομάδες μέτρων, τα μέτρα και οι δράσεις που θα προωθηθούν στο πλαίσιο του συγκεκριμένου άξονα λαμβάνουν υπόψη τη στρατηγική της Λισσαβόνας και την ανάγκη συμπληρωματικότητας των δράσεων με έργα άλλων κοινοτικών ταμείων.

²³ Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, (2011). Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας «Αλέξανδρος Μπαλατατζής» 2007-2013. Αθήνα: ΥΠ.Α.Α.Τ., σ. 3-4.

Πίνακας 3: Χρηματοδοτικό σχήμα Άξονα 1 «Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα της γεωργίας και της δασοκομίας

Άξονας 1	Δημόσια Δαπάνη	Μέσο Ποσοστό Κοινοτικής Συμμετοχής	Ποσοστό Κοινοτικής Συμμετοχής για τον υπολογισμό των πληρωμών	Κοινοτική Συμμετοχή (ΕΓΤΑΑ)
Περιοχές εκτός σύγκλισης	227.589.958	80,85%	85,00%%	183.996.626
Περιοχές σύγκλισης	1.283.865.510	88,43%%	95,00%%	1.135.337.840
Νησιά Αιγαίου	77.568.119	92,97%%	95,00%%	72.113.418
Πρόσθετες πιστώσεις (περιοχές εκτός σύγκλισης)	60.853.333	75,00%	75,00%	45.640.000
Πρόσθετες πιστώσεις (περιοχές σύγκλισης)	76.066.667	90,00%	90,00%	68.460.000

Πηγή: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, (2011)

Ο συγκεκριμένος Άξονας λειτουργεί συμπληρωματικά με τους άλλους Άξονες εξυπηρετώντας κατά προτεραιότητα τον πρώτο γενικό στόχο του προγράμματος. Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα αποτελεί ουσιώδη προϋπόθεση για τη διατήρηση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής στις αγροτικές περιοχές.

Η πολυαπασχόληση και η δημιουργία θέσεων εργασίας στους άλλους τομείς της οικονομίας είναι δεδομένο ότι δεν επαρκούν για να μειώσουν τις επιπτώσεις στην οικονομική και κοινωνική συνοχή που θα δημιουργούσε μια μαζική έξοδο από τον πρωτογενή τομέα στις αγροτικές περιοχές.

Η φυτική και ζωική παραγωγή αποτελεί το βασικό τροφοδότη σε πρώτη ύλη του σημαντικότερου κλάδου της ελληνικής μεταποίησης που είναι η βιομηχανία τροφίμων, ενώ σημαντικές είναι και οι διακλαδικές σχέσεις που δημιουργούν τα μη εδώδιμα προϊόντα.

Οι παρεμβάσεις του Άξονα στοχεύουν στη δημιουργία ενός ανταγωνιστικού πρωτογενή τομέα και ειδών διατροφής μέσω του εκσυγχρονισμού των παραγωγικών μονάδων (γεωργικές εκμεταλλεύσεις, δασοκομικές εκμεταλλεύσεις, ΜμΕ πρώτης μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών και δασοκομικών προϊόντων), την βελτίωση

της ποιότητας των παραγόμενων προϊόντων, την εισαγωγή και διάχυση γνώσης και της καινοτομίας μέσω επενδύσεων στο ανθρώπινο, ζωικό και φυτικό κεφάλαιο.

Οι παρεμβάσεις του Άξονα αποτελούν την εξειδίκευση της πρώτης κατευθυντήριας γραμμής των ευρωπαϊκών κατευθυντήριων γραμμών για την Αγροτική Ανάπτυξη της νέας Προγραμματικής Περιόδου 2007 - 2013, κατάλληλα προσαρμοσμένες στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ελληνικής γεωργίας όπως αυτά συντίθενται από το ανθρώπινο κεφάλαιο, τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της παραγωγής και το επίπεδο υποδομών²⁴.

Το ανθρώπινο δυναμικό και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των απασχολούμενων στον τομέα αποτελούν ένα από τα βασικότερα διαρθρωτικά του προβλήματα και απαιτούν τη λήψη μέτρων για την άμβλυνσή τους. Τόσο η δημογραφική σύνθεση των απασχολούμενων όσο και το μορφωτικό τους επίπεδο ενέχουν υψηλό βαθμό προβληματικότητας. Κατά συνέπεια, για το θέμα του ανθρώπινου δυναμικού τίθενται δυο προτεραιότητες: η πρώτη αφορά στην ανάγκη εξισορρόπησης, στο μέτρο που αυτό είναι δυνατό αλλά και επιθυμητό, της σχέσης εξόδου – εισόδου στο «γεωργικό επάγγελμα» και η δεύτερη αφορά στο θέμα της βελτίωσης του επιπέδου των γνώσεων.

Με δεδομένο ότι υπάρχει ανάγκη εκσυγχρονισμού των γεωργικών εκμεταλλεύσεων της Ελλάδας έτσι ώστε να βελτιώσουν τις παραγωγικές και περιβαλλοντικές τους επιδόσεις σε ένα έντονα ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον, το μέτρο αυτό αποτελεί βασικό μέσο για τον εκσυγχρονισμό των γεωργικών εκμεταλλεύσεων στοχεύοντας στην τόνωση τόσο του γεωργικού εισοδήματος, όσο και της γεωργικής απασχόλησης και στην μείωση της μακροχρόνιας τάσης αποεπένδυσης που χαρακτηρίζει τον αγροτικό τομέα. Θα προωθηθούν δράσεις εκσυγχρονισμού γεωργικών εκμεταλλεύσεων που αφορούν επενδυτικά σχέδια αναδιάρθρωσης της παραγωγής στους τομείς που πλήττονται. Οι επενδυτικές δαπάνες που δύναται να ενισχυθούν περιλαμβάνουν²⁵:

²⁴ Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, (2011). Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας 2007 – 2013 «Αλέξανδρος Μπαλατατζής»: Άξονας 1: Διατήρηση και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας, της δασοκομίας και του αγροδιατροφικού τομέα. Αθήνα: ΥΠ.Α.Α.Τ., σελ. 30-42.

²⁵ Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, (2011). Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας 2007 – 2013 «Αλέξανδρος Μπαλατατζής»: Άξονας 1: Διατήρηση και

- 1) Κατασκευή (κτίρια, ειδικές εγκαταστάσεις και εκσυγχρονισμός των παγίων της εκμετάλλευσης
- 2) Αγορά ή χρονομίσθωση νέου μηχανικού και μηχανολογικού εξοπλισμού και υποδομών.
- 3) Εξοπλισμός πληροφορικής και επικοινωνιών με στόχο την αυτοματοποίηση της παραγωγής, την παρακολούθηση καλλιεργητικών παραμέτρων και των εισροών
- 4) Εξοπλισμός πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών για την προώθηση του ηλεκτρονικού εμπορίου.
- 5) Εξοπλισμός για την αξιοποίηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, με σκοπό την κάλυψη των αναγκών της εκμετάλλευσης

Η ενίσχυση που παρέχεται έχει τη μορφή της επιδότησης κεφαλαίου και χορηγείται απολογιστικά σε τρεις το πολύ δόσεις. Τα μέγιστα ποσοστά ενίσχυσης διαμορφώνονται κατά περίπτωση όπως περιγράφονται στον πίνακα 4.

Πίνακας 4: Επιδοτήσεις βάσει του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας «Αλέξανδρος Μπαλτατζής» 2007-2013

Δικαιούχος	Έδρα		
	Μικρά νησιά Αιγαίου Πελάγους	Υπόλοιπη χώρα	
		Ειδικές Περιοχές ¹	Κανονική Περιοχή
Νέος γεωργός ²	75%	60%	50%
Λοιπά Πρόσωπα		50%	40%

Πηγή: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, (2011)

Σημειώσεις:

¹ Οι ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, καθώς και οι περιοχές Natura 2000 και της Οδηγίας 2000/60/ΕΚ.

² Ως νέος γεωργός ορίζεται ο δικαιούχος του Μέτρου 1.1.2. του Π.Α.Α. 2007 – 2013 που δεν έχει συμπληρώσει πενταετία από την ημερομηνία της α' εγκατάστασής του.

Σε συνάρτηση με τον εκάστοτε άξονα και μέτρο δικαιούχοι του προγράμματος είναι:

βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας, της δασοκομίας και του αγροδιατροφικού τομέα. Αθήνα: ΥΠ.Α.Α.Τ., σελ. 30-42.

- 1) Νομικά πρόσωπα που υλοποιούν προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης και ενημέρωσης.
- 2) Γεωργοί, κτηνοτρόφοι και δασοκαλλιεργητές, φυσικά και νομικά πρόσωπα, κάτοχοι γεωργικής εκμετάλλευσης που πληρούν διάφορες προϋποθέσεις (ανάλογα με τον άξονα και το μέτρο).
- 3) Συνεργαζόμενες εκμεταλλεύσεις.
- 4) Ιδιοκτήτες και φορείς διαχείρισης δασών.
- 5) Επιχειρήσεις μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών προϊόντων (με έμφαση στις ΜμΕ).
- 6) Ομάδες παραγωγών.
- 7) Ενώσεις και συνεταιρισμοί.
- 8) ΟΤΑ, σύλλογοι, ινστιτούτα, και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις.
- 9) Ιδιώτες δασοκτόμονες δασών ή ενώσεις τους.
- 10) Εταιρείες ΟΤΑ και συλλογικοί φορείς μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα.
- 11) Φυσικά ή νομικά πρόσωπα.

3.2. Αγροτικές επιδοτήσεις 2012: Μέτρο 123Α - Ενίσχυση γεωργικών επενδύσεων

Οι δικαιούχοι ενίσχυσης στο νέο πρόγραμμα επιδότησης είναι ατομικές επιχειρήσεις και τα Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου (Α.Ε., Ε.Π.Ε., Ο.Ε., Ε.Ε., Προσωπικές εταιρείες του εμπορικού νόμου, Αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις κάθε βαθμίδας, Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις, Δημοτικές Επιχειρήσεις). Το επιλέξιμο μέγεθος των επενδυτικών φορέων είναι πολύ μικρές, μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις ή μεγάλες επιχειρήσεις που απασχολούν λιγότερους από 750 υπαλλήλους ή έχουν κύκλο εργασιών μικρότερο των 200 εκατ. €, Για τις υφιστάμενες επιχειρήσεις επιλέξιμες θεωρούνται αυτές που πληρούν τα κριτήρια βιωσιμότητας όπως παρακάτω²⁶:

²⁶ Εφημερίδα της Κυβέρνησης, (2011). Τροποποίηση και αντικατάσταση της αριθμ. 292313/2622/03-07-09 (ΦΕΚ 1391/13.7.09 τ. Β') κοινής υπουργικής απόφασης που αφορά στον καθορισμό διαδικασίας υπαγωγής αιτήσεων ενίσχυσης μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών προϊόντων σε προγράμματα ενίσχυσης για την περίοδο 2007-2013 καθώς και της

- 1) Για τα επενδυτικά σχέδια αιτούμενου προϋπολογισμού μικρότερου ή ίσου των 500.000 €, ο μέσος όρος κερδών προ αποσβέσεων και φόρων της τελευταίας τριετίας πρέπει να είναι θετικός.
- 2) Για τα επενδυτικά σχέδια αιτούμενου προϋπολογισμού μεγαλύτερου των 500.000 €, θα πρέπει να ικανοποιούνται τρία (3) τουλάχιστον από τα παρακάτω πέντε (5) κριτήρια:
 - i. Μέσος όρος τριετίας περιθωρίου μικτού κέρδους μεγαλύτερο από 10%.
 - ii. Μέσος όρος τριετίας περιθωρίου καθαρού κέρδους μεγαλύτερο από 3%.
 - iii. Μέσος όρος τριετίας, αποδοτικότητα ιδίων κεφαλαίων μεγαλύτερος από 10%.
 - iv. Μέσος όρος τριετίας, κυκλοφοριακής ρευστότητας μεγαλύτερη από 40%.
 - v. Μέσος όρος του ρυθμού ανάπτυξης των εργασιών της τελευταίας τριετίας θετικός.

Οι επιλέξιμοι τομείς για επιδότηση μέσα από το πρόγραμμα 123Α αφορούν:

- 1) Δημητριακά και ελαιούχα προϊόντα.
- 2) Οίνος.
- 3) Οπωροκηπευτικά και άνθη.
- 4) Σπόροι και πολλαπλασιαστικό υλικό.
- 5) Αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά.

Ο προϋπολογισμός των επενδυτικών σχεδίων δύναται να κυμαίνεται μεταξύ 100.000 € έως και 10.000.000 €. Η ίδια συμμετοχή δεν μπορεί να είναι μικρότερη του 25% του συνολικού κόστους του επενδυτικού έργου. Τα ποσοστά χρηματοδότησης στο πρόγραμμα επιχορήγησης Μέτρο 123Α είναι κλιμακούμενα με το ύψος του προϋπολογισμού να κυμαίνονται βάση του πίνακα 5.

Πίνακας 5: Ποσοστά επιδότησης επενδυτικών σχεδίων Μέτρου 123Α

Επιχορήγηση ανά περιφέρεια και μέγεθος επιχειρήσεων	Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις	Μεγάλες Επιχειρήσεις
Νησιά του Αιγαίου εκτός Κρήτης και Εύβοιας	Έως 65%	Έως 65%
Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, Θεσσαλία, Ήπειρος, Ιόνια Νησιά, Δυτική Ελλάδα, Πελοπόννησος, Κρήτη, Κεντρική Μακεδονία, Δυτική Μακεδονία, Αττική	Έως 50%	25%
Στερεά Ελλάδα	40%	20%

Πηγή: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, (2012)

Οι επιλέξιμες δαπάνες μέσα από το πρόγραμμα χρηματοδότησης Μέτρο 123Α αφορούν:

- 1) Διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου.
- 2) Κατασκευή ή βελτίωση ακινήτων.
- 3) Προμήθεια και εγκατάσταση νέου μηχανολογικού εξοπλισμού συμπεριλαμβανομένου και του λογισμικού πληροφορικής και του εξοπλισμού των εργαστηρίων, στο βαθμό που εξυπηρετεί τη λειτουργία της μονάδας.
- 4) Εγκαταστάσεις βιολογικού καθαρισμού όχι ως μεμονωμένη δράση αλλά ως τμήμα της συνολικής επένδυσης.
- 5) Αγορά καινούργιων οχημάτων.
- 6) Γενικά έξοδα μέχρι 10% του συνόλου του προϋπολογισμού, όπως αμοιβές μηχανικών, και συμβούλων, και άδειες πέραν των παραπάνω δαπανών.
- 7) Δαπάνες για μελέτες σκοπιμότητας, δαπάνες για τη δημιουργία αναγνωρίσιμου σήματος (ετικέτας) του προϊόντος.
- 8) Απόκτηση πιστοποιητικών ποιότητας από αρμόδιους οργανισμούς (ISO, HACCP κλπ).

3.3. Εθνικός Αναπτυξιακός Νόμος 3908/2011, τροποποιήσεις (Νόμος 4146/2013)

Ο Εθνικός Αναπτυξιακός Νόμος 3908/2011 είναι ένα χρηματοδοτικό εργαλείο της Ελλάδας. Επιτρέπει την επιδότηση κεφαλαίου - επιδότηση επιτοκίου - φοροαπαλλαγή ή εναλλακτικά την επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης σε μεσαίες και μεγάλες επενδύσεις που πραγματοποιούνται στην ελληνική επικράτεια.

Οι επιχειρήσεις που επιλέγονται είναι τόσο οι υφιστάμενες, όσο οι νέες αλλά και οι υπό σύσταση επιχειρήσεις με έδρα σε όλη την ελληνική επικράτεια και σχεδόν όλες οι νομικές μορφές (ατομική, Α.Ε., Ε.Ε., Ο.Ε., Ε.ΠΕ.).

Τα ποσοστά επιδότησης στον Αναπτυξιακό Νόμο κυμαίνονται από 15% έως και 50% ανάλογα με την δραστηριότητα της επένδυσης αλλά και τον τόπο εγκατάστασης της επένδυσης (οι νομοί της Αττικής και της Θεσσαλονίκης εμφανίζουν τα μικρότερα ποσοστά επιχορήγησης σε όλη την Ελλάδα). Ο ελάχιστος προϋπολογισμός των επενδυτικών έργων είναι²⁷:

- 1) Για τις πολύ μικρές επιχειρήσεις, 200.000 ευρώ.
- 2) Για τις μικρές επιχειρήσεις, 300.000 ευρώ.
- 3) Για τις μεσαίες επιχειρήσεις, 500.000 ευρώ.
- 4) Για τις μεγάλες επιχειρήσεις, 1.000.000 ευρώ.

Ο αγροτικός τομέας είναι ενταγμένος με παρεχόμενα είδη ενισχύσεων των επιχορήγηση κεφαλαίου, την επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης μηχανολογικού εξοπλισμού, φορολογικές απαλλαγές και χαμηλότοκα δάνεια από τραπεζικά ιδρύματα. Στην παρούσα χρονική περίοδο, ο συγκεκριμένος επενδυτικός νόμος είναι ανενεργός, ωστόσο αναμένεται επανεργοποίησή του από την άνοιξη του 2012. Οι εκτιμήσεις των υπηρεσιακών παραγόντων για την περίοδο 2011 - 2013 κάνουν λόγο για ετήσιες εκταμιεύσεις της τάξης των 1,3 - 1,7 δις. €, ώστε μέχρι το 2013 το συνολικό ποσό να φθάσει τα 5,1 δις €. Από τις 10.06.2013 έχει τεθεί σε ισχύ ο νέος Επενδυτικός Νόμος 4146/2013 και υποβάλλονται επενδυτικές προτάσεις που αφορούν την καλλιέργεια, παραγωγή, μεταποίηση αγροτικών προϊόντων.

²⁷ Εφημερίδα της Κυβέρνησης, (2011). Ενίσχυση ιδιωτικών επενδύσεων για την οικονομική ανάπτυξη, την επιχειρηματικότητα και την περιφερειακή συνοχή. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο, Νόμος Υπ' Αριθ. 3908/8/01.02.2011, σ. 39-54.

Κεφάλαιο 4^ο: Ανάλυση επιδοτούμενων γεωργικών προϊόντων

4.1. Η επένδυση στην καλλιέργεια κρανιάς

Σε πολλές ανεπτυγμένες χώρες τελευταία, δίνεται ιδιαίτερη σημασία σε καρπούς διαφόρων θάμνων, όπως βατόμουρα, φραγκοστάφυλα κλπ που είναι πλούσιοι σε βιταμίνες, πολύτιμα ιχνοστοιχεία, χαρακτηρίζονται από ιδιάζουσα γεύση και άρωμα και καταβάλλονται προσπάθειες για συστηματική καλλιέργειά τους. Η κρανιά ανήκει στην παραπάνω κατηγορία καρποφόρων θάμνων.

Η κρανιά είναι κατάλληλη για ημιορεινές και ορεινές περιοχές για παραγωγή παραδοσιακών προϊόντων υψηλής απόδοσης και θεωρείται πολλά υποσχόμενη καλλιέργεια για την υψομετρική ζώνη των 300 - 800 μέτρων περίπου.

Τα κράνα χρησιμοποιούνται από την αρχαιότητα ως σήμερα για κεράσματα, για φαρμακευτικούς σκοπούς, για καρδιακές παθήσεις, πόνους κοιλιάς, στομαχικές κι εντερικές διαταραχές, ως χωνευτικό, για την περίοδο της εγκυμοσύνης, ως τονωτικό τις ώρες εργασίας και μετά από αθλητικές δραστηριότητες.

Η κρανιά (*Cornus mas*) είναι ένα αυτόχθονο φυλλοβόλο δέντρο καλά προσαρμοσμένο στις κλιματεδαφικές συνθήκες της Ελλάδας, που ευδοκιμεί σχεδόν σε όλα τα είδη των εδαφών από γόνιμα έως μέτρια γόνιμα, υγρά ή ξηρά αμμοπηλώδη έως βαριά αργιλώδη με pH 3,7 - 7,0.

Στην Ελλάδα αυτοφύεται κυρίως στη βόρεια Ελλάδα. Μπορεί να αναπτυχθεί ως θάμνος ή ως και δέντρο 5 - 12 μέτρων. Παρά το γεγονός ότι είναι φυτό της εύκρατης ζώνης αντέχει σε θερμοκρασίες έως και - 30° C.

Η κρανιά είναι ιδιαίτερα ανθεκτική και δεν έχει φυσικούς εχθρούς. Το πλεονέκτημα αυτό καθιστά την καλλιέργεια της βιολογική και τα προϊόντα της μπορούν να πιστοποιηθούν γεωργικά. Η καλλιέργεια δεν επιβαρύνει το περιβάλλον με φυτοφάρμακα και λιπάσματα και μπορεί να εκμεταλλευτεί ορεινές εκτάσεις, εξασφαλίζοντας ικανοποιητικό εισόδημα²⁸.

²⁸ Διαμαντής, Σ., (2009). Κρανιά: Μια νέα, σοβαρή εναλλακτική καλλιέργεια για ορεινές και ημιορεινές περιοχές της χώρας. Αθήνα: Ινστιτούτο Δασικών Ερευνών, σ. 1-2.

4.1.1. Η καλλιέργεια της κρανιάς

Σε αντίθεση με άλλες απαιτητικές καλλιέργειες, η κρανιά τα πρώτα χρόνια ζωής της σχεδόν ζητά μόνο νερό. Χαρακτηρίζεται από εξαιρετική αντοχή και δεν έχει φυσικούς εχθρούς. Ευδοκίμει σχεδόν σε όλα τα είδη των εδαφών και σε όλες τις θερμοκρασίες, ακόμα και σε εξαιρετικά χαμηλές, ενώ δεν χρειάζεται επίπονη εργασία και σπάνια κλαδεύεται. Όταν το δέντρο είναι νεαρό, χρειάζεται άφθονο νερό. Επιθυμητό είναι να υπάρχει νερό και να αρδεύονται κάθε 10 - 15 ημέρες κατά τη θερινή, άνομβρη περίοδο. Καθώς δεν χρειάζεται φυτοφάρμακα και λιπάσματα, τα προϊόντα της είναι 100% γεωργικά.

Η κρανιά είναι κατάλληλη για ημιορεινές και ορεινές περιοχές. Η εκμετάλλευση αυτών των εκτάσεων είναι δυνατή μόνο με καλλιέργειες που δεν είναι ιδιαίτερα απαιτητικές, δεν χρειάζονται, δηλαδή, εντατική φροντίδα. Έτσι, είναι δυνατόν να αναπτυχθούν στους οριακής απόδοσης μικρούς αγρούς, που συνήθως συναντώνται στην ορεινή και ημιορεινή Ελλάδα. Για τον λόγο αυτό, θεωρείται πολλά υποσχόμενη καλλιέργεια για την υψομετρική ζώνη μεταξύ 300 και 800 μέτρων, ενώ μπορεί να καλλιεργηθεί και σε εγκαταλειμμένα χωράφια.

Τα δενδρύλλια φυτεύονται στα τέλη Οκτωβρίου, σε χαμηλά υψόμετρα, ή στις αρχές Μαρτίου, σε μεγαλύτερα υψόμετρα, με πιο χαμηλές θερμοκρασίες (60-85 δενδρύλλια/στρέμμα). Ανθίζει τον χειμώνα (Ιανουάριο - Φεβρουάριο), ενώ οι καρποί ωριμάζουν στα τέλη Αυγούστου με αρχές Σεπτεμβρίου.

Οι νωποί, ώριμοι σπόροι της κρανιάς σπέρνονται σε εξωτερικά παρτέρια. Ο σπόρος πρέπει να αποσπάται από τη σάρκα, διότι αυτή περιέχει απαγορευτικά εκβλάστησης. Σπόρος από συντήρηση στρωμάτωναται σε ψυχρό χώρο για 3 - 4 μήνες και σπέρνεται όσο το δυνατόν νωρίτερα την άνοιξη. Επειδή ο σπόρος της κρανιάς φυτρώνει δύσκολα, αναφέρεται πως και μια βραχεία περίοδος θερμής στρωμάτωσης, που προηγείται της ψυχρής, βελτιώνει την εκφύτρωση. Η εκφύτρωση συντηρημένου σπόρου είναι πολύ αργή και μπορεί να πάρει και 18 μήνες. Τα σπορόφυτα πρέπει να μεταφυτεύονται σε μικρά δοχεία και να διατηρούνται σε θερμοκήπιο τον πρώτο χειμώνα. Την άνοιξη μεταφέρονται σε εξωτερική έκταση του φυτωρίου, αμέσως μετά την παρέλευση των παγετών²⁹.

²⁹ Ανώνυμος, (2011). Κρανιά: Το «αουτσάιντερ» της εναλλακτικής καλλιέργειας. Διαθέσιμο στο: <http://www.capital.gr/news.asp?id=1264441>, ημερ. ανάκτησης 10/08/2013, Αθήνα.

4.1.2. Κόστος και απόδοση της κρυνιάς

Η εκμετάλλευση των ορεινών εκτάσεων είναι δυνατή μόνο με καλλιέργειες που δεν είναι ιδιαίτερα απαιτητικές, δεν χρειάζονται, δηλαδή, εντατική φροντίδα και είναι δυνατόν να αναπτυχθούν στους οριακής απόδοσης, μικρούς αγρούς που συνήθως συναντώνται στην ορεινή και ημιορεινή Ελλάδα.

Η καλλιέργεια της κρυνιάς απευθύνεται σε αγρότες των ορεινών περιοχών, οι οποίοι θα μπορέσουν να έχουν ένα καλό εισόδημα από μία καλλιέργεια της οποίας η απόδοση σε πλήρη ανάπτυξη των δέντρων φτάνει σε 1 - 1,5 τόνους ανά στρέμμα. Βέβαια, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η καρποφορία αρχίζει από 4^ο -5^ο έτος, ενώ στο 15^ο έτος μπορεί να φτάσει σε 1,5 τόνο. Μια παραγωγή που σε βάθος κάποιων χρόνων μεταφράζεται σε 1.500 € απόδοση ανά στρέμμα με αμελητέα έξοδα. Σημαντικό στοιχείο είναι ότι η καλλιέργεια δεν επιβαρύνει το περιβάλλον με φυτοφάρμακα και λιπάσματα και μπορεί να εκμεταλλευτεί τους εγκαταλελειμμένους αγρούς.

Τα οικονομικά αποτελέσματα από τη μεταποίηση των κρυνών είναι πολλαπλά, όπως σημαντική θα είναι και η προστιθέμενη αξία. Εάν, λοιπόν, η καλλιέργεια της κρυνιάς οργανωθεί σωστά είναι βέβαιο πως λόγω των εξαιρετικών ιδιοτήτων της θα αξιοποιήσει τις συνεχώς αυξανόμενες εκτάσεις εγκαταλελειμμένων ορεινών και ημιορεινών αγρών³⁰.

4.1.3. Επιδοτήσεις καλλιέργειας κρυνιάς

Η κρυνιά αποτελεί μια νέα προσοδοφόρα καλλιέργεια για την αξιοποίηση ορεινών και ημιορεινών εκτάσεων, που εντάχθηκε στο χρηματοδοτικό πρόγραμμα για τα σχέδια βελτίωσης και προβλέπει ενισχύσεις για τις δαπάνες εγκατάστασης της φυτείας.

Παράλληλα, όμως, με το ικανοποιητικό εισόδημα που υπόσχεται, η καλλιέργεια της κρυνιάς αποκτά ακόμα περισσότερο ενδιαφέρον δεδομένου ότι εντάχθηκε και στα σχέδια βελτίωσης και προβλέπει ενισχύσεις για την εγκατάσταση φυτείας από 40%

³⁰ Νάνος, Κ., (2011). Κρυνιά, μια νέα πολλά υποσχόμενη καλλιέργεια Διαθέσιμο στο: <http://www.ethnos.gr/entheta.asp?catid=23354&subid=2&pubid=58828953>, ημερ. ανάκτησης 15/08/2013, Αθήνα.

έως και 75%, ανάλογα με την ιδιότητα του δικαιούχου και τον τόπο της μόνιμης κατοικίας ή έδρας.

Η χρηματοδότηση της επένδυσης, η εγκατάσταση της φυτείας της κρανιάς καθώς και οι σχετικές με αυτή δαπάνες για αγορά εξοπλισμού, εγκατάσταση αρδευτικού συστήματος κτλ. αποσβένονται σε ένα μάκρος πενταετίας ενώ τα οφέλη υπερτερούν του κόστους^{31,32}.

4.2. Η επένδυση σε αρωματικά - φαρμακευτικά φυτά (κρόκος, μέντα, ρίγανη, τσάι, μαραθόσπορος, ιπποφαές κλπ)

4.2.1. Η καλλιέργεια των αρωματικών - φαρμακευτικών φυτών

Η καλλιέργεια αρωματικών - φαρμακευτικών φυτών είναι ένας κλάδος της αγροτικής παραγωγής που δείχνει ικανός να δώσει διέξοδο στις σημερινές δύσκολες συνθήκες που αντιμετωπίζει η ελληνική γεωργία.

Παρά το γεγονός ότι η καλλιέργεια των φυτών αυτών στην Ελλάδα είχε ξεκινήσει εδώ και δεκαετίες, εξακολουθεί να θεωρείται ένα σχετικά νέο πεδίο δράσης για τον ελλαδικό χώρο προσφέροντας μια εναλλακτική δυναμική ανάπτυξης στον πρωτογενή τομέα, ενώ δίνει ώθηση και στον δευτερογενή τομέα της μεταποίησης.

Στην Ελλάδα ευδοκούν περισσότερα από 112 είδη, εκ των οποίων 68 χαρακτηρίζονται και μελισσοτροφικά. Τα κυριότερα καλλιεργούμενα είδη είναι ο δίκταμος, ο κρόκος, η μέντα, η ρίγανη, το τσάι του βουνού, ο μαραθόσπορος και το γλυκάνισο. Ο κρόκος καταλαμβάνει την πρώτη θέση σε καλλιεργούμενη έκταση,

³¹ Νάνος, Κ., (2011). Κρανιά, μια νέα πολλά υποσχόμενη καλλιέργεια Διαθέσιμο στο: <http://www.ethnos.gr/entheta.asp?catid=23354&subid=2&pubid=58828953>, ημερ. ανάκτησης 15/08/2013, Αθήνα.

³² Γεωτεχνική Ανάπτυξης, (2012). Κράνα: Επένδυση σε καλλιέργεια που υπόσχεται κερδοφόρο μέλλον. Διαθέσιμο στο: <http://www.geotechniki.com.gr/krana.el.aspx>, ημερ. ανάκτησης 17/08/2013, Αθήνα.

παρουσιάζοντας μία σταθερότητα ως προς την έκταση και την παραγωγή, σύμφωνα με στοιχεία των τελευταίων ετών ενώ και η ρίγανη παρουσιάζει αλματώδη αύξηση των αντίστοιχων στοιχείων.

Τα κυριότερα εμπορικά αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά στην Ελλάδα είναι το τσάι του βουνού, το φασκόμηλο, η ρίγανη, το γλυκάνισο, ο βασιλικός, το μάραθο (μαραθόσπορος), το χαμομήλι, η δάφνη, η μέντα, ο δυόσμος, το κόλιανδρο, το κύμινο, η λεβάντα, το μελισσόχορτο και τέλος τα τυπικά προϊόντα κάποιων περιοχών της Ελλάδας όπως η μαστίχα της Χίου, ο κρόκος της Κοζάνης και ο δίκταμος της Κρήτης.

Τα τελευταία χρόνια σε όλες τις διεθνείς αγορές η ζήτηση για προϊόντα φυσικής προέλευσης είναι αυξανόμενη. Τα αρωματικά φαρμακευτικά φυτά, αλλά και τα πολύ υψηλότερης οικονομικής αξίας δευτερογενή προϊόντα τους - αιθέρια έλαια/εκχυλίσματα έχουν ιδιαίτερα σημαντική θέση σε αυτήν την κατηγορία φυτικών προϊόντων, λόγω των πολλών και διαφορετικών χρήσεων και εφαρμογών τους σε τομείς όπως: βιομηχανία τροφίμων και ποτών, φαρμακοβιομηχανία, αρωματοποιία και αρωματοθεραπεία, βιομηχανία καλλυντικών, σαν αντιοξειδωτικά ή συντηρητικά, σαν καρυκεύματα - αρτύματα κ.ά.

Για τη σωστή ανάπτυξη του κλάδου αυτού, οι δράσεις θα πρέπει να βασίζονται και στη λειτουργία αντίστοιχων μεταποιητικών μονάδων (επεξεργασίας, τυποποίησης, μεταποίησης - παραγωγής αιθέριων ελαίων - εκχυλισμάτων και άλλων υψηλής προστιθέμενης αξίας προϊόντων).

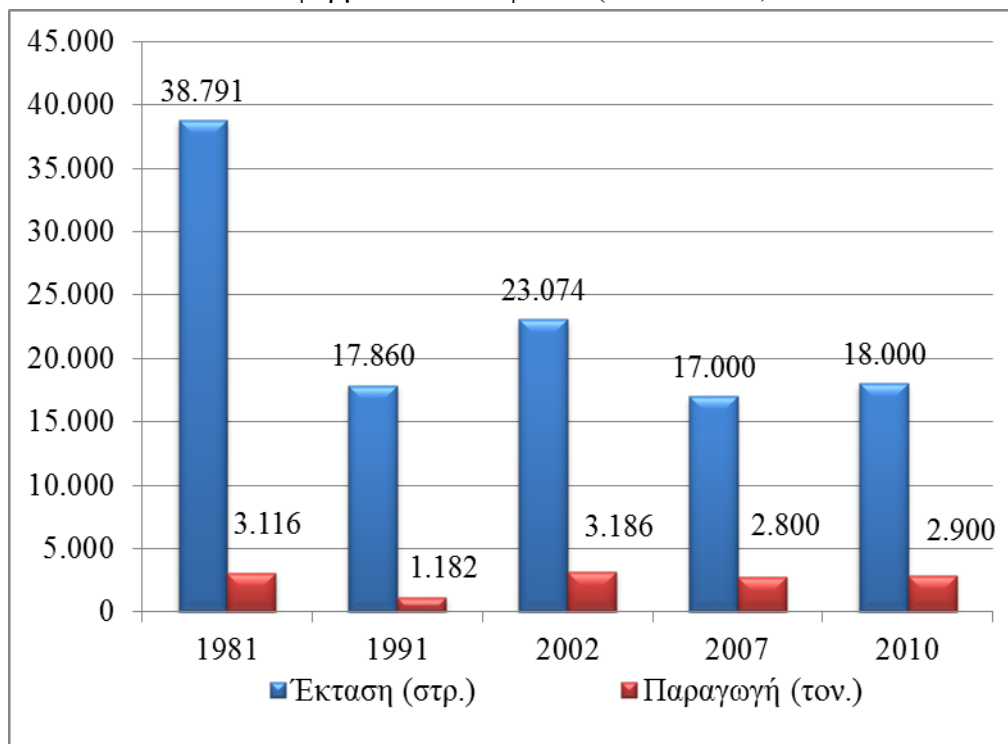
Οι καλλιέργειες των αρωματικών φαρμακευτικών φυτών μπορεί να είναι ετήσιες (βασιλικός, κορίανδρος, μάραθος, γλυκάνισο, χαμομήλι), ή πολυετείς (ρίγανη, λεβάντα, φασκόμηλο, θυμάρι, δενδρολίβανο, βαλεριάνα, εχινάτσα κ.ά.). Η εγκατάσταση της καλλιέργειας μπορεί να γίνει με διάφορους τρόπους, ανάλογα με το φυτικό είδος και τα μέσα που διαθέτει ο παραγωγός.

Πίνακας 6: Καλλιεργούμενες εκτάσεις και παραγωγή αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών (1981 - 2010)

Έτος	Έκταση (στρ.)	Παραγωγή (τον.)
1981	38.791	3.116
1991	17.860	1.182
2002	23.074	3.186
2007	17.000	2.800
2010	18.000	2.900

Πηγή: Ελ. Στατ., 2012

Διάγραμμα 3: Καλλιεργούμενες εκτάσεις και παραγωγή αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών (1981 - 2010)

Πηγή: Ελ. Στατ., 2012

Με απευθείας σπορά στο χωράφι εγκαθίστανται οι καλλιέργειες του χαμομηλιού, μάραθου, κορίανδρου, γλυκάνισου, και ορισμένες φορές του φασκόμηλου. Τα περισσότερα είδη πολλαπλασιάζονται με σπόρο, και μετά τη δημιουργία των αρχικών φυτωρίων σε υπαίθρια σπορεία, ή θερμοκήπια, μεταφυτεύονται στο χωράφι, το φθινόπωρο ή την άνοιξη. Στην Ελλάδα επιτυχής πρακτική για πολλά, πολυετή κυρίως είδη, είναι η δημιουργία υπαίθριων φυτωρίων αργά το καλοκαίρι και η εγκατάσταση των φυτωρίων στο χωράφι το φθινόπωρο, πριν από τους παγετούς. Άλλα είδη

πολλαπλασιάζονται δύσκολα ή και καθόλου με σπόρο, γι' αυτό και επιλέγονται άλλοι τρόποι πολλαπλασιασμού, όπως η δημιουργία μοσχευμάτων (δενδρολίβανο, λεβάντα), παραφυάδες, ή ο πολλαπλασιασμός με ριζώματα (μέντα). Σε ορισμένες περιπτώσεις οι παραγωγοί επιλέγουν την αγορά έτοιμων φυτωρίων από το εμπόριο.

Τα τελευταία χρόνια γίνονται αρκετές επενδυτικές προσπάθειες με δραστηριοποίηση στον χώρο των φυσικών προϊόντων, ορισμένες εκ των οποίων έχουν ήδη εδραιωθεί και θεωρούνται επιτυχημένες. Αλλά και μικρότερες μονάδες έχουν ξεκινήσει και εγκατασταθεί, όπως και πολλοί ιδιώτες - παραγωγοί επιθυμούν να ασχοληθούν με την καλλιέργεια των αρωματικών φαρμακευτικών φυτών παράλληλα με κάποιας μορφής μεταποίηση³³.

4.2.2. Κόστος και απόδοση των αρωματικών - φαρμακευτικών φυτών

Η αγορά ριζωμάτων και φυτωρίων από τα εξειδικευμένα φυτώρια συχνά κοστίζει αρκετά (αν υπολογιστεί κατά μέσο όρο ότι κοστίζουν περισσότερο από 0.15 - 0.25 ευρώ ανά φυτό στην Ελλάδα και 0.05 - 0.18 ευρώ σε εξειδικευμένα φυτώρια της Ευρωπαϊκής Ένωσης). Με μια τυπική πυκνότητα φύτευσης, περίπου 4.000 φυτών ανά στρέμμα, η δαπάνη για το φυτικό υλικό εγκατάστασης μπορεί να είναι περισσότερο από 600 - 1.000 ευρώ ανά στρέμμα.

Στις πολυετείς καλλιέργειες το κόστος για την απόκτηση πολλαπλασιαστικού υλικού βαρύνει κυρίως τον πρώτο χρόνο της καλλιέργειας, καθόσον τα επόμενα χρόνια ο παραγωγός μπορεί από τις έτοιμες φυτείες να δημιουργήσει το δικό του πολλαπλασιαστικό υλικό και να επεκτείνει την καλλιέργεια.

Τα έσοδα μπορούν να φθάνουν τα 8.000 € σε ετήσια βάση μπορεί να εξασφαλίσει μια καλλιέργεια αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών έκτασης δέκα (10) στρεμμάτων που παράγει αιθέρια έλαια, δηλαδή 800 €/στρέμμα.

Παράλληλα όμως με το εισόδημα που υπόσχεται, η καλλιέργεια των αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών αποκτά ακόμα περισσότερο ενδιαφέρον δεδομένου ότι

³³ Ανώνυμος, (2011). Μέχρι και το 75% φτάνουν οι επιδοτήσεις για την καλλιέργεια αρωματικών φυτών. Διαθέσιμο στο: <http://www.exipno.gr/index.php/odigos-epiviosis/epidotiseis/7703-kaliergia-aromtaikon-farmakeytikon-fiton>, ημερ. ανάκτησης 25/08/2013, Αθήνα.

έχει ενταχθεί και στα σχέδια βελτίωσης και προβλέπει ενισχύσεις για την εγκατάσταση φυτείας από 40% έως και 75%, ανάλογα με την ιδιότητα του δικαιούχου και τον τόπο της μόνιμης κατοικίας ή έδρας.

Τα πολυετή φυτά αναπτύσσονται, για να δώσουν το μέγιστο και βέλτιστο της παραγωγής τους, συνήθως μετά τον δεύτερο χρόνο. Δεδομένου ότι οι συνήθεις στρεμματικές αποδόσεις των αρωματικών φαρμακευτικών φυτών στην Ελλάδα μπορούν να κυμαίνονται κατά μέσο όρο από 150 έως 500 ευρώ ή και πολύ περισσότερο (καθαρά ανά στρέμμα), ανάλογα με το είδος, το μέγεθος της καλλιεργούμενης έκτασης θα προσδιορίσει και την πρόσοδο.

Για παράδειγμα, στο ιπποφαές οι συνήθεις αποδόσεις ανέρχονται στα 5 - 18 κιλά ανά δένδρο, ανάλογα με την ηλικία του φυτού και την καλλιεργούμενη ποικιλία, καθώς και τις μεθόδους παραγωγής και συγκομιδής που ακολουθούνται, ενώ σε επίπεδο φυτείας οι αποδόσεις σε νωπούς καρπούς ανέρχονται στα 10.000 – 15.000 κιλά ανά εκτάριο, ανάλογα με τις εδαφοκλιματικές συνθήκες, την πυκνότητα φυτεύσεως καθώς επίσης και την ηλικία και ποικιλία των δένδρων. Στην Ευρωπαϊκή αγορά τα προϊόντα του ιπποφαούς πωλούνται στη λιανική αγορά σε υψηλές τιμές. Ενδεικτικά, ο χυμός του ιπποφαούς μπορεί να φτάσει σε τιμές της τάξης των 50 – 55 € ανά λίτρο ενώ αντίστοιχα για το έλαιο του ιπποφαούς οι τιμές μπορεί να φτάσουν και τα 150 € ανά κιλό³⁴. Η αλόη επίσης μπορούν να δώσει 16-20 φύλλα τον χρόνο κάτω από ιδανικές συνθήκες υγρασίας και με επαρκή αζωτούχο λίπανση. Με μια πυκνότητα της τάξης των 5.000 φυτών ανά στρέμμα, προκύπτει μέσο νωπό βάρος ανά φύλλο τα 0,2 κιλά, οι αποδόσεις σε γέλη ανέρχονται στους 18 τόνους ανά στρέμμα. Υπάρχουν ωστόσο ποικιλίες οι οποίες σχηματίζουν φύλλα που έχουν βάρος έως 13 κιλά, οπότε υπάρχουν διαφοροποιήσεις στην συνολική παραγωγή αλλά και στην πυκνότητα φύτευσης³⁵.

Συμπερασματικά, τα αρωματικά φαρμακευτικά φυτά είναι προϊόντα που αφήνουν κέρδος, με την προϋπόθεση ότι ο παραγωγός θα ασχοληθεί σοβαρά και θα τηρηθούν οι κανόνες και αρχές για μια ποιοτική παραγωγή. Μια μέτρια στρεμματική απόδοση, μετά την αφαίρεση των εξόδων, μπορεί να υπολογίζεται σε 150 - 250 ευρώ ανά

³⁴ Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (ΥΑΑΤ), (2011). Ιπποφαές. Αθήνα: ΥΑΑΤ, 2^η Έκδοση, σ. 12.

³⁵ Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (ΥΑΑΤ), (2011). Αλόη. Αθήνα: ΥΑΑΤ, 2^η Έκδοση, σ. 11.

στρέμμα. Υπάρχουν αρκετά είδη αρωματικών φαρμακευτικών φυτών που αποδίδουν και περισσότερο από 300 € ανά στρέμμα, ενώ για τα αιθέρια έλαια η απόδοση ανά στρέμμα μπορεί να φθάσει τα 800 €/στρέμμα (πίνακας 7)³⁶.

³⁶Ανώνυμος, (2011). Μέχρι και το 75% φτάνουν οι επιδοτήσεις για την καλλιέργεια αρωματικών φυτών. Διαθέσιμο στο: <http://www.exipno.gr/index.php/odigos-epiviosis/epidotiseis/7703-kaliergia-aromtaikon-farmakeytikon-fiton>, ημερ. ανάκτησης 04/09/2013, Αθήνα.

Πίνακας 7: Στρεμματική απόδοση αρωματικών – φαρμακευτικών φυτών

Είδος	Αποδόσεις
Γιασεμί (Jasminum officinale)	Η πλήρης παραγωγή αρχίζει από τον 3 ^ο χρόνο. Η στρεμματική απόδοση λουλουδιών φθάνει τα 350 κιλά ή 1 κιλό κονκρέτα (προϊόν εκχύλισης με πτητικό διαλύτη).
Γλυκάνισος (Pimpinella anisum)	60-70 κιλά/στρέμμα για ξηρικές καλλιέργειες. 100-120 κιλά/στρέμμα σε αρδευόμενες εκτάσεις.
Δάφνη (Laurus nobilis)	Η αναλογία ξηρών προς χλωρά δαφνόφυλλα είναι 40% περίπου. Σε αιθέριο έλαιο: τα χλωρά 1%, τα ξηρά 2% και οι καρποί 3%.
Δενδρολίβανο (Rosmarinus officinalis)	Η πλήρης απόδοση αρχίζει από το 3 ^ο έτος. Η μέση στρεμματική απόδοση κυμαίνεται σε 1.500 – 2.000 κιλά (χλωρό). Η σχέση ξηρού/χλωρού είναι 35%. Η παραγωγή ξηρών φύλλων ανέρχεται σε 250 - 350κιλά/στρέμμα.
Δίκταμο (Origanum dictamnus)	Η στρεμματική απόδοση σε χλωρό βάρος κυμαίνεται σε 400 - 600 κιλά για όλες τις συγκομιδές (η σχέση ξηρού προς χλωρό 40%). Η απόδοση σε αιθέριο έλαιο κυμαίνεται σε 1,1% ξηράς δρόγης.
Θυμάρι (Thymus vulgaris)	Η μέση στρεμματική απόδοση κυμαίνεται σε 700 - 800 κιλά χλωρό χόρτο ή 200 κιλά περίπου σε ξηρή δρόγη. Με δεύτερη κοπή (Αύγουστος) υπάρχει συμπληρωματική παραγωγή 30%.
Κάππαρη (Capparis spinosa)	Γίνονται 9 - 12 συλλογές και διαχωρισμός των μπουμπουκιών ανάλογα με το μέγεθος.
Κοριάνδρος (Coriandrum sativum)	Η στρεμματική απόδοση σε καρπό ανέρχεται σε 50 - 100 κιλά και σε μερικές περιπτώσεις 200 κιλά. Η περιεκτικότητα σε αιθέριο έλαιο κυμαίνεται από 0,4 – 1,2%.
Κρόκος (Crocus sativus)	Η μέση στρεμματική απόδοση κυμαίνεται από 0,7 - 1,0 κιλό (στίγματα).
Κύμινο (Cuminum cyminum)	Η παραγωγή σε καρπό ανέρχεται σε 50 - 100 κιλά/στρέμμα.

Λεβάντα (Lavandula angustifolia)	Τον 1 ^ο χρόνο 50 κιλά, τον 2 ^ο χρόνο 100 κιλά, τον 3 ^ο χρόνο 200 κιλά και τον 4 ^ο χρόνο 300 – 400κιλά (ανθικά στελέχη)
Μάραθος (Foeniculum vulgare)	Η μέση στρεμματική απόδοση κυμαίνεται σε 100 κιλά για τον ξηρικό και μέχρι 180 κιλά για τον ποτιστικό. Η απόδοση σε αιθέριο έλαιο κυμαίνεται από 7 - 10% με περιεκτικότητα σε ανηθόλη 60%.
Ματζουράνα(Origanum majorana)	Η στρεμματική απόδοση σε χλωρό χόρτο κυμαίνεται σε 400 - 500 κιλά. Σε ξηρά δρόγη η απόδοση είναι 160 - 250 κιλά.
Μελισσόχορτο (Melissa officinalis)	1.500 - 2.000 κιλά/στρέμμα σε χλωρό και 300 - 400 κιλά σε ξηρό χόρτο.
Μέντα (Menta spicata)	Οι αποδόσεις για αιθέριο έλαιο φθάνουν τα 1.500 – 2.000 κιλά χλωρό χόρτο. Για ξηρή δρόγη 250 - 300 κιλά. Η ποσότητα αιθέριου ελαίου ανέρχεται σε 6 - 7 κιλά/στρέμμα
Ρίγανη	Χοντροτριμμένο προϊόν (ξηρή δρόγη) 80 - 100 κιλά/στρέμμα τον 2 ^ο χρόνο και 140 - 170 κιλά/στρέμμα τον 3 ^ο χρόνο. Η ξήρανση υπό σκιά εξασφαλίζει ποιοτικότερο προϊόν. Για εξαγωγή ριγανέλαιου οι αποδόσεις σε ξηρό χόρτο είναι 350 - 380 κιλά ριγανέλαιο το στρέμμα.
Σάλβια σκλάρεα (Salvia sclarea)	Στον 2 ^ο χρόνο οι αποδόσεις φθάνουν το μέγιστο και συνεχίζεται μέχρι τον 5 ^ο χρόνο. Η μέση ποσότητα αιθέριου ελαίου ανέρχεται σε 0,1 – 0,15% σε χλωρούς ανθοφόρους βλαστούς.
Σπάρτο (Spartium junceum)	Για την παραγωγή ενός κιλού κονκρέτας χρειάζονται 1.200 κιλά περίπου ανθέων.
Τσάι του βουνού	Η μέση παραγωγή κυμαίνεται στα 100 - 150 κιλά ξηρού προϊόντος.
Ύσσωπος (Hyssopus officinalis)	Σον 1 ^ο χρόνο φύτευσης 20 - 25 κιλά, τον 2 ^ο χρόνο φθάνει στην πλήρη παραγωγή 300 κιλά περίπου.
Χαμομήλι	Η μέση στρεμματική απόδοση ανέρχεται σε 300 κιλά χλωρών ταξιανθιών (συλλογή με ειδικές τσουγκράνες) ή 600 -7 00 κιλά με χορτοκοπτικό γιατί συγκομίζονται τμήματα βλαστών. Σχέση ξηρού προϊόντος προς χλωρό 20 - 25%.

Πηγή: YAAT, 2012

Πίνακας 8: Ενδεικτικές τιμές και πρόσδοδος επιλεγμένων αρωματικών – φαρμακευτικών φυτών

Φυτό	Τιμή πώλησης (€/kg)	Ακαθάριστη πρόσδοδος (€/στρ)
Ρίγανη (Origanum vulgare)	6,5 - 8	1.950 - 2.400
Θυμάρι (Thymus vulgaris)	6,5 - 8	1.625 - 2.000
Θρούμπι (Satureja thymbra)	12,0	3.000
Μελισσόχορτο (Melissa officinalis)	8,0	4.000
Φασκόμηλο (Salvia triloba L)	6,0	3.300
Τσάι του βουνού (Sideritis ssp.)	9,5	1.187

Πηγή: YAAT, 2013

4.2.3. Επιδοτήσεις καλλιέργειας αρωματικών - φαρμακευτικών φυτών

Σε εξέλιξη βρίσκεται πρόγραμμα χρηματοδότησης από το υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης για την ενίσχυση δράσεων σχετικά με την καλλιέργεια αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών, ενώ εντός των επόμενων μηνών αναμένονται νέες σχετικές προκηρύξεις. Συγκεκριμένα, το μέτρο 121 (σχέδια βελτίωσης) αφορά στις επενδύσεις γεωργών και κτηνοτρόφων ή νομικών προσώπων που δραστηριοποιούνται κυρίως στη γεωργοκτηνοτροφική παραγωγή.

Οι επενδύσεις αυτές θα πρέπει να προορίζονται για την εξυπηρέτηση των αναγκών της γεωργοκτηνοτροφικής μονάδας. Στο πλαίσιο αυτό ενισχύονται όλοι σχεδόν οι τομείς της ελληνικής γεωργίας και κτηνοτροφίας, συμπεριλαμβανομένου του κλάδου των αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών. Για την παραγωγή των προϊόντων, οι επενδύσεις για τις οποίες κάποιος μπορεί να ενισχυθεί αφορούν σε δαπάνες εγκατάστασης φυτειών, στην κατασκευή ή εκσυγχρονισμό κτιριακών εγκαταστάσεων, στην αγορά του απαραίτητου νέου μηχανολογικού εξοπλισμού. Το ανώτατο όριο για τις ανωτέρω επενδύσεις ανέρχεται στα 180.000 ευρώ.

Σε περίπτωση που κάποιος γεωργός θέλει να επενδύσει και στην καθετοποίηση φαρμακευτικών φυτών, θα πρέπει αυτά να προέρχονται κυρίως από δική του παραγωγή, ενισχύονται οι αντίστοιχες επενδύσεις μέχρι του ορίου των 500.000 ευρώ.

Εάν κάποιος θέλει να επενδύσει τόσο στην παραγωγή των προϊόντων όσο και στην καθετοποίησή τους, το ανώτατο συνολικό κόστος των επενδύσεων δεν μπορεί να υπερβαίνει τα 500.000 ευρώ. Το ποσοστό ενίσχυσης για όλες τις προαναφερθείσες επενδύσεις κυμαίνεται από 40% έως 60% ανάλογα με τον τόπο μόνιμης κατοικίας και την ιδιότητα του επενδυτή. Εξαιρέση αποτελούν τα μικρά νησιά του Αιγαίου πελάγους, στα οποία η ενίσχυση είναι 75% ανεξαρτήτως τόπου κατοικίας ή ιδιότητας. Παράλληλα, αναμένεται η εκ νέου ενεργοποίηση εντός του 2012 του μέτρου 123Α που αφορά στην ενίσχυση επενδύσεων που αφορούν στη μεταποίηση και εμπορία γεωργοκτηνοτροφικών προϊόντων.

Οι ενισχυόμενες δράσεις αφορούν κυρίως στην κατασκευή ή στον εκσυγχρονισμό του απαραίτητου κτιριακού εξοπλισμού αλλά και στην αγορά του αντίστοιχου νέου μηχανολογικού εξοπλισμού. Ενισχύονται επίσης και οι δαπάνες για μελέτες σκοπιμότητας, για δημιουργία αναγνωρίσιμου σήματος του προϊόντος, για την απόκτηση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, έρευνα αγοράς και για τη διαμόρφωση της εικόνας του προϊόντος. Το εύρος του συνολικού προϋπολογισμού που ενισχύεται κυμαίνεται από 100.000 ευρώ έως και 10 εκ. ευρώ. Το ποσοστό ενίσχυσης για όλες τις προαναφερθείσες επενδύσεις κυμαίνεται από 40% έως 50% ανάλογα με τον τόπο της επένδυσης. Εξαιρέση αποτελούν τα μικρά νησιά του Αιγαίου πελάγους στα οποία η ενίσχυση είναι 65%³⁷.

4.3. Η επένδυση σε καλλιέργειες ροδιάς

Η ελληνική αγορά εισάγει μεγάλες ποσότητες ροδιών κυρίως από την Τουρκία, το Ιράν, την Ινδία, την Αίγυπτο και το Ισραήλ προκειμένου να καλύψει τις ανάγκες της. Σύμφωνα με εκτιμήσεις, η εγχώρια αγορά απορροφά ποσότητες ροδιών που κυμαίνονται μεταξύ 1.000 - 1.200 τόνων, εκ των οποίων οι

³⁷Ανώνυμος, (2011). Μέχρι και το 75% φτάνουν οι επιδοτήσεις για την καλλιέργεια αρωματικών φυτών. Διαθέσιμο στο: <http://www.exipno.gr/index.php/odigos-epiviosis/epidotiseis/7703-kaliergia-aromtaikon-farmakeytikon-fiton>, ημερ. ανάκτησης 04/09/2013, Αθήνα.

800 τόνοι εισάγονται. Οι εισαγόμενες ποσότητες αφορούν κυρίως ρόδια ξινών ή ημίξινων, ποικιλιών που χαρακτηρίζονται από πολύ καλή εξωτερική εμφάνιση.

Επίσης, τα τελευταία χρόνια προωθούνται στην αγορά ολοένα και περισσότερα επώνυμα προϊόντα που περιέχουν ρόδι. Η ποικιλία των προϊόντων αυτών δεν περιορίζεται μόνο σε προϊόντα διατροφής (χυμοί, ποτά, αναψυκτικά, γιαούρτια, παγωτά και μαρμελάδες) αλλά περιλαμβάνει και καλλυντικά και συμπληρώματα διατροφής. Μέχρι προ λίγων ετών η καλλιέργεια της ροδιάς καθώς και τα προϊόντα της βρισκόταν στο περιθώριο των προτιμήσεων παραγωγών και καταναλωτών στις χώρες του εξωτερικού³⁸.

4.3.1. Η καλλιέργεια ροδιάς

Η ροδιά είναι φυλλοβόλος θάμνος με μεγάλη ανάπτυξη αλλά μικρή βλάστηση. Η ρίζα της είναι ισχυρή γονατώδης, ο κορμός διακλαδίζεται χαμηλά και προκαλεί πυκνή βλάστηση. Οι οφθαλμοί είναι ξυλοφόροι ή καρποφόροι και εκπύσσονται την άνοιξη, περίπου μέσα Απριλίου.

Τα άνθη μπορεί να είναι λευκά ή κόκκινα ανάλογα την ποικιλία. Εκπύσσονται ατομικά, ή ανά 3-5. Τα άνθη φέρονται σε ομάδες των 2-7, στην άκρη της τρέχουσας βλάστησης και διακρίνονται σε δύο βασικούς τύπους: τα άγονα τα οποία είναι κωνικά στη βάση τους να είναι χαμηλότερα των ανθών και τα καρποφόρα τα οποία είναι κυλινδρικά στην βάση τους με το στύλο τους να υπερέχει των ανθών.

Οι καρποί σχηματίζονται στην κορυφή των κλαδιών της χρονιάς ενώ μπαίνει σε αξιόλογη καρποφορία από τον 3^ο με 4^ο χρόνο της ηλικίας της. Ο καλύτερος καρπός παράγεται από τα πρώιμα άνθη πιθανόν γιατί αναπτύσσονται κατά την διάρκεια πιο ευνοϊκών μετεωρολογικών συνθηκών. Οι καλύτερες ποικιλίες, είναι οι Balegal, francis, Grab, Wonderful, Green Globe κ.α. Υπάρχουν και ελληνικές ποικιλίες που όμως δεν έχουν μελετηθεί διεξοδικά.

Η ροδιά δεν έχει ιδιαίτερες απαιτήσεις εδάφους. Προσαρμόζεται ακόμη και σε σκληρά ή ξηρά και χαλικώδη εδάφη καθώς και σε βαθιά δροσερά μέχρι και υγρά

³⁸ Capital Invest, (2011). Εναλλακτικές αγροτικές επενδύσεις - καλλιέργεια δέντρου ροδιάς στην Ελλάδα Διαθέσιμο στο: http://capitalinvest.gr/info.php?product_id=226, ημερ. ανάκτησης 29/09/2013, Αθήνα.

εδάφη. Ακόμα μπορεί να αποδώσει σε αλατούχα εδάφη και σε εδάφη που ποτίζονται με υφάλμυρα νερό. Όμως για ικανοποιητική ποσοτική και ποιοτική παραγωγή χρειάζεται πλούσια, βαθιά, αμμοαργιλώδη (με pH 5.5 - 7.0) δροσερά και ποτιστικά εδάφη. Στα ξηρά και άγονα ή σκληρά συνεκτικά εδάφη οι καρποί γίνονται μικροί χωρίς χυμούς και σκίζεται ο φλοιός τους, ενώ σε βαριά πηλώδη ο καρπός δεν χρωματίζεται ικανοποιητικά. Όσο θερμότερη είναι ή περιοχή καλλιέργειας, τόσο καλύτερης ποιότητας γίνονται οι καρποί. Μπορεί να καλλιεργηθεί σε περιοχές με υψόμετρο 800 - 1200 μ., όταν φυτεύεται σε θέσεις με νοτιοανατολική έκθεση³⁹.

4.3.2. Κόστος και απόδοση καλλιέργειας ροδιάς

Η διάρκεια της παραγωγικής ζωής μίας φυτείας ροδιάς υπολογίζεται σε 25 - 30 έτη. Η απόδοση ανά δέντρο είναι μεταξύ 40-50 κιλών και ανά στρέμμα κυμαίνεται από 2,5 - 3,0 τόνους. Το κόστος εγκατάστασης ενός στρέμματος κατά μέσο όρο ανέρχεται περίπου στα 600 ευρώ με το καθαρό εισόδημα να κυμαίνεται σε 1.000 – 1.200 € ανά στρέμμα. Ενδεικτική ποσότητα ανά στέμμα είναι 50 - 100 δέντρα. Η καρποφορία ξεκινά από το 3^ο ή το 4^ο έτος και φθάνει στην κορύφωση της παραγωγής στο 7^ο - 8^ο έτος.

³⁹ Παστόπουλος, Σ., (2010). Η καλλιέργεια της ροδιάς. Διαθέσιμο στο: http://www.agro-help.com/2010/06/blog-post_9034.html, ημερ. ανάκτησης 04/08/2013, Αθήνα.

Πίνακας 9: Ενδεικτικό κόστος εγκατάστασης φυτείας ροδιάς (€/στρέμμα)

Συντελεστής	1 ^ο Έτος	2 ^ο Έτος	3 ^ο Έτος	Σύνολο
Εργασία	33	33	28	94
Μεταβλητό	-	-	-	-
Κεφάλαιο	40	52	78	170
Σταθερό κεφάλαιο	524	19	-	543
Αγορά δεν/λίων	244	-	-	-
Σύστημα άρδευσης	242	-	-	-
Λοιπά	38	-	-	-
Έδαφος	30	30	30	90
Τόκοι	20	33	47	100
Εκτ/μενη αξία παραγωγής	0	0	145	145
Σύνολο	647	167	38	852
Δαπάνες	-	-	-	480
Σύνολο	807	327	198	1.332

Πηγή: Ιδία επεξεργασία, (2013)

4.3.3. Επιδοτήσεις καλλιέργειας ροδιάς

Η χρηματοδότηση μιας γεωργικής μονάδας καλλιέργειας ροδιάς μπορεί να καλυφθεί από τον Νέο Αναπτυξιακό Νόμο ενώ αναμένεται και νέο χρηματοδοτικό πρόγραμμα από το Υπουργείο Γεωργίας που θα αφορά στην μεταποίηση και εμπορία γεωργικών προϊόντων και θα επιχορηγεί σε ποσοστά που θα κυμαίνονται από 40% - 65% του κόστους του επενδυτικού σχεδίου⁴⁰.

⁴⁰ Capital Invest, (2011). Εναλλακτικές αγροτικές επενδύσεις - καλλιέργεια δέντρου ροδιάς στην Ελλάδα Διαθέσιμο στο: http://capitalinvest.gr/info.php?product_id=226, ημερ. ανάκτησης 29/07/2013, Αθήνα.

4.4. Η επένδυση στην εκτροφή σαλιγκαριών

Η εκτροφή σαλιγκαριών, είναι μία από τις πολλά υποσχόμενες προτάσεις που κερδίζουν συνεχώς έδαφος στο πλαίσιο των εναλλακτικών καλλιεργειών. Επιπρόσθετα, επιδοτείται από πολλά και διαφορετικά επιδοτούμενα προγράμματα σε ποσοστά έως και 60%

Ο πρώτος και ιδιαίτερα σημαντικός λόγος επιλογής της σαλιγκαροτροφίας ως επένδυση είναι το ότι η ζήτηση σε σαλιγκάρια διεθνώς, είναι πολλαπλάσια της παγκόσμιας παραγωγής (η σημερινή παραγωγή καλύπτει μόλις το 10% της ζήτησης). Αυτό σημαίνει ότι η παραγωγή σαλιγκαριών σωστής ποιότητας, έχει τεράστια ζήτηση και εξασφαλισμένη πώληση κάθε χρόνο, σε σταθερή βάση.

Η παραγωγή μπορεί να διατεθεί είτε στην Ελλάδα (σε υπάρχουσες μεταποιητικές μονάδες, αλλά και σε χονδρεμπόρους), είτε στο εξωτερικό, σε χώρες που παρουσιάζουν μεγάλη ζήτηση, όπως η Γαλλία, η Ιταλία, η Γερμανία και η Ολλανδία.

Είναι αυτονόητο ότι η δυνατότητα εξαγωγής του προϊόντος «ανοίγει» (και μάλιστα συνεχώς) νέες «πόρτες» αγοράς και παράλληλα επιτυγχάνει υψηλότερη τιμή πώλησης, αυξάνοντας ακόμη περισσότερο την κερδοφορία της επένδυσης. Ωστόσο, η επιτυχημένη εξαγωγή ενός προϊόντος, σε σταθερή βάση, ειδικά όταν μιλάμε για ένα ζωντανό οργανισμό όπως είναι το σαλιγκάρι, δεν είναι απλή διαδικασία αλλά απαιτεί σωστή υποδομή και οργάνωση, τεχνογνωσία και «σωστές» πωλήσεις⁴¹.

⁴¹ Γαλάνης, Α., (2011). Η επένδυση στην εκτροφή σαλιγκαριών. Διαθέσιμο στο: http://www.anthopolia.com/rgtt.asp?ftcd=34&rgtt_id=245, ημερ. ανάκτησης 29/07/2013, Αθήνα.

4.4.1. Καλλιέργεια και εγκαταστάσεις σαλιγκαροτροφίας

Ο τρόπος καλλιέργειας των σαλιγκαριών ποικίλλει, ανάλογα με την τοποθεσία όπου θα δημιουργηθεί η μονάδα και ανάλογα με τις υπάρχουσες κλιματολογικές συνθήκες. Οι τύποι καλλιέργειας διακρίνονται σε⁴²:

- 1) Ανοικτού τύπου (ιταλικού ή γαλλικού τύπου).
- 2) Κλειστού τύπου.
- 3) Τύπου κουρτίνας.

Από αυτούς τους τύπους, οι δύο πρώτοι είναι οι περισσότερο διαδεδομένοι. Το βασικό πλεονέκτημα της καλλιέργειας ανοικτού τύπου είναι το χαμηλό αρχικό κόστος κατασκευής. Η καλλιέργεια κλειστού τύπου, πλεονεκτεί έναντι του ανοικτού τύπου στην ελάχιστη απαιτούμενη έκταση για τη δημιουργία μονάδας, την υψηλότερη στρεμματική απόδοση, την ελεγχόμενη παραγωγή και τις συνθήκες υγιεινής. Επίσης, το προϊόν προστατεύεται αποτελεσματικότερα από εξωγενείς παράγοντες, όπως πουλιά, τρωκτικά, ακραία καιρικά φαινόμενα (παγετός), ακόμη και από φυτοφάρμακα, που πιθανώς χρησιμοποιούνται σε γειτονικά χωράφια και που μπορούν να προκαλέσουν σημαντικές ζημιές στην καλλιέργεια.

Το καλλιεργούμενο χωράφι, θα πρέπει απαραίτητως να έχει πρόσβαση σε νερό, από αρδευτικό δίκτυο, ποτάμι ή εναλλακτικά από γεώτρηση (που αυξάνει όμως το κόστος εγκατάστασης) και ηλεκτρικό ρεύμα. Οι σημαντικές παράμετροι για μια επιτυχημένη καλλιέργεια είναι:

- 1) Υγρασία. Η ύπαρξη νερού είναι απαραίτητη για τα σαλιγκάρια σε καθημερινή βάση. Υπερβολικό νερό ωστόσο μπορεί να προκαλέσει καταστροφή της καλλιέργειας. Έτσι αφενός θα πρέπει να εξασφαλίσουμε συνεχή υγρασία στη μονάδα, αφετέρου όμως το χωράφι θα πρέπει να στραγγίζει εύκολα χωρίς να παρακρατεί υγρά.
- 2) Φως. Η ανάπτυξη των σαλιγκαριών επιτελείται όταν υπάρχει φως. Σωστή «δοσολογία» «ημέρας» και «νύχτας» όλο το χρόνο μπορεί να αυξήσει σημαντικά την παραγωγή.

⁴² Γαλάνης, Α., (2011). Η επένδυση στην εκτροφή σαλιγκαριών. Διαθέσιμο στο: http://www.anthopolia.com/rgtt.asp?ftcd=34&rgtt_id=245, ημερ. ανάκτησης 29/07/2013, Αθήνα.

- 3) Θερμοκρασία. Το σαλιγκάρι αναπτύσσεται σε ορισμένη ζώνη θερμοκρασιών. Θερμοκρασίες πάνω ή κάτω από τις επιτρεπόμενες, μπορούν όχι μόνο να σταματήσουν την ανάπτυξη της καλλιέργειας αλλά ακόμη και να προκαλέσουν καταστροφή της καλλιέργειας.
- 4) Τροφή. Η επιλογή της σωστής τροφής είναι εξίσου σημαντικός παράγοντας και παράλληλα το «κλειδί» για τη διάθεση του προϊόντος και σε αγορές του εξωτερικού.

Στην συνέχεια παρουσιάζονται κάποιες εργασίες που απαιτούνται κατά την εγκατάσταση ενός εκτροφείου σαλιγκαριών και αυτές που επαναλαμβάνονται σε συστηματική βάση. Ειδικότερα⁴³:

- 1) Επιλογή τοποθεσίας. Ως ευνοϊκή τοποθεσία είναι αυτή που είναι επικλινής με έκθεση μεσημβρινή.
- 2) Προετοιμασία εδάφους. Πριν την επιλογή της τοποθεσίας και την εγκατάσταση του εκτροφείου θα πρέπει να πραγματοποιείται ανάλυση του εδάφους για να προσδιοριστούν: η κοκκομετρική σύσταση, η οξειδοαναγωγική ικανότητα (ph), το ανθρακικό ασβέστιο. Με αυτό τον τρόπο μπορεί να ελεγχθεί η καταλληλότητά του και να πραγματοποιηθούν οι απαιτούμενες διορθωτικές ενέργειες. Στην συνέχεια ακολουθούν οι εργασίες αποψίλωση, όργωμα ως 30εκ., προσθήκη αν χρειάζεται ασβεστίου, άμμου για βελτίωση του εδάφους, οργανικής ουσίας – κομπόστ, κ.α.
- 3) Σύστημα περίφραξης, Υπάρχουν διάφορα συστήματα με κατάλληλα υλικά και κατασκευές που εμποδίζουν τη διαφυγή των σαλιγκαριών και την είσοδο των εχθρών. Ένα από αυτά σήμερα αποτελεί και η ηλεκτροφόρος περίφραξη. Εξωτερικά πρέπει να δημιουργείται ζώνη προφύλαξης από εχθρούς με την τοποθέτηση γαλβανισμένης λαμαρίνας σε βάθος 30 εκ. και 70 εκ. πάνω από το έδαφος.
- 4) Απεντόμωση – απολύμανση εδάφους. Πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στην χρήση των διαφόρων σκευασμάτων γιατί τα υπολείμματα των φαρμάκων γιατί σκοτώνουν τα σαλιγκάρια.
- 5) Συστηματοποίηση του εδάφους. Χάραξη διαδρόμων, καθορισμός ζώνης βόσκησης, ζώνης συμπληρωματικής σποράς κλπ.

⁴³ Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (ΥΑΑΤ), (2012). Η εκτροφή των σαλιγκαριών στην Ελλάδα. Αθήνα: ΥΑΑΤ, σ. 7 - 8.

- 6) Φύτευση των φυτών. Σε πολλά συστήματα κλειστής εκτροφής το έδαφος καλύπτεται με αδρανές υλικό.
- 7) Συστήματα σκίασης.
- 8) Εγκατάσταση συστήματος υδρονέφωσης.
- 9) Εισαγωγή σαλιγκαριών: Η εισαγωγή των σαλιγκαριών γίνεται όταν το μέγεθος των φυτών είναι μεγαλύτερο από 15εκ. Η προμήθεια των γεννητόρων μπορεί να γίνει από τη φύση ή από άλλες εκτροφές, ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δίνεται στην υγεία του αρχικού πληθυσμού.

Εικόνα 1: Εκτροφείο σαλιγκαριών ανοικτού τύπου

Πηγή: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, (2012)

Εικόνα 2: Εκτροφείο σαλιγκαριών κλειστού τύπου

Πηγή: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, (2012)

4.4.2. Κόστος και απόδοση επένδυσης σαλιγκαροτροφίας

Τις τελευταίες δύο δεκαετίες σημειώνεται σταθερά συνεχής αύξηση στις πωλήσεις προϊόντων που παράγονται από σαλιγκάρια. Από τη καλλιέργεια και εκτροφή των

σαλιγκαριών μπορεί να εξασφαλιστεί καθαρό κέρδος έως και 3.000 ευρώ ανά στρέμμα και πολλά είδη επιδότησης⁴⁴.

Η σαλιγκαροτροφία αποτελεί μια άκρως αποδοτική επένδυση με εξασφαλισμένο υψηλό εισόδημα, που μάλιστα πλέον συμπεριλαμβάνεται στα επιδοτούμενα προγράμματα του υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης. Είναι χαρακτηριστικό ότι τα τελευταία χρόνια τα εκτροφεία πληθαίνουν καθώς η προοπτική του σημαντικού κέρδους έλκει πολλούς καλλιεργητές. Απευθύνονται άλλωστε σε μια αγορά που εμφανίζει διαρκώς έντονους ρυθμούς ανάπτυξης με τις τιμές να έχουν κάθε χρόνο ανοδικές τάσεις.

Αυτό που κάνει πλέον ακόμη πιο ελκυστική την επένδυση αυτή είναι το γεγονός ότι η εκτροφή σαλιγκαριών εντάχθηκε στα χρηματοδοτούμενα προγράμματα και προβλέπει ενισχύσεις από 40 έως και 75% για δημιουργία εκτροφείου έκτασης έως 10 στρεμμάτων. Συγκεκριμένα, η εκτροφή σαλιγκαριών σε ανοιχτό βιολογικό κύκλο αναπτύσσεται με γοργούς ρυθμούς και μετά από πολλά χρόνια μελετών και πειραμάτων, έχει πλέον φτάσει στο σημείο να είναι μια ασφαλής και ελεγχόμενη δραστηριότητα, που διαδίδεται συνεχώς και εξασφαλίζει τη συνεχή διάθεση των σαλιγκαριών καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου, χωρίς να περιορίζεται στα σαλιγκάρια που βγαίνουν μετά τη βροχή.

Ανάμεσα σε όλα τα εμπορικά είδη που υπάρχουν στη φύση (περίπου 3.000 είδη και ποικιλίες), το ενδιαφέρον της σαλιγκαροτροφίας επικεντρώνεται μόνο σε ορισμένα είδη και ποικιλίες που χρησιμοποιούνται περισσότερο στο εμπόριο και στη γαστρονομία των δυτικών χωρών. Το σημαντικότερο και πιο διαδεδομένο είδος είναι το *Helix Aspersa*, το οποίο προσαρμόζεται σε οποιεσδήποτε κλιματολογικές και εκτροφικές συνθήκες.

Η υπογραφή συμβολαίων για την αγορά όλης της παραγωγής αποτελεί εγγύηση για τους σαλιγκαροτρόφους. Εδώ και είκοσι πέντε (25) χρόνια η κατανάλωση του σαλιγκαριού παρακολουθείται, και έχει σημειώσει συνεχή αύξηση η κατανάλωση

⁴⁴ Ecotimes, (2012). Νέες επιδοτήσεις για την καλλιέργεια σαλιγκαριών. Διαθέσιμο στο: <http://www.ecotimes.gr/1747/νέες-επιδοτήσεις-για-την-καλλιέργεια/>, ημερ. ανάκτησης 04/07/2013, Αθήνα.

τόσο φρέσκου όσο και τυποποιημένου προϊόντος, μια και αυτό το καθιστά διαθέσιμο όλο τον χρόνο⁴⁵.

Τις τελευταίες δύο δεκαετίες σημειώνεται σταθερά συνεχής αύξηση στις πωλήσεις φρέσκων, έτοιμων, αλλά και συσκευασμένων προϊόντων. Για το 2011, η χονδρική τιμή φρέσκου προϊόντος στην Ελλάδα ήταν 3,80 ευρώ το κιλό, ενώ στη λιανική μπορεί να διατεθεί έως και 12 ευρώ το κιλό. Η απόδοση της εκτροφής εφόσον δεν παρουσιαστούν ειδικά προβλήματα με εχθρούς – ασθένειες ή ακραίες καιρικές συνθήκες κυμαίνεται ανάλογα με το είδος, την ένταση της εκτροφής, την εμπειρία του εκτροφέα, κ.α. Ειδικότερα, σύμφωνα με βιβλιογραφικές πηγές και πληροφορίες η απόδοση των ελληνικών εκτροφών παρουσιάζει μεγάλο εύρος που κυμαίνεται για τις εκτατικές εκτροφές (ανοικτού τύπου) από 0 έως 12.000 κιλά/στρ., ενώ για τις εντατικές εκτροφές (κλειστού τύπου) από 0 έως 5.000 κιλά/στρ⁴⁶.

Η απόδοση αρχίζει έπειτα από 1 ½ χρόνο. Η απόδοση εξαρτάται πολύ από τη διαχείριση του εκτροφέα. Ένας μέσος όρος είναι τα 800 κιλά με μέγιστο όριο τα 1.500 κιλά το στρέμμα, αλλά χωρίς να υπάρχει κατώτερο όριο (εάν ο άνθρωπος που διαχειρίζεται το χωράφι δεν είναι εκεί και δεν κάνει τις απαιτούμενες εργασίες στους σωστούς χρόνους). Υπολογίζοντας τη χαμηλότερη μέση απόδοση των 800 κιλών, τα έσοδα ανά στρέμμα φθάνουν τις 3.000 ευρώ. Κατά συνέπεια, τα συνολικά έσοδα για ένα εκτροφείο της τάξης των 10 στρεμμάτων ανέρχονται σε ετήσια βάση στις 30.000 ευρώ.

Η εκτροφή με βάση μια μέση ετήσια παραγωγή ανά στρέμμα των 800 κιλών είναι ικανή να αποφέρει την απόσβεση της αρχικής επένδυσης στα 2 - 3 έτη συνήθως. Εύκολα συμπεραίνει κανείς, λαμβάνοντας υπόψη τη σταθερότητα της χονδρικής τιμής, ότι η εκτροφή σαλιγκαριών σε βάθος χρόνου πέντε (5) ετών είναι ικανή να αποφέρει απόδοση της τάξεως του 10% ετησίως επί του συνολικού ποσού που επενδύεται στα χρόνια αυτά. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι το υψηλότερο κόστος για τη διαχείριση του εκτροφείου είναι τα εργατικά. Εάν ο σαλιγκαροτρόφος

⁴⁵ Ανώνυμος, (2011). Εισόδημα 30.000 € τον χρόνο με εκτροφείο 10 στρεμμάτων. Διαθέσιμο στο: <http://www.ethnos.gr/enttheta.asp?catid=23354&subid=2&pubid=60596950>, ημερ. ανάκτησης 18/07/2013, Αθήνα.

⁴⁶ Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (ΥΑΑΤ), (2012), Η εκτροφή των σαλιγκαριών στην Ελλάδα. Αθήνα: ΥΑΑΤ, σ. 7.

διαχειρίζεται ο ίδιος το εκτροφείο του, τότε το εισόδημα είναι μεγαλύτερο και μπορεί να εγγυηθεί σε μια οικογένεια τη δυνατότητα καλής διαβίωσης⁴⁷.

Το κόστος που απαιτείται για δημιουργία ενός εκτροφείου σαλιγκαριών πέντε (5) στρεμμάτων ανέρχεται περίπου στα 14.5000 €. Για την έναρξη κάθε δραστηριότητας χρειάζεται η προσεκτική εξέταση των οικονομικών παραγόντων, των δυνατοτήτων δημιουργίας εισοδήματος και της εξασφάλισης κεφαλαίων και επενδύσεων. Το μέσο κόστος εγκατάστασης ενός εκτροφείου σαλιγκαριών κλειστού τύπου (κυμαίνεται γύρω στις 20 – 30 χιλιάδες ευρώ ανά στρέμμα ενώ ενός εκτροφείου ανοικτού τύπου στις 5 – 6 χιλιάδες ευρώ. Αυτές οι τιμές μπορεί να μεταβάλλονται τόσο προς τα επάνω όσο και προς τα κάτω ανάλογα με την προσωπική εργασία του ενδιαφερόμενου, τις συμφωνίες με τους προμηθευτές των υλικών κατασκευής ή την ανάθεση της κατασκευής σε τρίτον. Σημειώνεται επίσης ότι στα προαναφερθέντα κόστη δεν συμπεριλαμβάνονται η δαπάνη γεωτρήσεων και ηλεκτροδότησης.

Ο οικονομικός προϋπολογισμός ενός εκτροφείου σαλιγκαριών είναι πολύ δύσκολο να γίνει, καθώς βασίζεται σε όλες τις ιδιαιτερότητες του κάθε εκτροφείου (όπως τοποθεσία, νερό, έδαφος, τοπογραφικό, υλικά που θα χρησιμοποιηθούν) και γενικά σε οτιδήποτε χαρακτηρίζει μια καλλιέργεια, πόσο μάλλον όταν συνδυάζει και τη ζωική παραγωγή.

Το κόστος χωρίζεται σε δύο τομείς: την αρχική διαμόρφωση του χωραφιού (συρματόπλεγμα, λαμαρίνα, πασσάλους, μπεκάκια, λιπάνσεις, απολυμάνσεις εδάφους), με κόστος γύρω στα 1.000 - 1.500 €/στρέμμα. Βέβαια, εξαρτάται πολύ από την επιλογή των υλικών και από το τι υπάρχει ήδη στο χωράφι. Στα έξοδα αυτά δεν περιλαμβάνεται φυσικά η γεώτρηση (αν δεν υπάρχει), πιθανά μηχανήματα βελτίωσης του νερού.

Στα πέντε (5) στρέμματα και στο κόστος των 14.500 ευρώ, περιλαμβάνονται οι πρώτες ύλες που αγοράζονται μία φορά (δίχτυ, σαλιγκάρια, τεχνογνωσία) και οι σπόροι, η τροφή των σαλιγκαριών, οι οποίοι είναι το ετήσιο έξοδο των εκτροφέων.

Οι μονάδες εκτροφής σαλιγκαριών ολοκληρωμένου βιολογικού κύκλου (ανοιχτού τύπου) που έχουν ιδρυθεί από το 2007 μέχρι σήμερα έχουν τετραπλασιαστεί και μέχρι τα μέσα του χρόνου αναμένεται να φτάσουν τις εκατόν είκοσι επτά (127). Η

⁴⁷ Ανώνυμος, (2011). Εισόδημα 30.000 € τον χρόνο με εκτροφείο 10 στρεμμάτων. Διαθέσιμο στο: <http://www.ethnos.gr/enttheta.asp?catid=23354&subid=2&pubid=60596950>, ημερ. ανάκτησης 18/07/2013, Αθήνα.

γεωγραφική τους κατανομή καλύπτει σχεδόν ολόκληρη τη χώρα, με εξαίρεση τα νησιά του Αιγαίου, του Ιονίου, τον Έβρο και κάποιες περιοχές της Δυτικής Μακεδονίας⁴⁸.

4.4.3. Επιδοτήσεις καλλιέργειας σαλιγκαριών

Πέραν του μέτρου 123Α για τη μεταποίηση, που παρέμενε ενεργό μέχρι το τέλος του 2012 και έθετε ως ελάχιστο ποσό επένδυσης τα 100.000 ευρώ με ποσοστό επιδότησης που φθάνει το 60%⁴⁹, κάποιος μπορεί να επιδοτηθεί ως νέος αγρότης μέσω των ακόλουθων προγραμμάτων:

- 1) Μέτρο 112 «Νέοι Αγρότες» στο πλαίσιο του «Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013» του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων.
- 2) Μέτρο 121 «Σχέδια Βελτίωσης» στο πλαίσιο του «Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013» του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων.
- 3) Επενδυτικός Νόμος 3908/2011 (ΦΕΚ 8/Α/1-2-2011), Υπουργείο Ανάπτυξης Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας.

Η σαλιγκαροτροφία συμπεριλαμβάνεται στις επενδύσεις που οι νέοι αγρότες μπορούν να υλοποιήσουν ώστε να πετύχουν τους δεσμευτικούς στόχους του επιχειρηματικού τους σχεδίου και η επένδυση στον τομέα αυτό εντάσσεται στο μέτρο 121. Η ίδρυση – επέκταση μονάδων μεταποίησης σαλιγκαριών έχει ενταχθεί ως επιλέξιμη δραστηριότητα στο Μέτρο 123 Α για την μεταποίηση και εμπορία γεωργικών προϊόντων του «Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013» του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων⁵⁰.

⁴⁸ Ανώνυμος, (2011). Εισόδημα 30.000 € τον χρόνο με εκτροφείο 10 στρεμμάτων. Διαθέσιμο στο: <http://www.ethnos.gr/enteta.asp?catid=23354&subid=2&pubid=60596950>, ημερ. ανάκτησης 18/07/2013, Αθήνα.

⁴⁹ Ecotimes, (2013). Νέες επιδοτήσεις για την καλλιέργεια σαλιγκαριών. Διαθέσιμο στο: <http://www.ecotimes.gr/1747/νέες-επιδοτήσεις-για-την-καλλιέργεια/>, ημερ. ανάκτησης 06/08/2013, Αθήνα.

⁵⁰ Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (ΥΑΑΤ), (2012), Η εκτροφή των σαλιγκαριών στην Ελλάδα. Αθήνα: ΥΑΑΤ, σ. 14.

Οι επενδύσεις των μονάδων εκτροφής σαλιγκαριών επίσης εντάσσονται στις επιδοτούμενες δραστηριότητες του επενδυτικού νόμου. Σύμφωνα με την Κ.Υ.Α. (31054), οι επενδύσεις σε εκτροφή αλλά και μεταποίηση σαλιγκαριών υπάγονται στις ενισχύσεις που αφορούν την παραγωγή, μεταποίηση και εμπορία των γεωργικών προϊόντων (Ν. 3299/2004). Χρηματοδοτούνται μεταξύ άλλων οι δαπάνες τεχνογνωσίας για την εγκατάσταση της μονάδας, η αγορά οικοπέδου (ως 10% της συνολικής επένδυσης), η διαμόρφωση και η περίφραξη των χώρων, η γεώτρηση, οι δαπάνες για την αγορά του ζωικού κεφαλαίου αναπαραγωγής που είναι απαραίτητο για την έναρξη παραγωγικής λειτουργίας, οι κτιριακές εγκαταστάσεις - αποθηκευτικοί χώροι, ο εξοπλισμός του σαλιγκαροτροφείου, τα μηχανήματα, τα μεταφορικά μέσα διακίνησης υλικών εντός της μονάδας, τα συστήματα αυτοματοποίησης - μηχανοργάνωσης κ.ο.κ.⁵¹

4.5. Η επένδυση στην τρουφοκαλλιέργεια

Η καλλιέργεια τρούφας αποτελεί σήμερα μια σύγχρονη αγροτική δραστηριότητα με εκπληκτικές αποδόσεις, κατάλληλη για πολλές ημιορεινές και ορεινές περιοχές. Η Ιταλία, η Γαλλία και η Ισπανία φαίνεται ότι κυριαρχούν στη διεθνή αγορά ενώ τα τελευταία 20 χρόνια και άλλες χώρες όπως η Νέα Ζηλανδία, οι Η.Π.Α., ο Καναδάς, η Βουλγαρία κ.ά. μπήκαν στην τρουφοκαλλιέργεια δυναμικά, με συγκεκριμένους στόχους και κατάλληλες πολιτικές.

Τρούφες ονομάζονται οι καρποφορίες μιας ομάδας ασκομυκήτων που συμβιώνουν με τις ρίζες ανώτερων φυτών. Οι τρούφες είναι υπόγεια μανιτάρια, σχήματος κονδύλου και μεγέθους 2 -7 συνήθως εκατοστών γκριζο μαύρα έως ωχρόλευκα, που παράγονται μέσα στο έδαφος σε βάθος 6 - 15 περίπου εκατοστών. Οι μυκηλιακές τους υφές περιβάλλουν τα λεπτά ριζικά τριχίδια των φυτών και απομυζούν από αυτά κυρίως υδατάνθρακες ενώ οι ρίζες των φυτών ευεργετούνται ως προς την αύξηση της

⁵¹ Αλεξάκη, Δ., (2013). Κίνητρα για επενδύσεις εκτροφής αλλά και μεταποίησης σαλιγκαριών. ΙΚΟΠΡΕΣ. Διαθέσιμο στο: <http://www.oikopress.gr/index.php/2012-11-09-11-13-33/695-2013-02-28-08-54-13>, ημερ. ανάκτησης 03/09/2013, Αθήνα.

ικανότητας τους να προσροφούν νερό από το έδαφος, αζωτούχες ουσίες και στοιχεία όπως κάλιο, φώσφορο, σίδηρο καθώς και ιχνοστοιχεία. Οι καρποφορίες των μυκορριζικών μυκήτων και επομένως και οι τρούφες εμφανίζονται πάντα τριγύρω από δένδρα⁵².

4.5.1. Η καλλιέργεια της τρούφας

Η καλλιέργεια αρχίζει με την προμήθεια δενδρυλλίων των οποίων το ριζικό σύστημα έχει μολυνθεί με το μυκήλιο μυκήτων του γένους *Tuber*. Τα σημαντικότερα είδη είναι η λευκή τρούφα, η θερινή μαύρη τρούφα, η μαύρη τρούφα και χειμωνιάτικη τρούφα, τα οποία συμβιώνουν με διάφορα δενδρώδη είδη όπως η χνουδωτή δρυς η πλατύφυλλη και η ευθύφλοια δρυς, η φλαμουριά, η φουντουκιά, η λεύκη, ο κέδρος αλλά και διάφορα πεύκα.

Η εισαγωγή των δενδρυλλίων γίνεται προς το παρόν από την Ιταλία, εισάγονται δε είδη τα οποία προτιμούν υψομετρική ζώνη από 300 -7 00 μ. περίπου και αποτελούν είδη της ελληνικής χλωρίδας (χνουδωτή δρυς, φλαμουριά και φουντουκιά). Σημαντικό στάδιο για την καλλιέργεια τρούφας αποτελεί η σωστή εκλογή του αγρού. Ιδανικά εδάφη είναι τα ελαφρά κεκλιμένα και αμμοαργιλώδη τα οποία στραγγίζουν καλά. Τα διάφορα είδη τρούφας έχουν διαφορετικές εδαφικές απαιτήσεις.

Οι μαύρες τρούφες μπορούν να αναπτύσσονται σε υψόμετρα από 300 - 1.000 μ., σε ξηρές περιοχές όπου οι επιλογές για άλλου είδους γεωργική εκμετάλλευση είναι περιορισμένες. Οι λευκές τρούφες είναι πιο απαιτητικές. Προτιμούν τις κοιλάδες όπου το έδαφος είναι γονιμότερο, με οξύτητα (pH) 7,2 - 8,0 και υψόμετρο μέχρι 600 μ. και ετήσια βροχόπτωση που να ξεπερνά τα 1.000 χιλ.

Η φύτευση των δενδρυλλίων γίνεται σε φυτευτικό σύνδεσμο 4 X 4 έως 5 X 5 μ. δηλαδή 50 έως 60 φυτά/στρ. Ενδείκνυται να χρησιμοποιηθούν περισσότερα από ένα δενδρώδη είδη εμβολιασμένα με περισσότερα από ένα είδη τρούφας και με διαφορετικό παραγωγικό κύκλο έτσι ώστε η συλλογή να γίνεται σε διαφορετικές

⁵² Διαμαντής, Σ., (2005). Η καλλιέργεια της τρούφας στην Ελλάδα. Αθήνα: Ινστιτούτο Δασικών Ερευνών, σ. 1-3.

εποχές αλλά και να μειωθεί το ρίσκο. Η χρήση φυσικών ή αζωτούχων λιπασμάτων δεν επιτρέπεται, όπως δεν επιτρέπεται και η χρήση φυτοφαρμάκων⁵³.

4.5.2. Κόστος και απόδοση της τρουφοκαλλιέργειας

Στην Ελλάδα δεν υπάρχουν πλήρη δεδομένα παραγωγής τρουφοκαλλιέργειας, επειδή βρίσκεται σε πολύ αρχικό στάδιο. Οι εκτιμήσεις είναι ενδεικτικές, επειδή προέρχονται από την Ιταλία και τα οικονομικά στοιχεία κυμαίνονται ανάλογα με το είδος του δασικού δέντρου και του είδους της καλλιεργούμενης τρούφας. Οι Ιταλοί αναφέρουν ότι σε καλλιέργειες δρυός ηλικίας δεκαπέντε (15) ετών παραγωγή 4 έως 5 κιλών ανά δέντρο. Υπόψη ότι μια κανονική φυτεία δρυός περιλαμβάνει πενήντα (50) δένδρα ανά στρέμμα. Συνεπώς η απόδοση κυμαίνεται μεταξύ 200 έως 250 κιλών τρούφας ανά στρέμμα. Ακόμη αναφέρεται ότι καλλιέργεια δρυός ηλικίας τριών (3) ετών αποδίδει περίπου ½ κιλό τρούφας ανά δέντρο.

Οι τιμές παραγωγού ποικίλουν ανάλογα με το είδος της τρούφας. Η λευκή τρούφα (που έχει όμως εξωτερικό χρώμα μπεζ - καστανό) είναι η ακριβότερη. Ως τιμές παραγωγού αναφέρονται 1.000 έως 2.000 € ανά κιλό τρούφας. Η απόδοση μιας σωστά εγκατεστημένης και καλλιεργημένης φυτείας τρούφας μπορεί να φθάσει ακόμη και τις 6.000 ευρώ ανά στρέμμα.

Η γαλλική αγορά απορροφά τις τρούφες σε μεγάλες ποσότητες και με τις υψηλότερες τιμές. Πάντως και με πάρα πολύ μικρότερη τιμή, τα έσοδα των τρουφοκαλλιεργητών θα είναι πάρα πολύ καλά⁵⁴.

Τρεις είναι οι βασικές δαπάνες για την εγκατάσταση φυτείας τρουφοκαλλιέργειας⁵⁵:

- 1) Η προμήθεια των δενδρυλλίων.

⁵³ Διαμαντής, Σ., (2005). Η καλλιέργεια της τρούφας στην Ελλάδα. Αθήνα: Ινστιτούτο Δασικών Ερευνών, σ. 1-3.

⁵⁴ EnGnosi, (2012). Τρούφα: Σπάνια και πολύτιμη. Διαθέσιμο στο: http://www.engnosi.com/index.php?option=com_content&view=article&id=125:troufa&catid=44:2010-05-10-14-19-05&Itemid=150, ημερ. ανάκτησης 06/07/2012, Αθήνα.

⁵⁵ Διαμαντής, Σ., (2005). Η καλλιέργεια της τρούφας στην Ελλάδα. Αθήνα: Ινστιτούτο Δασικών Ερευνών, σ. 1-3.

- 2) Η εγκατάσταση αρδευτικού συστήματος.
- 3) Η κατασκευή της περίφραξης.

Η εγκατάσταση φυτείας συστήνεται σε έκταση μέχρι 3 - 4 στρ. Με τρέχουσες τιμές το κόστος ανά στρέμμα ανέρχεται σε περίπου 1.500 €. Η καλλιέργεια της τρούφας αποτελεί σήμερα μια σύγχρονη αγροτική δραστηριότητα με πολύ υψηλές αποδόσεις.

4.5.3. Επιδοτήσεις καλλιέργειας τρούφας

Η καλλιέργεια τρούφας εντάσσεται στα σχέδια βελτίωσης που περιλαμβάνονται στο Μέτρο 121 «Εκσυγχρονισμός Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων» που ανήκει στο πρόγραμμα «Αλεξάνδρος Μπαλατζής» του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και αφορά την ενίσχυση των επενδύσεων των γεωργό – κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων στον πρωτογενή τομέα.

Η ενίσχυση των σχεδίων βελτίωσης τρουφοκαλλιέργειας έχει την μορφή της επιδότησης κεφαλαίου και το ύψος της υπολογίζεται ως ποσοστό των επιλέξιμων δαπανών. Η επιδότηση που λαμβάνει ο επενδυτής κυμαίνεται από 40 έως 75% σύμφωνα με τα παρακάτω κριτήρια⁵⁶:

- 1) Στις ορεινές - μειονεκτικές περιοχές οι νέοι γεωργοί λαμβάνουν επιδότηση 60% και οι λοιποί δικαιούχοι 50%.
- 2) Στις λοιπές περιοχές οι νέοι γεωργοί λαμβάνουν επιδότηση 50% και οι λοιποί δικαιούχοι 40%.
- 3) Στα μικρά νησιά του Αιγαίου Πελάγους όλοι οι δικαιούχοι λαμβάνουν επιδότηση 75%.

⁵⁶ Γιαννακίδης, Μ., (2006). Τρούφα η χρυσοφόρα. Αθήνα: Εφημερίδα Ελευθεροτυπία, σ. 24.

4.6. Η επένδυση σε καλλιέργειες μανιταριού

Παρότι οι κλιματολογικές συνθήκες ευνοούν την καλλιέργεια μανιταριών στην Ελλάδα, πραγματοποιούνται εισαγωγές χιλιάδων τόνων από χώρες όπως η Ολλανδία, Ιταλία, Πολωνία, Κίνα κ.α. Η εγχώρια κατανάλωση μανιταριών κυμαίνεται σε 11.000 τόνους όταν η αντίστοιχη παραγωγή φτάνει περίπου στους 3.000 τόνους. Είναι προφανές πως η παραγωγή αδυνατεί να καλύψει την ζήτηση και χρειάζεται, κατά συνέπεια, η δημιουργία νέων μονάδων παραγωγής.

Από τις αρχές του 2000 η εγχώρια παραγωγή κινείται στους 3.000 τόνους ετησίως με δύο είδη μανιταριών να καλλιεργούνται σε επιχειρηματική βάση: το λευκό μανιτάρι (*Agaricus*) και το πλευρωτό μανιτάρι (*Pleurotus*). Τα τελευταία χρόνια, λόγω του υψηλού κόστους παραγωγής, η παραγωγή του λευκού μανιταριού (*Agaricus*) μειώνεται με αντίστοιχη αύξηση του μεριδίου παραγωγής των μανιταριών *Pleurotus*.

Η ζήτηση σε μανιτάρια προβλέπεται να παραμείνει στο συγκεκριμένο επίπεδο (10.000 - 12.000 τόνοι μανιταριών) τα επόμενα έτη, με αυξητικές τάσεις. Στην αναμενόμενη αυξητική τάση της εγχώριας ζήτησης σε μανιτάρια, συντελούν τα εξής⁵⁷:

- 1) Τα σημερινά επίπεδα κατανάλωσης παρατηρούνται σε μία αγορά, που προς το παρόν, γνωρίζει ελάχιστα για το προϊόν και τις ιδιότητες του.
- 2) Αναμένεται στροφή του εγχώριου καταναλωτικού κοινού από το κονσερβοποιημένο μανιτάρι προς το νωπό μανιτάρι που υπερτερεί τόσο όσο αφορά την θρεπτική αξία αλλά και όσο αφορά τη γαστρονομική απόλαυση.
- 3) Μέχρι σήμερα δεν έχει γίνει συστηματική και οργανωμένη προσπάθεια προώθησης του ελληνικού μανιταριού σε τουριστικές περιοχές όπου και δύναται να εκδηλωθεί υψηλή ζήτηση.

⁵⁷Capital Invest, (2011). Αγροτικές επενδύσεις – καλλιέργεια μανιταριών στην Ελλάδα. Διαθέσιμο στο: http://capitalinvest.gr/info.php?category_id=38&product_id=200, ημερ. ανάκτησης 10/09/2013, Αθήνα.

- 4) Η αναμενόμενη είσοδος νέων μονάδων παραγωγής και μεταποίησης μανιταριού, με τη συνδρομή σύγχρονης τεχνολογίας, θα οδηγήσει στην βελτίωση της ποιότητας του τελικού προϊόντος.

Για τα επόμενα χρόνια το έλλειμμα εγχώριας προσφοράς και ζήτησης μανιταριών θα παραμένει υψηλό γεγονός που καταδεικνύει τις μεγάλες δυνατότητες που υπάρχουν σήμερα για τη δημιουργία νέων μονάδων καλλιέργειας και παραγωγής μανιταριών.

4.6.1. Η καλλιέργεια μανιταριού

Μανιτάρι ονομάζεται κοινώς το ορατό μέρος πολυκύτταρων μυκήτων με τη χαρακτηριστική, συνήθως ομβρελοειδή μορφή. Στην ουσία, αυτό που είναι ορατό είναι το σώμα του μανιταριού, δηλαδή το όργανο στο οποίο θα αναπτυχθούν τα σπόρια που θα εξασφαλίσουν τη διαίωση του είδους. Το κυρίως μέρος του μύκητα είναι υπόγειο και σχεδόν πάντα αθέατο το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου. Είναι το μυκήλιο που αναπτύσσεται σαν ιστός στο υπόστρωμα με τη μορφή των μυκηλιακών υφών.

Τα μανιτάρια μπορεί να δημιουργούν αρμονικές συμβιωτικές σχέσεις αλληλοβοήθειας (μυκόρριζα), να αποτελούν παράσιτο, ζωντανών ή ετοιμοθάνατων δέντρων και φυτών ή να είναι σαπρόφυτα που τρέφονται από νεκρή οργανική ύλη την οποία αποσυνθέτουν παίζοντας το δικό τους σημαντικό ρόλο στο οικοσύστημα.

Τα εδώδιμα μανιτάρια είναι πλούσια σε πρωτεΐνη, υδατάνθρακες, μεταλλικά στοιχεία και βιταμίνες και θεωρούνται εξαιρετική τροφή. Η καλλιέργεια φαρμακευτικών μανιταριών συνεχώς επεκτείνεται λόγω των μοναδικών ιδιοτήτων ορισμένων ειδών κατά μορφών καρκίνου, καρδιαγγειακών παθήσεων κ.α. Τα καλλιεργημένα και τα αυτοφυή μανιτάρια έχουν παρόμοια διατροφικά χαρακτηριστικά με τα πρώτα να υστερούν μόνον στα γαστρονομικά τους χαρακτηριστικά⁵⁸.

Η καλλιέργεια μανιταριών αξιοποιεί διαθέσιμα γεωργικά υπολείμματα κάθε είδους όπως άχυρα σιτηρών και ψυχανθών, υπολείμματα αποφλοίωσης ρυζιού, σπάδικες και

⁵⁸ Φιλιπούσης, Α., (1999). Βιολογία και καλλιέργεια των μανιταριών *Pleurotus*. Αθήνα: ΕΘ.Ι.ΑΓ.Ε, σ. 30.

στελέχη φυτών καλαμποκιού, υπολείμματα υλοτομιών (πριονίδια δασικών δένδρων), στέμφυλα και υποπροϊόντα οινοποίησης, υποπροϊόντα από την άλεση σιταριού, υπολείμματα από εκκοκκιστήρια βαμβακιού, απόβλητα ανακύκλωσης χαρτιού και ζυθοποιίας⁵⁹.

Εικόνα 3: Θάλαμος επώασης μανιταριών

Πηγή: ΥΑΑΤ, 2012

Εικόνα 4: Θάλαμοι καλλιέργειας μανιταριών

Πηγή: ΥΑΑΤ, 2012

4.6.2. Κόστος και απόδοση μανιταριού

Το κόστος δημιουργίας μίας μονάδας καλλιέργειας μανιταριών, είναι συγκριτικά με άλλες μορφές αγροτικών επενδύσεων, μεγάλο. Ενδεικτικά αναφέρεται το κόστος και η ετήσια απόδοση για δύο από τις πιο δημοφιλείς καλλιέργειες⁶⁰.

⁵⁹ Capital Invest, (2011). Αγροτικές επενδύσεις – καλλιέργεια μανιταριών στην Ελλάδα. Διαθέσιμο στο: http://capitalinvest.gr/info.php?category_id=38&product_id=200, ημερ. ανάκτησης 22/08/2013, Αθήνα.

⁶⁰ Στεφανάκης, Κ. 91995). Τα μανιτάρια Αθήνα: Σταμούλη, σ. 45.

Η δημιουργία μιας μονάδας καλλιέργειας μανιταριών pleurotus απαιτεί έκταση 4-6 στρεμμάτων με το κόστος της επένδυσης για 4 - 6 στρέμματα να ανέρχεται κατ' ελάχιστο σε 240.000 ευρώ με παραγωγική δυναμικότητα 70 - 150 τόνοι ανά έτος. Επίσης, τα μανιτάρια Agaricus απαιτούν έκταση 4 - 6 στρεμμάτων, με κόστος της επένδυσης για 4 - 6 στρέμματα να ανέρχεται κατ' ελάχιστο σε 450.000 ευρώ. Και παραγωγική δυναμικότητα μιας μονάδας μανιταριού Agaricus τους 100 - 200 τόνους ανά έτος. Η τιμή πώλησης δεν είναι σταθερή μέσα στο έτος και κυμαίνεται από 2,30 ευρώ το κιλό και μπορεί να φτάσει πάνω από 5,00 ευρώ (προϊόν βιολογικής καλλιέργειας)⁶¹.

4.6.3. Επιδοτήσεις καλλιέργειας μανιταριού

Η χρηματοδότηση μιας μονάδας μανιταριών εξασφαλίζεται εν μέρει από το πρόγραμμα επιχορήγησης «Σχέδια Βελτίωσης - Μέτρο 121» του Υπουργείου Γεωργίας και του Αναπτυξιακού Νόμου. Επιδοτούνται δράσεις που αφορούν: στον προγραμματισμό της παραγωγής (προμήθεια πολλαπλασιαστικού υλικού, προμήθεια μηχανολογικού εξοπλισμού κ.λπ.), στη διατήρηση και βελτίωση της ποιότητας του προϊόντος (πιστοποίηση ολοκληρωμένης διαχείρισης, πιστοποίηση βιολογικής παραγωγής, ιχνηλασιμότητα κ.λπ.), στη βελτίωση της εμπορίας (διαλογή τυποποίηση, συσκευασία, προώθηση κ.λπ) και στην προστασία του περιβάλλοντος (διαχείριση υπολειμμάτων κ.λπ.)

Ενισχυόμενες δαπάνες του Αναπτυξιακού νόμου για τα μανιτάρια αφορούν την κατασκευή, επέκταση, εκσυγχρονισμό κτηριακών, ειδικών και βοηθητικών εγκαταστάσεων, καθώς και δαπάνες διαμόρφωσης περιβάλλοντος χώρου. Οι δαπάνες αυτές δεν μπορεί να υπερβαίνουν το 40% του συνόλου των επιλέξιμων δαπανών του επενδυτικού σχεδίου. Η αγορά πάγιων στοιχείων ενεργητικού που συνδέονται άμεσα με μία παραγωγική μονάδα, η αγορά και εγκατάσταση καινούργιων σύγχρονων μηχανημάτων και λοιπού εξοπλισμού, τα μισθώματα της χρηματοδοτικής μίσθωσης καινούργιων σύγχρονων μηχανημάτων και λοιπού εξοπλισμού του οποίου αποκτάται

⁶¹ Capital Invest, (2011). Αγροτικές επενδύσεις – καλλιέργεια μανιταριών στην Ελλάδα. Διαθέσιμο στο: http://capitalinvest.gr/info.php?category_id=38&product_id=200, ημερ. ανάκτησης 25/08/2013, Αθήνα.

η χρήση, εφόσον η χρηματοδοτική μίσθωση περιλαμβάνει την υποχρέωση αγοράς αυτών κατά τη λήξη της μίσθωσης. δαπάνες συστημάτων διασφάλισης και ελέγχου ποιότητας, πιστοποιήσεις, προμήθειες και εγκατάστασης λογισμικού και συστήματος οργάνωσης της επιχείρησης, δαπάνες για τη μεταφορά τεχνολογίας μέσω της αγοράς δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, αδειών εκμετάλλευσης, ευρεσιτεχνιών, τεχνογνωσίας και μη κατοχυρωμένων τεχνικών γνώσεων κ.ά. Το κόστος των ενισχυόμενων άυλων περιουσιακών στοιχείων δεν μπορεί να υπερβαίνει το πενήντα τοις εκατό (50%) του συνόλου των επιλέξιμων δαπανών του επενδυτικού σχεδίου⁶².

⁶² Κουντούρης, Α. (2011). Μανιτάρια. Αθήνα: ΥΑΑΤ, σ. 13.

Κεφάλαιο 5^ο: Σύγκριση και επενδυτική πρόταση καλλιέργειας

5.1. Συγκριτική αξιολόγηση καλλιέργειας

Στην παρούσα ενότητα, θα επιχειρηθεί μια προσπάθεια συγκεντρωτικής απεικόνισης και αξιολόγησης της επένδυσης σε κάθε γεωργικό προϊόν που παρουσιάστηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο. Από τα στοιχεία που θα παρατεθούν, θα εκτιμηθεί ποιο είναι το καταλληλότερο επενδυτικά αγροτικό προϊόν που θα μπορούσε να επιλεγεί.

Αρχικά, στον πίνακα 10 που ακολουθεί παρουσιάζονται αναλυτικά τα δεδομένα για κάθε επιδοτούμενο γεωργικό προϊόν με στοιχεία που αφορούν το κόστος επένδυσης ανά στρέμμα, τη στρεμματική απόδοση σε €, το ποσοστό επιδότησης που μπορεί να λάβει αλλά και η καθαρή στρεμματική απόδοση εκφρασμένη σε ευρώ.

Πίνακας 10: Συγκριτική αξιολόγηση επένδυσης επιδοτούμενων γεωργικών προϊόντων

A/A	Προϊόν	Κόστος επένδυσης/στρέμμα	Στρεμματική απόδοση (€)	Ποσοστό επιδότησης	Καθαρή απόδοση/στρέμμα
1	Σαλιγκάρια	1.000 - 1.500 €	3.000 €	60%	1.500 - 2.000 €
2	Τρούφα	1.500 €	6.000 €	40 - 75%	4.500 €
3	Κράνα	Αμελητέο	1.500 €	40 - 75%	1.500 €
4	Αρωματικά - φαρμακευτικά φυτά	600 - 1.000 €	750 - 1250 €	40 - 75%	150 - 500 €
5	Μανιτάρια (Pleurotus)	15.000 - 30.000 €	40.000 - 65.000 €	40 - 75%	40.000 €
6	Ρόδια	600 €	1.800 €	40 - 75%	1.200 €

Πηγή: Ιδία επεξεργασία, (2013)

5.2. Επενδυτική πρόταση καλλιέργειας

Σύμφωνα με τα δεδομένα του παραπάνω πίνακα, το χαμηλότερο κόστος επένδυσης ανά στρέμμα συγκεντρώνουν τα κράνα. Οι πολύ χαμηλές απαιτήσεις της συγκεκριμένης καλλιέργειας σχεδόν μηδενίζουν το κόστος σε αντίθεση με μια καλλιέργεια μανιταριών τύπου *Pleurotus* που απαιτούν κόστος επένδυσης/στρέμμα κυμαινόμενο μεταξύ 15.000 - 30.000 €.

Σε επίπεδα στρεμματικής απόδοσης χωρίς την αφαίρεση του κόστους επένδυσης, τα μανιτάρια τύπου *Pleurotus* εμφανίζουν και πάλι τις υψηλότερες τιμές με απόδοση κυμαινόμενη μεταξύ 40.000 - 65.000 €. Ακολουθεί η καλλιέργεια της τρούφας με μικτή στρεμματικά απόδοση 6.000 €, τα σαλιγκάρια με 3.000 €, τα ρόδια με 1.800 €, τα κράνα με 1.500 € ενώ τη χαμηλότερη μικτή στρεμματική απόδοση παρουσιάζουν τα αρωματικά φυτά.

Ως προς τα ποσοστά των επιδοτήσεων, αξίζει να σημειωθεί ότι εκτός της σαλιγκαροτροφίας που τα επίπεδα επιδοτήσεων φθάνουν έως το 60%, όλα τα υπόλοιπα γεωργικά προϊόντα που εξετάστηκαν λαμβάνουν επιδότηση μεταξύ 40 – 75%.

Εξετάζοντας την καθαρή στρεμματικά απόδοση για κάθε γεωργικό προϊόν, την υψηλότερη τιμή συγκεντρώνουν τα μανιτάρια τύπου *Pleurotus* ενώ έπεται η καλλιέργεια της τρούφας. Παρεμφερή καθαρή στρεμματική απόδοση έχουν τα σαλιγκάρια με τα κράνα (1.500 - 2.000 € και 1.500 €), ακολουθούν τα ρόδια με 1.200 €/στρέμμα ενώ τη χαμηλότερες καθαρές στρεμματικές αποδόσεις συγκεντρώνουν τα αρωματικά – φαρμακευτικά φυτά.

Σύμφωνα με τα όσα προαναφέρθηκαν, η καταλληλότερη επενδυτική επιλογή είναι αναμφίβολα η καλλιέργεια μανιταριών τύπου *Pleurotus*. Η καλλιέργεια μανιταριών φαίνεται πως δεν ενέχει ιδιαίτερο ρίσκο και χαρακτηρίζεται ως ιδιαίτερα επικερδής επένδυση, ακόμη και έπειτα από σημαντική μείωση εσόδων ή και αύξηση των δαπανών. Θεωρείται μια πολύ καλή επένδυση γιατί τιμή του παραγωγού μπορεί να φτάσει ακόμα και τα 5 € ανά κιλό ενώ υπάρχει υψηλότερη καθαρή στρεμματική απόδοση που μπορεί να αγγίξει και τα 40.000 €.

Ωστόσο θα πρέπει να σημειωθεί πως η επιλογή της συγκεκριμένης επένδυσης απαιτεί αρκετά αρχικά κεφάλαια πέραν των όποιων επιδοτήσεων έναντι των άλλων

γεωργικών προϊόντων όπου το κόστος επένδυσης ανά στρέμμα δεν ξεπερνά τα 1.000 €/στρέμμα.

Επομένως, η καταλληλότερη επενδυτική επιλογή επιδοτούμενου γεωργικού προϊόντος είναι τα μανιτάρια με βασική προϋπόθεση την ύπαρξη μεγαλύτερων αρχικών κεφαλαίων από την πλευρά του επενδυτή και στρεμματικών εκτάσεων τουλάχιστον 4 – 6 στρεμμάτων.

Κεφάλαιο 6^ο: Εξαγωγές και προώθηση γεωργικών προϊόντων

6.1. Εξαγωγές επιδοτούμενων γεωργικών προϊόντων

Στην Ελλάδα ευδοκίμει μεγάλη ποικιλία αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών, ωστόσο δεν υπάρχει μεγάλη εμπειρία στην καλλιέργεια αρωματικών φυτών εκτός από το βασιλικό, τον κρόκο, το δίκταμο, τη ρίγανη, το τσάι του βουνού και τη μαστίχα. Παρ' όλα αυτά, αυτές οι καλλιέργειες ήδη αποδίδουν σημαντικό γεωργικό εισόδημα και μάλιστα σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές. Βάσει στοιχείων του Κέντρου Επιχειρηματικής και Τεχνολογικής Ανάπτυξης (Κ.Ε.Τ.Α.) Ηπείρου, στην Ελλάδα ευδοκίμουν περισσότερα από 112 είδη αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών. Η καλλιεργούμενη έκταση κυμαίνεται από 16.000 έως 20.000 στρέμματα και η ετήσια παραγωγή για το 2005 ανήλθε σε περίπου 1.765 τόνους. Το 2006 η αξία των ελληνικών εξαγωγών αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών δεν ξεπέρασε τα 530.000 ευρώ, παρουσιάζοντας ωστόσο αύξηση της τάξης του 19,7%.

Οι εξαγωγές των συγκεκριμένων προϊόντων βρίσκονται σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα από ό,τι το 2001 όταν και η αξία τους σημείωσε τη μεγαλύτερη τιμή αγγίζοντας τα 2.560.000 €. Έκτοτε και μέχρι το 2004 η αξία των εξαγωγών αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών σημείωσε κατακόρυφη πτώση και μόλις το 2005 σημειώθηκε μία ελαφριά ανάκαμψη η οποία συνεχίστηκε και το 2006. Το μεγαλύτερο μερίδιο στις εξαγωγές των εν λόγω προϊόντων κατείχε η ρίγανη μέχρι το 2003. Έκτοτε δεν υπάρχουν στοιχεία για την πορεία των εξαγωγών στη βάση δεδομένων της Eurostat ενώ για το 2012 βάσει της Ελ.Στατ., ο συνολικός όγκος εξαγωγών ανήλθε σε 0,93 χιλ. τόνους,

Όπως προκύπτει από τα ίδια στοιχεία, ανοδική είναι η αξία των εξαγωγών της κατηγορίας μαύρο τσάι με κύριους προορισμούς τη Ρουμανία, την Κύπρο, την Αλβανία και τις Η.Π.Α. Επίσης, η αξία των εξαγωγών γλυκάνισου ακολουθεί μία έντονα ανοδική πορεία αν και ουσιαστικά μοναδικός εξαγωγικός προορισμός είναι η Κύπρος. Ανάκαμψη εμφανίζουν και οι εξαγωγές μιγμάτων μπαχαρικών ενώ η Κύπρος και η Γερμανία είναι οι χώρες εντός Ευρωπαϊκής Ένωσης που αναδεικνύονται σε σημαντικούς εξαγωγικούς προορισμούς για αυτήν την κατηγορία

προϊόντος, ενώ εκτός Ε.Ε. σημαντικός προορισμός είναι η Νορβηγία. Τέλος, η ρίγανη ήταν και συνεχίζει να είναι ένα από τα σημαντικότερα εξαγωγίμα αρωματικά φυτά⁶³.

Ως προς τις εξαγωγές σαλιγκαριών, η Γαλλία αποτελεί την κύρια εισαγωγική για τα νωπά και τα ξηρά σαλιγκάρια τα οποία μπορούν να αξιοποιηθούν σε πολλούς τομείς: από τη βιομηχανία καλλυντικών έως τη μη επεμβατική επανορθωτική αισθητική χωρίς να παραγνωρίζεται η αξία τους ως τροφή. Ωστόσο, ποσοστό της τάξης του 75% κατευθύνεται στη βιομηχανία ιατροφαρμακευτικών προϊόντων. Οι ελληνικές εξαγωγές σαλιγκαριών, το 2011, σύμφωνα με εκτιμήσεις της αγοράς, αποτιμώνται στα 12,25 εκατ. δολάρια. Ο κύριος όγκος των εξαγωγών κατευθύνεται στη Γαλλία, δευτερευόντως δε στην Ιταλία και την Ελβετία. Υπολογίζεται ότι έως το 2011 ξεπέρασαν τα 10 εκατ. ευρώ οι εξαγωγές της Ελλάδας προς Γαλλία, Ιταλία και Ελβετία. Στην Ελλάδα, έως και πριν από μερικά χρόνια, ο μόνος τρόπος για να έχει κανείς βρώσιμο σαλιγκάρι ήταν η συλλογή από τους αγρούς⁶⁴.

Η πορεία των εξαγωγών μανιταριών και τσαγιού διαχρονικά ήταν αυξητική από το 2000 έως το 2010. Συγκεκριμένα, από τους 5 τόνους μανιταριών και τρούφας που εξήχθησαν, το 2010 οι αντίστοιχες ποσότητες ανέρχονταν σε 965 τόνους με το 2007 να αποτελεί την καλύτερη χρονιά της δεκαετίας με 2.872 τόνους. Ανάλογη πορεία ακολούθησαν και τα μανιτάρια που κονσερβοποιήθηκαν αλλά και τα ξηρά μανιτάρια. Οι 40 τόνοι μανιταριών σε κονσέρβα το 2000 ανέρχονταν το 2010 σε 787 τόνους με τις αντίστοιχες τιμές για τα ξηρά να είναι 3 και 110 τόνοι αντίστοιχα. Το τσάι και τα εκχυλίσματά του, από μηδενικές ποσότητες εξαγωγής το 2000 τη διετία 2008 και 2009 ξεπέρασε τους 1.000 τόνους σημειώνοντας ωστόσο το 2010 αισθητή πτώση με εξαγωγές μόλις 90 τόνων. Το σύνολο των στοιχείων που προαναφέρθηκαν αλλά και επιμέρους οι εξαγωγές για κάθε χρονιά και προϊόν, παρουσιάζονται στον πίνακα που ακολουθεί και σχηματικά στο διάγραμμα.

⁶³ Κυρέλας, Π., (2006). Έχει μέλλον στην Ελλάδα η καλλιέργεια αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών. Εφημερίδα «Κέρδος. Διαθέσιμο στο: <http://www.kerdos.gr/ECPage.aspx?page=vwAdvancedSearchForm.ascx>, ημερ. ανάκτησης 12/08/2-13, Αθήνα.

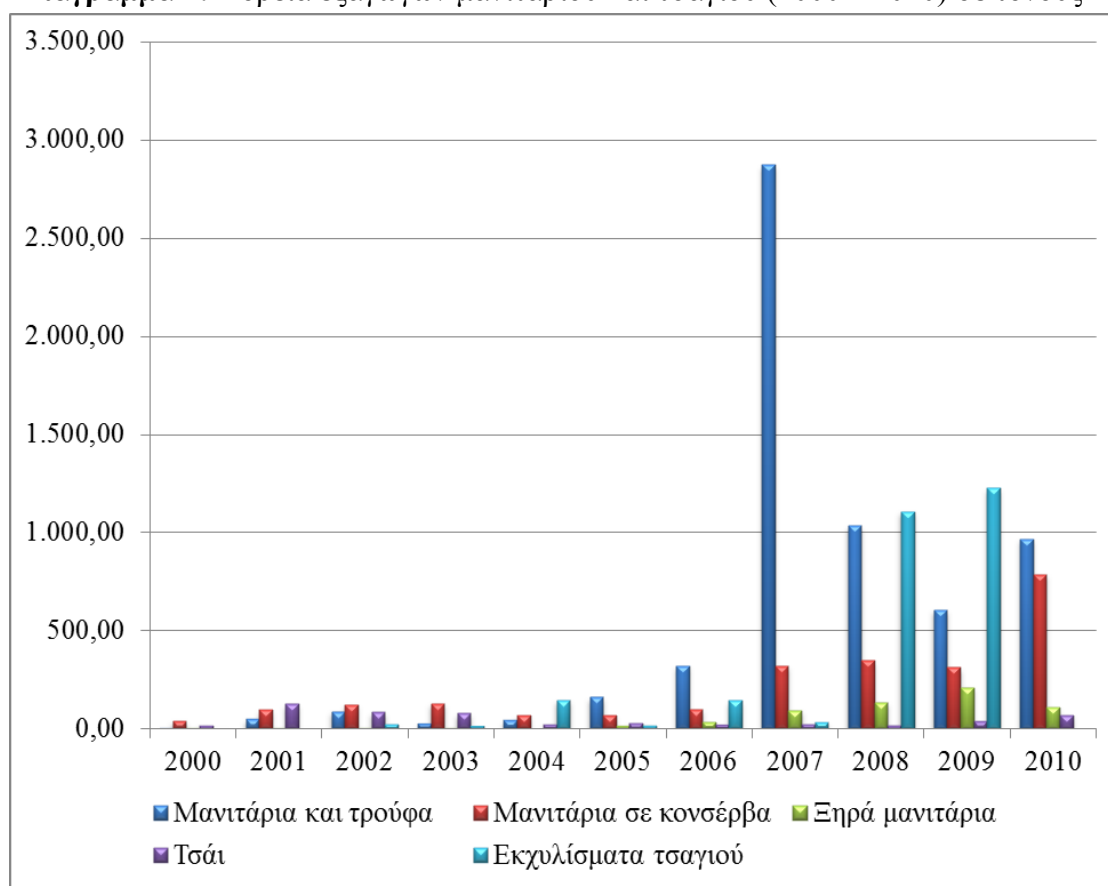
⁶⁴ Μπέλλος, Η., (2011). Επιτυχημένη εξαγωγική συνταγή τα σαλιγκάρια. Εφημερίδα «Η Καθημερινή». Διαθέσιμο στο: http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_economyepix_100012_04/12/2011_464956, ημερ. ανάκτησης 15/07/2013, Αθήνα.

Πίνακας 11: Πορεία εξαγωγών μανιταριού και τσαγιού (2000 – 2010) σε τόνους

Έτος	Είδος				
	Μανιτάρια και τρούφα	Μανιτάρια σε κονσέρβα	Ξηρά μανιτάρια	Τσάι	Εκχυλίσματα τσαγιού
2000	5,00	40,00	3,00	18,00	0,00
2001	49,00	97,00	6,00	127,00	0,00
2002	88,00	124,00	1,00	84,00	25,00
2003	26,00	129,00	1,00	80,00	14,00
2004	44,00	68,00	0,00	23,00	146,00
2005	162,00	68,00	16,00	30,00	17,00
2006	322,00	99,00	36,00	20,00	144,00
2007	2.872,00	320,00	94,00	25,00	34,00
2008	1.034,00	348,00	135,00	19,00	1.107,00
2009	605,00	312,00	209,00	38,00	1.224,00
2010	965,00	787,00	110,00	70,00	90,00

Πηγή: FAOSTAT, (2013)

Διάγραμμα 4: Πορεία εξαγωγών μανιταριού και τσαγιού (2000 – 2010) σε τόνους

Πηγή: FAOSTAT, (2013)

6.2. Προώθηση γεωργικών προϊόντων

Στις σημερινές διαμορφωθείσες οικονομικές συνθήκες, το πεδίο της προώθησης των πωλήσεων γεωργικών προϊόντων αποτελεί την πρώτη επιλογή στα καθοριζόμενα σχέδια. Το συγκεκριμένο στοιχείο επιβεβαιώνεται από τη σύγκριση που πολλές φορές δημιουργείται σχετικά με τις τεχνικές που περιλαμβάνει η προώθηση πωλήσεων γεωργικών προϊόντων. Η σύγκριση με τις δαπάνες διαφήμισης οδηγούν στη λανθασμένη επιλογή του συμψηφισμού των ενεργειών διαφήμισης με τις αντίστοιχες της προώθησης. Η συγκεκριμένη αντίληψη, λειτουργεί ως εμπόδιο στη θετική έκβαση των στόχων της προώθησης των πωλήσεων γεωργικών προϊόντων⁶⁵.

Τα παραπάνω στοιχεία «υποχρεώνουν» τους αγρότες να θέτουν μέσω της προώθησης πωλήσεων συγκεκριμένους στόχους όπως η δοκιμή του πριν τη διάθεση του προϊόντος, η αλλαγή ή προσαρμογή των περιόδων αγοραστικής αιχμής και η αντιμετώπιση του ανταγωνισμού. Η διαμόρφωση των κατάλληλων προϋποθέσεων προώθησης των πωλήσεων γεωργικών προϊόντων είναι αποτέλεσμα του καθορισμού σαφούς προγραμματισμού. Το υπό ανάπτυξη πρόγραμμα προώθησης των πωλήσεων βασίζεται σε συγκεκριμένες ενέργειες που περιλαμβάνουν τον καθορισμό μιας ξεκάθαρης περιγραφής της στρατηγικής προώθησης των πωλήσεων γεωργικών προϊόντων προσδιορισμό συγκεκριμένων δραστηριοτήτων προώθησης και προετοιμασία προγραμματισμού στον οποίο περιλαμβάνονται το χρονοδιάγραμμα υλοποίησης και ο προϋπολογισμός⁶⁶.

Οι στόχοι της προώθησης των πωλήσεων γεωργικών προϊόντων μπορούν να είναι επιθετικής ή αμυντικής φύσης. Ανάλογα με το τι επιθυμεί να επιτύχει κάθε αγρότης από ένα συγκεκριμένο προϊόν, επιλέγει και την ανάλογη φύση. Η επιλογή των επιθετικών στόχων βασίζεται στην ανάγκη διαμόρφωσης ισχυρού πλεονεκτήματος μέσω της αποκλειστικότητας στην αγορά. Η συγκεκριμένη επιλογή ωστόσο οδηγεί και τους ανταγωνιστές σε συγκεκριμένες ενέργειες (αμυντικές προσφορές) για τον ισοσκελισμό των απωλειών. Στο πρόγραμμα προώθησης των πωλήσεων γεωργικών προϊόντων εντάσσονται όχι μόνοι οι στόχοι της προώθησης αλλά και τα πλαίσια της ευρύτερης στρατηγικής. Ειδικότερα, περιλαμβάνονται στοιχεία όπως το κόστος, η διάρκεια, τα αναμενόμενα αποτελέσματα.

⁶⁵ Γαλάνης, Β., (1995). Αγροτικό μάρκετινγκ. Αθήνα: Σταμούλης, σ. 145-147.

⁶⁶ Καμενίδης, Χ., (2004). Αγροτικό μάρκετινγκ. Θεσσαλονίκη: Χάρις, σ. 116.

Η προώθηση πωλήσεων γεωργικών προϊόντων, πριν τον καθορισμό του προγράμματος εφαρμογής της, πρέπει να αποσαφηνίσει την αναγκαιότητάς της ή μη κατά περίπτωση. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι η εφαρμογή του πρέπει να στοχεύει σε ουσιαστικά αποτελέσματα και όχι απλά να εφαρμόζεται. Μέσω της κατάλληλης εφαρμογής της προώθησης πωλήσεων γεωργικών προϊόντων σημειώνονται σημαντικές μεταβολές στην συμπεριφορά του καταναλωτή που σχετίζονται με τη διανομή, το ύψος των διαθέσιμων αποθεμάτων στο εμπόριο, την κατάλληλη έκθεση του προϊόντος στον υποψήφιο καταναλωτή, τη δυνατότητα δοκιμής του προϊόντος όπου αυτό είναι εφικτό και στην τελική υποστήριξη του από τον ίδιο. Η σωστή στοχοθεσία του προγράμματος προώθησης πωλήσεων γεωργικών προϊόντων θα πρέπει να περιλαμβάνει συγκεκριμένα αριθμητικά και οικονομικά στοιχεία. Επί αυτής της βάσης, καθορίζονται στόχοι προώθησης πωλήσεων ρεαλιστικοί και επιτεύξιμοι. Συχνά, σε πολλά προγράμματα προώθησης πωλήσεων γεωργικών προϊόντων, υπάρχει σύγχυση στόχων με πολύπλευρες διαστάσεις. Για παράδειγμα, ένας αγρότης θέτει στόχους προώθησης των πωλήσεων γεωργικών προϊόντων με ταυτόχρονη αντιμετώπιση του ανταγωνισμού, αύξηση των πωλήσεων και προσέλκυση νέων καταναλωτών. Η επιτυχία των επιμέρους στόχων τις περισσότερες φορές είναι ανέφικτη με αποτέλεσμα να δημιουργούνται προβλήματα σε ολόκληρο το πρόγραμμα προώθησης. Για το λόγο αυτό, ορίζονται συγκεκριμένες αρχές επί των οποίων βασίζεται ο κατάλληλος σχεδιασμός της προώθησης πωλήσεων γεωργικών προϊόντων. Ειδικότερα⁶⁷:

- 1) Αναγκαιότητα ανάπτυξης νέων τεχνικών προώθησης πωλήσεων γεωργικών προϊόντων.
- 2) Αποφυγή σπατάλης χρόνου και πόρων σε μικρής αποτελεσματικότητας προωθήσεις.
- 3) Δοκιμές προϊόντων.
- 4) Έλεγχος αποτελεσματικότητας της προώθησης των πωλήσεων γεωργικών προϊόντων. Ίση κατανομή πόρων και αξιοποίησης μεταξύ διαφήμισης – προώθησης πωλήσεων.
- 5) Καθορισμός συγκεκριμένης στρατηγικής.

⁶⁷ Aurier, P., Sirieix, L., (2010). Marketing αγροτικών προϊόντων και τροφίμων. Οι ιδιαιτερότητες του κλάδου, στρατηγικές - προγράμματα δράσης. Αθήνα: Προπομπός σ. 238-240.

6) Παρακολούθηση τεχνικών προώθησης ανταγωνισμού.

7) Προσπάθεια βελτίωσης υφιστάμενων τεχνικών.

Η προώθηση των πωλήσεων περιλαμβάνει τρεις βασικές κατηγορίες οι οποίες καθορίζονται από τον τρόπο επικοινωνίας με τον καταναλωτή: καταναλωτική, εμπορική και λιανική. Ανάλογα με τον τρόπο επικοινωνίας που επιθυμεί ο αγρότης να προωθήσει τις πωλήσεις του, δημιουργείται και το πρόγραμμα προώθησης. Συγκεκριμένα, η καταναλωτική προώθηση επιλέγεται όταν υπάρχει στόχος αποφυγής οποιασδήποτε παρέμβασης ή διαμεσολάβησης από τρίτους, η εμπορική στοχεύει στην προώθηση πωλήσεων σε μεσάζοντες και εμπορικούς πελάτες και η λιανική όταν οι μεσάζοντες προωθούν το προϊόν στους καταναλωτές. Η ουσιαστική διαφοροποίηση έγκειται στο γεγονός ότι σε περιπτώσεις εμπορικής και καταναλωτικής προώθησης των πωλήσεων γεωργικών προϊόντων, οι αποφάσεις λαμβάνονται από τους αγρότες ενώ στη λιανική οι υπεύθυνοι μελετούν τις δράσεις των ενδιάμεσων, τις αξιολογούν και δημιουργούν προϋποθέσεις συνεργατικής προώθησης⁶⁸.

Το μίγμα προώθησης συνίσταται στο σύνολο των προσπαθειών του μάρκετινγκ να επικοινωνήσει σωστά με τον καταναλωτή μέσα από το μίγμα προβολής, το οποίο περιλαμβάνει βασικές μεταβλητές όπως η διαφήμιση, η προσωπική πώληση, η προώθηση πωλήσεων και οι δημόσιες σχέσεις^{69,70}:

1) Διαφήμιση . Η διαφήμιση στον αγροτικό τομέα αποτελεί μια επενδυτική προσπάθεια επικοινωνίας που απευθύνεται σε συγκεκριμένο καταναλωτικό κοινό – στόχο, μέσω διαφημιστικών εργαλείων ώστε να αναδείξει, να παρουσιάσει, να προωθήσει και να υπενθυμίσει τα αγροτικά προϊόντα με απώτερο στόχο την επίτευξη αγορών μέσω της προσέλκυσης καταναλωτών και της διαφοροποίησης της καταναλωτικής τους συμπεριφοράς. Η διαφήμιση αγροτικών προϊόντων αυξήθηκε εξαιτίας του ανταγωνισμού και της ποικιλίας τους και στοχεύει στην προώθηση της επωνυμίας, στην προβολή των ανταγωνιστικών γνωρισμάτων και στη δημιουργία σχέσεων εμπιστοσύνης με τους καταναλωτές.

⁶⁸ Καμενίδης, Χ., (2004). Αγροτικό μάρκετινγκ. Θεσσαλονίκη: Χάρις, σ. 124-127.

⁶⁹ Γαλάνης, Β., (1995). Αγροτικό μάρκετινγκ. Αθήνα: Σταμούλης, σ. 152-153.

⁷⁰ Aurier, P., Sirieix, L., (2010). Marketing αγροτικών προϊόντων και τροφίμων. Οι ιδιαιτερότητες του κλάδου, στρατηγικές - προγράμματα δράσης. Αθήνα: Προπομπός σ. 255-256.

- 2) Προσωπική πώληση. Η προσωπική πώληση αποτελεί την προσπάθεια των αγροτών να προβάλλουν και να πωλήσουν τα προϊόντα τους σε καταναλωτές χρησιμοποιώντας μια αμφίδρομη προσωπική επικοινωνία. Το προνόμιο της προσωπικής πώλησης αποτελεί η άμεση και προσωπική ενασχόληση με τον καταναλωτή, που βαθμιαία εξελίσσεται σε σχέση ανατροφοδότησης και εμπιστοσύνης μεταξύ των μερών. Βέβαια, πρέπει να σημειωθεί πως η προσωπική πώληση αποτελεί μια δαπανηρή διαδικασία καθώς προϋποθέτει την κατάρτιση και την διαρκή πληροφόρηση του αγρότη αλλά και την δεξιότητά του να πείσει τους καταναλωτές. Η προσωπική πώληση αγροτικών προϊόντων προϋποθέτει και την ύπαρξη δεξιοτήτων «πωλητή». Ο πωλητής - αγρότης προετοιμάζεται ώστε να επιτύχει μια άμεση επικοινωνία με τον καταναλωτή και να του μεταφέρει πληροφορίες χρήσιμες και πειστικές ώστε να εξασφαλίσει την επιτυχή πώληση.
- 3) Προώθηση πωλήσεων. Η προώθηση των πωλήσεων γεωργικών προϊόντων στοχεύει στην αύξηση των πωλήσεων, προσέγγιση εξειδικευμένων τμημάτων της αγοράς και προσέλκυση νέων καταναλωτών. Σημαντικά γνωρίσματα της προώθησης πωλήσεων γεωργικών προϊόντων αποτελούν η άμεση προσέλκυση καταναλωτών που θα διαφοροποιήσει την αγοραστική συμπεριφορά τους ώστε θα επιλέξουν ένα συγκεκριμένο γεωργικό προϊόν. Η προώθηση πωλήσεων γεωργικών προϊόντων δε μπορεί να είναι αποτελεσματική από μόνη της ως ενέργεια. Πρέπει να συνδυαστεί και με άλλες ενέργειες μάρκετινγκ γεωργικών προϊόντων. Ο πιο αποτελεσματικός συνδυασμός είναι όταν χρησιμοποιείται σε συνδυασμό με τη διαφήμιση.
- 4) Δημόσιες σχέσεις. Οι δημόσιες σχέσεις αποτελούν μια σχεδιασμένη δημιουργία ενός κλίματος επικοινωνίας και κατανόησης με τους καταναλωτές. Η συμβολή των δημοσίων σχέσεων αναγνωρίζεται από το γεγονός ότι πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι απαιτήσεις των καταναλωτών και η στάση τους απέναντι στα γεωργικά προϊόντα. Οι στόχοι των δημοσίων σχέσεων εστιάζουν στο εσωτερικό και στο εξωτερικό περιβάλλον με επιλογή της κατάλληλης μεθόδου κατά περίπτωση.

Ο συντονισμός των συλλογικών προσπαθειών επιτυγχάνεται διαμέσου της οργάνωσης. Η οργάνωση περιλαμβάνει την ομαδοποίηση των δραστηριοτήτων για την επίτευξη των στόχων. Μέσω της οργάνωσης εξασφαλίζεται η ταχύτερη και ευκολότερη πραγματοποίηση των στόχων. Η κατανόηση της ύπαρξης ομάδων αλλά

και των αρχών λειτουργίας τους, βοηθούν τον κάθε αγρότη να οργανωθεί αρτιότερα στην προσπάθεια προώθησης των προϊόντων του.

Πίνακας 12: Προωθητικές ενέργειες για αγροτικά προϊόντα

Τύπος προώθησης πωλήσεων	Τεχνικές	Χαρακτηριστικά, πλεονεκτήματα και περιορισμοί
Προώθηση που αυξάνει την αναλογία ποσότητας/τιμής	Πρόσθετο προϊόν	Άμεσο κέρδος για τον καταναλωτή αλλά πρόσθετο κόστος παρασκευής (συσκευασία, ετικέτα κτλ)
	Ειδικές προσφορές	Προϊόν δωρεάν
	Εκπτωτικά κουπόνια	Μπορούν να αντιστοιχούν στο ίδιο το προϊόν ή σε ένα άλλο προϊόν. Τα κουπόνια μπορούν να βρίσκονται πάνω στο προϊόν
Προώθηση που ενθαρρύνει τη δοκιμή	Προσφορές επιστροφής χρημάτων	Προσφορά άνευ όρων
	Δείγμα δωρεάν	Είτε διανέμεται μόνο του είτε μαζί με άλλο προϊόν
	Cross-couponsing	Ισχύει ό,τι και στα δείγματα
	Επιδείξεις και δοκιμές επιτόπου	Πολύ σημαντικές για τα διατροφικά προϊόντα προκειμένου να προκληθούν οι αισθήσεις και να γεννηθεί η επιθυμία ανακάλυψης του προϊόντος, αλλά και για να δοθούν άμεσα στον καταναλωτή συμβουλές για τη συνταγή και το μαγείρεμα
Δώρα μαζί με το προϊόν	Άμεσο δώρο	Το δώρο προσφέρεται μαζί με το προϊόν
	Άμεσο και μόνιμο δώρο που αποτελεί κομμάτι του προϊόντος.	Στοχεύει σε μακρά αποδοχή του από το καταναλωτικό κοινό
Παιχνίδια και διαγωνισμοί	Δώρο δοχείο, συνταγή, κληρώσεις και διαγωνισμοί	Κινούν το ενδιαφέρον του καταναλωτή περισσότερο από τις

Πηγή: Auer & Sirieix, (2010)

Μια σημαντική πτυχή πέραν των όποιων προσωπικών προσπαθειών των αγροτών να προωθήσουν τα προϊόντα τους, σημαντικός είναι και ο ρόλος της Ε.Ε. Η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) συγχρηματοδοτεί ολοκληρωμένα προγράμματα ενημέρωσης και προώθησης γεωργικών προϊόντων στην εσωτερική αγορά και τις τρίτες χώρες στο πλαίσιο εφαρμογής των Κανονισμών (ΕΚ) 3/2008 και 501/2008. Η διάρκεια των Προγραμμάτων αυτών είναι από ένα (1) μέχρι τρία (3) έτη. Το χρηματοδοτικό σχήμα για τα ανωτέρω Προγράμματα έχει ως εξής⁷¹:

- 1) Συμμετοχή της Ε.Ε. 50%.
- 2) Εθνική συμμετοχή 20%.
- 3) Ιδία συμμετοχή 30%.

Δικαίωμα υποβολής προτάσεων έχουν επαγγελματικές ή διεπαγγελματικές οργανώσεις, αντιπροσωπευτικές των κλάδων (προτείνουσες οργανώσεις). Οι προτάσεις υποβάλλονται δύο φορές το χρόνο, τόσο για τα προγράμματα που αφορούν στην εσωτερική αγορά όσο και εκείνα που αφορούν σε τρίτες χώρες. Καταληκτική ημερομηνία για την πρώτη υποβολή είναι η 30^η Σεπτεμβρίου ενώ για την δεύτερη υποβολή είναι η 15^η Απριλίου κάθε έτους. Η συγγραφή των προγραμμάτων ακολουθεί συγκεκριμένο πρότυπο, σύμφωνα με το εγκεκριμένο σχέδιο της Επιτροπής της Ε.Ε.

Η Διεύθυνση Γεωργικών Εφαρμογών προβαίνει σε αξιολόγηση των κατατεθεισών προτάσεων. Επιλέγονται τα προγράμματα που συμφωνούν με τους στόχους και τις προϋποθέσεις των σχετικών Κανονισμών ενώ οι αρμόδιες υπηρεσίες της Επιτροπής της Ε.Ε. κατά τη διαδικασία αξιολόγησης των προτάσεων δύνανται να ζητήσουν διευκρινίσεις ή πρόσθετες πληροφορίες από τις προτείνουσες οργανώσεις μέσω της Διεύθυνσης Γεωργικών Εφαρμογών. Ακολουθεί η έγκριση από την Επιτροπή της Ε.Ε. μέσα στα πλαίσια του σχετικού προϋπολογισμού της και η έκδοση των σχετικών αποφάσεων. Μέσα σε διάστημα ενενήντα (90) ημερών από την απόφαση της Επιτροπής της Ε.Ε. συνάπτεται σύμβαση της προτείνουσας Οργάνωσης με το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων για την υλοποίηση του εγκεκριμένου Προγράμματός του.

⁷¹ Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., (2013). Πρόγραμμα χρηματοδότησης ενεργειών ενημέρωσης και προώθησης γεωργικών προϊόντων στην εσωτερική αγορά και τις τρίτες χώρες. Διαθέσιμο στο: http://www.opekepe.gr/kathestwta_perif.asp?cat=3, ημερ. ανάκτησης 10/08/2013, Αθήνα.

Η υλοποίηση του Προγράμματος αρχίζει με την υπογραφή της σύμβασης. Η εκτέλεση των Προγραμμάτων ανατίθεται σε εκτελεστικούς οργανισμούς οι οποίοι επιλέγονται από την προτείνουσα Οργάνωση με ανοιχτό διαγωνισμό, κατόπιν δημόσιας πρόσκλησης. Οι εκτελεστικοί οργανισμοί εγκρίνονται από τη Διεύθυνση Γεωργικών Εφαρμογών οπωσδήποτε πριν την υπογραφή της σύμβασης μεταξύ της προτείνουσας Οργάνωσης και του ΥΠ.Α.Α.Τ.

Στα πρόγραμμα χρηματοδότησης ενεργειών ενημέρωσης και προώθησης γεωργικών προϊόντων στην εσωτερική αγορά και τις τρίτες χώρες αναφέρεται σε ενέργειες δημοσίων σχέσεων, προώθησης και διαφήμισης των πλεονεκτημάτων των κοινοτικών προϊόντων καθώς και ενημερωτικές εκστρατείες, κυρίως για προϊόντα βιολογικά, ονομασίας προέλευσης (Π.Ο.Π.) ή προστατευόμενων γεωγραφικών ενδείξεων (Π.Γ.Ε.), εγγυημένα παραδοσιακά και ιδιότυπα προϊόντα (Ε.Π.Ι.Π.). Το ΥΠ.Α.Α.Τ. έχει την αρμοδιότητα των φυσικών ελέγχων και της διαχείρισης των προγραμμάτων. Τα προγράμματα υλοποιούνται τουλάχιστον σε περίοδο ενός έτους και έως τριών ετών, από την ημερομηνία υπογραφής (έναρξης ισχύος) της σχετικής σύμβασης. Η χρηματοδότηση γίνεται από την Κοινότητα μέχρι το 50% των πραγματικών δαπανών για κάθε έτος εκτέλεσης, με συμμετοχή του ιδίου δικαιούχου μέχρι το 20% τουλάχιστον των πραγματικού κόστους του προγράμματος ενώ το υπόλοιπο αυτής βαρύνει το κράτος - μέλος⁷².

Σκοπός της συνολικής και συνεκτικής αυτής πολιτικής είναι η παροχή ενισχύσεων για ενέργειες ενημέρωσης και προώθησης των γεωργικών προϊόντων στην εσωτερική αγορά και στις τρίτες χώρες και, ειδικότερα, η προώθηση της εικόνας των γεωργικών προϊόντων στους καταναλωτές όσον αφορά την ποιότητα, τη θρεπτική αξία, την ασφάλεια των τροφίμων και τους τρόπους παραγωγής τους. Για το σκοπό αυτό, προβλέπεται η πλήρης ή η εν μέρει χρηματοδότηση δράσεων ενημέρωσης και προώθησης των γεωργικών προϊόντων και του τρόπου παραγωγής τους, καθώς και των προϊόντων διατροφής, οι οποίες πραγματοποιούνται στην Κοινότητα ή σε τρίτες χώρες. Συγκεκριμένα, από το 2005 εφαρμόζει δύο μέτρα, τα οποία συγχρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Τα μέτρα αυτά είναι:

⁷² Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., (2013). Πρόγραμμα χρηματοδότησης ενεργειών ενημέρωσης και προώθησης γεωργικών προϊόντων στην εσωτερική αγορά και τις τρίτες χώρες. Διαθέσιμο στο: http://www.opekepe.gr/kathestwta_perif.asp?cat=3, ημερ. ανάκτησης 10/08/2013, Αθήνα.

- 1) Προώθηση γεωργικών προϊόντων στην εσωτερική αγορά
- 2) Προώθηση γεωργικών Προϊόντων στις τρίτες χώρες.

Οι επιλέξιμες δαπάνες προώθησης των αγροτικών προϊόντων αφορούν σε ενημέρωση, προώθηση και διαφήμιση. Αναλυτικότερα οι ενέργειες περιλαμβάνουν⁷³:

- 1) Εκτύπωση, διανομή ενημερωτικών φυλλαδίων, αφισών ανά προϊόν στα οποία θα περιγράφονται τα ειδικά χαρακτηριστικά και τα πλεονεκτήματα του προϊόντος ιδίως σε ότι αφορά την ποιότητα και τις μεθόδους παραγωγής, την καλή διαβίωση των ζώων, την προστασία του περιβάλλοντος.
- 2) Θα αναφέρονται απλοϊκά οι τεχνικές και επιστημονικές γνώσεις τις οποίες θα πρέπει να γνωρίζει ο καταναλωτής για το προϊόν
- 3) Οδηγίες χρήσης για κάθε προϊόν.
- 4) Διαφημιστικές καταχωρήσεις στα ΜΜΕ, δημιουργία ιστοσελίδων και ενημερωτικών ταινιών (video, cd, dvd) ανά προϊόν.
- 5) Διοργάνωση, συμμετοχή συνεδρίων, πανελλήνιων εκθέσεων προϊόντων ποιότητας και συμμετοχή σε εμποροπανηγύρεις.
- 6) Οργάνωση επισκέψεων στις μονάδες παραγωγής, μαθητών σπουδαστών, ομάδων καταναλωτών κ.τ.λ.
- 7) Προώθηση διακίνησης στην εσωτερική αγορά.

Στην εσωτερική αγορά, οι ενέργειες μπορεί, επίσης, να λαμβάνουν τη μορφή συμμετοχής σε εκδηλώσεις, εμποροπανηγύρεις και εκθέσεις εθνικής ή ευρωπαϊκής σημασίας, κυρίως, με τη δημιουργία εκθεσιακών περιπτέρων που σκοπό έχουν να αναδείξουν την εικόνα των κοινοτικών προϊόντων. Στις τρίτες χώρες, οι ενέργειες μπορεί να λαμβάνουν τις μορφές, όπως^{74,75}:

- 1) Ενέργειες ενημέρωσης για το Κοινοτικό σύστημα
- 2) Συμμετοχή σε εκδηλώσεις, εμποροπανηγύρεις και εκθέσεις με διεθνή απήχηση.

⁷³ Γεωργίου, Μ., Παπαλεοντίου, Α., (2012). Ενέργειες ενημέρωσης και προώθησης γεωργικών προϊόντων στην εσωτερική αγορά και στις Τρίτες Χώρες, οι οποίες ενισχύονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Κύπρος, σ. 1-2.

⁷⁴ Γεωργίου, Μ., Παπαλεοντίου, Α., (2012). Ενέργειες ενημέρωσης και προώθησης γεωργικών προϊόντων στην εσωτερική αγορά και στις Τρίτες Χώρες, οι οποίες ενισχύονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Κύπρος, σ. 1-2.

⁷⁵ Aurier, P., Sirieix, L., (2010). Marketing αγροτικών προϊόντων και τροφίμων. Οι ιδιαιτερότητες του κλάδου, στρατηγικές - προγράμματα δράσης. Αθήνα: Προπομπός σ. 317.

- 3) Έρευνες νέων αγορών, αναγκαίες για τη διερεύνηση των εμπορικών διεξόδων.
- 4) Εμπορικές αποστολές υψηλού επιπέδου.

Οι δράσεις που αναφέρονται πιο πάνω δεν πρέπει να αφορούν εμπορικά σήματα ούτε να παρακινούν στην κατανάλωση ενός προϊόντος λόγω της συγκεκριμένης του καταγωγής. Οποιαδήποτε αναφορά στην καταγωγή των προϊόντων πρέπει να είναι δευτερεύουσα σε σχέση με το βασικό μήνυμα της εκστρατείας. Η υλοποίηση των ενεργειών αυτών γίνεται από εξειδικευμένους εκτελεστικούς οργανισμούς, που έχουν την ανάλογη εμπειρία και γνώση και επιλέγονται από τους δικαιούχους.

Κεφάλαιο 7^ο: Φορέας επιδοτήσεων

7.1. Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (Υ.Α.Α.Τ.)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης
και Τροφίμων

Στοιχεία επικοινωνίας:

Διεύθυνση: Αχαρνών 381 & Δεστούνη 2, Αθήνα, Τ.Κ. 111 43, Ελλάδα

Τηλέφωνο: 210 212 4000

Επίσημη Ιστοσελίδα: <http://www.minagric.gr>

Κεφάλαιο 8^ο: Υπόδειγμα φόρμας επιδότησης γεωργικών προϊόντων

ΑΙΤΗΣΗ		Προς ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ & ΤΡΟΦΙΜΩΝ
Παρακαλούμε να ενεργήσετε για την υπαγωγή της αίτησης ενίσχυσής μας με στοιχεία		
ΤΙΤΛΟΣ ΑΙΤΗΣΗΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ		
1.	ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	
1.1	ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	
ΕΠΩΝΥΜΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ		
ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΙΤΛΟΣ		
ΑΦΜ / ΔΟΥ		
ΝΟΜΙΚΗ ΜΟΡΦΗ		
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ		
ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ *		
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ		
ΤΑΧΥΔΡΟΜΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΔΡΑΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ		
ΤΑΧΥΔΡΟΜΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ		
ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΗΛΕΦΩΝΟΥ		
ΑΡΙΘΜΟΣ FAX		
e-mail :		
ΑΡ. ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ ΜΕ ΤΟ ΥΠ.Α.Α.Τ. ΙΒΑΝ / ΤΡΑΠΕΖΑ		
ΣΤΑΚΟΔ		
1.2	ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΝΟΜΙΜΟΥ ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	
ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΝΟΜΙΜΟΥ ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ		
ΘΕΣΗ ΣΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ		
ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΗΛΕΦΩΝΟΥ :		
ΑΡΙΘΜΟΣ FAX :		
e-mail :		

1.3	ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΡΑΞΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ
ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΥΠΕΥΘΥΝΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑ ΜΕ ΥΠ. ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ & ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΘΕΣΗ ΣΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ e-mail ΤΗΛΕΦΩΝΟ ΦΑΞ	
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΥΠΟΒΟΛΗΣ : <u>Δηλώνω ότι τα στοιχεία της αίτησης ενίσχυσης που υποβάλλονται για ένταξη στο Μέτρο 123^A, είναι ακριβή και βεβαιώνω την ορθότητα και πιστότητα αυτών και γνωρίζω ότι εάν κατά την αξιολόγηση της αίτησης ενίσχυσης διαπιστωθούν ελλείψεις, ασάφειες, ανεπάρκεια στοιχείων ή παράθεση αντικρουόμενων στοιχείων, η αίτηση ενίσχυσης θα απορρίπτεται χωρίς περαιτέρω αξιολόγηση.</u> Υπογραφή και ονοματεπώνυμο νομίμου εκπροσώπου Σφραγίδα επιχείρησης <small>Στο πεδίο "Αριθμός Αποσπασμάτων" σημειώνεται ο αριθμός αποσπασμάτων της επιχείρησης σε ΕΜΕ για την τελευταία προ της υποβολής περίοδα λειτουργίας της.</small>	

ΜΕΛΕΤΗΤΗΣ	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΥΠΟΓΡΑΦΗ	ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Συμπληρώνεται από την αρμόδια υπηρεσία παραλαβής της αίτησης ενίσχυσης

Δ/ΝΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ & ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΔΙΑΦΘΩΣΕΩΝ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ & ΤΡΟΦΙΜΩΝ		
ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΥΠΕΥΘΥΝΟΥ ΠΑΡΑΛΑΒΗΣ	ΚΩΔΙΚΟΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	
ΤΗΣ ΑΙΤΗΣΗΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ		
ΤΟΠΟΣ ΠΑΡΑΛΑΒΗΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΥ.	ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΥΠΟΒΟΛΗΣ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ		

Επίλογος

Η ανάλυση της παρούσας εργασίας επιτρέπει να καταλήξει κανείς στο αισιόδοξο συμπέρασμα ότι τα γεωργικά προϊόντα έχουν σημαντικά περιθώρια ανάπτυξης στην αγορά. Και αυτό όχι μόνο επειδή δεν έχουν ακόμη εισχωρήσει στο αναδυόμενο τμήμα των «καινούριων» καταναλωτών αλλά και επειδή δεν έχουν εξαντληθεί οι δυνατότητες κατανάλωσής τους από το τμήμα εκείνο που ήδη τα προτιμά.

Πρέπει οπωσδήποτε να υπογραμμιστεί ότι η συστηματική παρακολούθηση και αξιολόγηση των εξελίξεων σε έναν αναδυόμενο κλάδο αγροτικής δραστηριότητας, όπως η γεωργία, ιδιαίτερα στο παρόν, πρώιμο στάδιο ανάπτυξης του, έχει ιδιαίτερη σημασία για την μετέπειτα πορεία του. Η οικονομική του πλευρά, ειδικότερα, χρήζει άμεσης και συστηματικής εμπειρικής διερεύνησης. Ο προσδιορισμός των πιθανών καθαρά οικονομικών πλεονεκτημάτων θα είναι ιδιαίτερα χρήσιμος και ίσως περισσότερο καθοριστικός.

Η σημαντικότητα της αγοράς των γεωργικών προϊόντων είναι ιδιαίτερη καθώς συμβάλλει στην αειφόρο ανάπτυξη με πολλούς τρόπους. Όπως, να δημιουργεί ανταγωνιστικότερα προϊόντα στις διεθνείς αγορές, να προσφέρει καλύτερες τιμές στη διάθεση των αγροτικών προϊόντων, να έχει μικρότερες απαιτήσεις για οικονομικές παρεμβάσεις στήριξης και τέλος να βελτιώνει την ποιότητα της ζωής.

Η προοπτική των γεωργικών προϊόντων είναι πραγματικότητα. Θα ήταν όμως σημαντική η ύπαρξη ενός σχεδίου δράσης για τη γεωργία το οποίο να περιλαμβάνει αύξηση των επιδοτήσεων των γεωργικών προϊόντων, ενδυνάμωση ομάδων παραγωγών, αναβάθμιση του τμήματος της γεωργίας σε διεύθυνση για καλύτερο συντονισμό, ανάληψη δράσεων για την ενίσχυση της γεωργίας στην περιφέρεια, με στόχο το συντονισμό του τομέα και την εφαρμογή ενός σχεδίου δράσης σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο.

Τα περιθώρια ανάπτυξης του κλάδου των γεωργικών προϊόντων είναι αναμφισβήτητα μεγάλα. Παράγοντες της αγοράς εκτιμούν ότι οι προοπτικές εξέλιξης του συγκεκριμένου κλάδου, είναι ευνοϊκές, εφόσον δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην ενημέρωση των καταναλωτών.

Κυριότερος παράγοντας που επηρεάζει τη ζήτηση για γεωργικά προϊόντα είναι η μέριμνα των καταναλωτών. Ο κλάδος των γεωργικών προϊόντων στην Ελλάδα αποτελείται, κατά πλειοψηφία, από επιχειρήσεις μικρού μεγέθους και οικογενειακού

χαρακτήρα. Το επίπεδο πωλήσεων των εν λόγω μονάδων είναι σχετικά χαμηλό, η δε νομική τους μορφή είναι κυρίως προσωπικές επιχειρήσεις και ομόρρυθμες εταιρείες.

Στην κατεύθυνση της ανάπτυξης της γεωργίας αλλά και της παραγωγής γεωργικών προϊόντων που προσφέρουν οικονομικά οφέλη τόσο στον παραγωγό όσο αλλά και στα ευρύτερα πλαίσια της τοπικής και εθνικής οικονομίας, συμβάλλουν τα προγράμματα επιδοτήσεων. Μέσω των συγκεκριμένων προγραμμάτων, δίνεται η ευκαιρία στους αγρότες να ασχοληθούν με την παραγωγή προϊόντων που θα τους εξασφαλίσουν ένα σεβαστό εισόδημα αλλά θα αποτελέσουν και πόλο ανάπτυξης της γεωργίας. Τα γεωργικά προϊόντα που προσφέρουν επενδυτικές ευκαιρίες μέσω των επιδοτούμενων προγραμμάτων είναι αρκετά. Η επιλογή του κατάλληλου προϊόντος στο οποίο θα επενδύσει ο κάθε γεωργός εξαρτάται από πληθώρα παραγόντων όπως τα αρχικά κεφάλαια η τοποθεσία, τα μηχανήματα και οι εγκαταστάσεις που διαθέτει, η ηλικία κλπ.

Ολοκληρώνοντας, αξίζει να σημειωθεί πως οι κατάλληλες επιλογές από την πλευρά των γεωργών μπορούν να αποτελέσουν ένα γενικό πλαίσιο δράσεων, που θα συμβάλλει έμμεσα και άμεσα στην ανάπτυξη της γεωργίας, δημιουργώντας το κατάλληλο υπόβαθρο δομών και υποδομών, όπου με στοχευόμενη προσέγγιση και ανάλογο σχεδιασμό μπορούν να προσανατολιστούν καθαρά για την προαγωγή της παραγωγής γεωργικών προϊόντων.

Βιβλιογραφία

1. Ecotimes, (2012). Νέες επιδοτήσεις για την καλλιέργεια σαλιγκαριών. Διαθέσιμο στο: <http://www.ecotimes.gr/1747/νέες-επιδοτήσεις-για-την-καλλιέργεια/>, ημερ. ανάκτησης 04/07/2013, Αθήνα.
2. Γεωτεχνική Ανάπτυξης, (2012). Κράνα: Επένδυση σε καλλιέργεια που υπόσχεται κερδοφόρο μέλλον. Διαθέσιμο στο: <http://www.geotechniki.com.gr/krana.el.aspx>, ημερ. ανάκτησης 17/08/2013, Αθήνα.
3. Γιαννακίδης, Μ., (2006). Τρούφα η χρυσοφόρα. Αθήνα: Εφημερίδα Ελευθεροτυπία, σ. 24.
4. Διαμαντής, Σ., (2005). Η καλλιέργεια της τρούφας στην Ελλάδα. Αθήνα: Ινστιτούτο Δασικών Ερευνών, σ. 1-3.
5. Εφημερίδα της Κυβέρνησης, (2011). Ενίσχυση ιδιωτικών επενδύσεων για την οικονομική ανάπτυξη, την επιχειρηματικότητα και την περιφερειακή συνοχή. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο, Νόμος Υπ' Αριθ. 3908/8/01.02.2011, σ. 39-54.
6. Aurier, P., Sirieix, L., (2010). Marketing αγροτικών προϊόντων και τροφίμων. Οι ιδιαιτερότητες του κλάδου, στρατηγικές - προγράμματα δράσης. Αθήνα: Προπομπός σ. 124-317.
7. Capital Invest, (2011). Αγροτικές επενδύσεις – καλλιέργεια μανιταριών στην Ελλάδα. Διαθέσιμο στο: http://capitalinvest.gr/info.php?category_id=38&product_id=200, ημερ. ανάκτησης 22/08/2013, Αθήνα.
8. Capital Invest, (2011). Αγροτικές επενδύσεις – καλλιέργεια μανιταριών στην Ελλάδα. Διαθέσιμο στο: http://capitalinvest.gr/info.php?category_id=38&product_id=200, ημερ. ανάκτησης 10/09/2013, Αθήνα.
9. Capital Invest, (2011). Εναλλακτικές αγροτικές επενδύσεις - καλλιέργεια δέντρου ροδιάς στην Ελλάδα Διαθέσιμο στο: http://capitalinvest.gr/info.php?product_id=226, ημερ. ανάκτησης 29/07/2013, Αθήνα.
10. Ecotimes, (2013). Νέες επιδοτήσεις για την καλλιέργεια σαλιγκαριών. Διαθέσιμο στο: <http://www.ecotimes.gr/1747/νέες-επιδοτήσεις-για-την-καλλιέργεια/>, ημερ. ανάκτησης 06/08/2013, Αθήνα.
11. EnGnosi, (2012). Τρούφα: Σπάνια και πολύτιμη. Διαθέσιμο στο: http://www.engnosi.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1

- 25:troufa&catid=44:2010-05-10-14-19-05&Itemid=150, ημερ. ανάκτησης 06/07/2012, Αθήνα.
12. International Labour Office, (1999). Safety and health in agriculture. International Labour Organization, σ. 77
13. Αλεξιάκη, Δ., (2013). Κίνητρα για επενδύσεις εκτροφής αλλά και μεταποίησης σαλιγκαριών. IKOPRES. Διαθέσιμο στο: <http://www.oikopress.gr/index.php/2012-11-09-11-13-33/695-2013-02-28-08-54-13>, ημερ. ανάκτησης 03/09/2013, Αθήνα.
14. Ανώνυμος, (2011). Εισόδημα 30.000 € τον χρόνο με εκτροφείο 10 στρεμμάτων. Διαθέσιμο στο: <http://www.ethnos.gr/enteta.asp?catid=23354&subid=2&pubid=60596950>, ημερ. ανάκτησης 18/07/2013, Αθήνα.
15. Ανώνυμος, (2011). Κρανιά: Το «αουτσάιντερ» της εναλλακτικής καλλιέργειας. Διαθέσιμο στο: <http://www.capital.gr/news.asp?id=1264441>, ημερ. ανάκτησης 10/08/2013, Αθήνα.
16. Ανώνυμος, (2011). Μέχρι και το 75% φτάνουν οι επιδοτήσεις για την καλλιέργεια αρωματικών φυτών. Διαθέσιμο στο: <http://www.exipno.gr/index.php/odigos-epiviosis/epidotiseis/7703-kaliergia-aromtaikon-farmakeytikon-fiton>, ημερ. ανάκτησης 04/09/2013, Αθήνα.
17. Γαλάνης, Β., (1995). Αγροτικό μάρκετινγκ. Αθήνα: Σταμούλης, σ. 145-153.
18. Γαλάνης, Α., (2011). Η επένδυση στην εκτροφή σαλιγκαριών. Διαθέσιμο στο: http://www.anthopolia.com/rgtt.asp?ftcd=34&rgtt_id=245, ημερ. ανάκτησης 29/07/2013, Αθήνα.
19. Γεωργίου, Μ., Παπαλεοντίου, Α., (2012). Ενέργειες ενημέρωσης και προώθησης γεωργικών προϊόντων στην εσωτερική αγορά και στις Τρίτες Χώρες, οι οποίες ενισχύονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Κύπρος, σ. 1-2.
20. Διαμαντής, Σ., (2009). Κρανιά: Μια νέα, σοβαρή εναλλακτική καλλιέργεια για ορεινές και ημιορεινές περιοχές της χώρας. Αθήνα: Ινστιτούτο Δασικών Ερευνών, σ. 1-2.
21. Ελληνική Στατιστική Αρχή, (2010). Προσωρινά αποτελέσματα καλλιεργούμενων εκτάσεων της ετήσιας γεωργικής στατιστικής έρευνας: έτους 2009. Αθήνα: ΕΛ.ΣΤΑΤ., Διεύθυνση Στατιστικών Πρωτογενούς Τομέα Τμήμα Ετήσιων Στατιστικών Γεωργίας Κτηνοτροφίας και Στατιστικών Αλιείας, σ. 1-4.

22. Εφημερίδα της Κυβέρνησης, (2011). Τροποποίηση και αντικατάσταση της αριθμ. 292313/2622/03-07-09 (ΦΕΚ 1391/13.7.09 τ. Β') κοινής υπουργικής απόφασης που αφορά στον καθορισμό διαδικασίας υπαγωγής αιτήσεων ενίσχυσης μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών προϊόντων σε προγράμματα ενίσχυσης για την περίοδο 2007-2013 καθώς και της διαδικασίας καταβολής των ενισχύσεων στους δικαιούχους. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο, ΦΕΚ 850/16.05.2011 τ. Β', σ. 11918-11920.
23. Καμενίδης, Χ., (2004). Αγροτικό μάρκετινγκ. Θεσσαλονίκη: Χάρις, σ. 116.
24. Κιτσομπανίδης, Γ., Καμενίδης, Χ., (2003). Αγροτική οικονομική. Θεσσαλονίκη: Ζήτη, σ. 341-352.
25. Κουντούρης, Α. (2011). Μανιτάρια. Αθήνα: ΥΑΑΤ, σ. 13.
26. Κυρέλας, Π., (2006). Έχει μέλλον στην Ελλάδα η καλλιέργεια αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών. Εφημερίδα «Κέρδος. Διαθέσιμο στο: <http://www.kerdos.gr/ECPage.aspx?page=vwAdvancedSearchForm.ascx>, ημερ. ανάκτησης 12/08/2-13, Αθήνα.
27. Λαμπαδαρίου, Η. (2009). Ευρωπαϊκή Ένωση – Κοινή Αγροτική Πολιτική. Προγράμματα Ηλεκτρονικής Μάθησης (e – learning) για τη βιώσιμη ανάπτυξη και τους νέους της Διεθνούς Οργάνωσης Βιοπολιτικής (B.I.O.).
28. Λιανός, Θ., Δαμιανός, Δ., Μέργος, Γ., Ντεμούσης, Μ., Κατρανίδης, Σ., (1998). Αγροτική οικονομική: Θεωρία και πολιτική. Αθήνα: Μπένος, σ. 96 - 98.
29. Μαραβέγιας, Ν., (1992). Αγροτική πολιτική και οικονομική ανάπτυξη στην Ελλάδα Αθήνα: Νέα Σύνορα, σ. 22.
30. Μάρδας Δ., (2005). Από την ΕΟΚ στην ΕΕ: Από την ολοκλήρωση της Ενιαίας Αγοράς έως την πολιτική ενοποίηση του Ευρωπαϊκού χώρου. Θεσσαλονίκη: Ζυγός, σ. 353 - 392.
31. Μπέλλος, Η., (2011). Επιτυχημένη εξαγωγική συνταγή τα σαλιγκάρια. Εφημερίδα «Η Καθημερινή». Διαθέσιμο στο: http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_economyerix_100012_04/12/2011_464956, ημερ. ανάκτησης 15/07/2013, Αθήνα.
32. Μπουρδάρης Δ., (2006). Η μεταρρύθμιση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής. Αθήνα: Παπαζήση, Ινστιτούτο Αγροτικών Ερευνών, Αθήνα, σ. 47.
33. Νάνος, Κ., (2011). Κρασιά, μια νέα πολλά υποσχόμενη καλλιέργεια Διαθέσιμο στο:

- <http://www.ethnos.gr/entheta.asp?catid=23354&subid=2&pubid=58828953>,
ημερ. ανάκτησης 15/08/2013, Αθήνα.
34. Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., (2013). Πρόγραμμα χρηματοδότησης ενεργειών ενημέρωσης και προώθησης γεωργικών προϊόντων στην εσωτερική αγορά και τις τρίτες χώρες. Διαθέσιμο στο: http://www.opekepe.gr/kathestwta_perif.asp?cat=3, ημερ. ανάκτησης 10/08/2013, Αθήνα.
35. Παπαγεωργίου Κ., Δαμιανός Δ., Σπάθης Π., (2005). Αγροτική πολιτική. Αθήνα: Στοχαστής, Αθήνα, σ. 55.
36. Παπαηλίας, Θ., Παπαγεωργίου, Α., (2006). Αγροτικά και εξωαγροτικά εισοδήματα Αθήνα: Διονικός, σ. 45.
37. Παπαναγιώτου, Ε., (2002). Οικονομική παραγωγής αγροτικών προϊόντων. Θεσσαλονίκη: Γράφημα, σ. 16 – 603.
38. Παστόπουλος, Σ., (2010). Η καλλιέργεια της ροδιάς. Διαθέσιμο στο: http://www.agro-help.com/2010/06/blog-post_9034.html, ημερ. ανάκτησης 04/08/2013, Αθήνα.
39. Πέζαρος Π., (2007). Η τελευταία μεταρρύθμιση της ΚΑΠ και η εφαρμογή της στην Ελλάδα: Θεσμικές και πολιτικές διαστάσεις. Αθήνα: Έκδοση Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Αθήνα, σ. 1-25.
40. Σέμος Α., (2004). Αγροτική πολιτική: πολιτική αγροτικών προϊόντων. Αθήνα: Ζήτη, Θεσσαλονίκη, σ. 88.
41. Στεφανάκης, Κ. (1995). Τα μανιτάρια Αθήνα: Σταμούλη, σ. 45.
42. Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (ΥΑΑΤ), (2011). Αλόη. Αθήνα: ΥΑΑΤ, 2η Έκδοση, σ. 11.
43. Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (ΥΑΑΤ), (2011). Ιπποφαές. Αθήνα: ΥΑΑΤ, 2η Έκδοση, σ. 12.
44. Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (ΥΑΑΤ), (2012), Η εκτροφή των σαλιγκαριών στην Ελλάδα. Αθήνα: ΥΑΑΤ, σ. 7-14.
45. Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, (2011). Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας «Αλέξανδρος Μπαλτατζής» 2007-2013. Αθήνα: ΥΠ.Α.Α.Τ., σ. 1-4
46. Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, (2011). Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας 2007 – 2013 «Αλέξανδρος Μπαλτατζής»: Άξονας 1: Διατήρηση και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας,

της δασοκομίας και του αγροδιατροφικού τομέα. Αθήνα: ΥΠ.Α.Α.Τ., σελ. 30-42.

47. Φιλίππουσης, Α., (1999). Βιολογία και καλλιέργεια των μανιταριών *Pleurotus*. Αθήνα: ΕΘ.Ι.ΑΓ.Ε, σ. 30.